

ROST PUBLISHING

**EXPO 2020
DUBAI, UAE**
CANDIDATE CITY
Bid Supporter

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL
CONFERENCE**

WORLD Science

Proceedings of the conference

Scientific and Practical Results in 2014.
Prospects for Their Development
(December 22-24, 2014)

Vol.II

Rost Publishing
Dubai
2014

Copies may be made only from legally acquired originals.
A single copy of one article per issue may be downloaded for personal use (non-commercial research or private study). Downloading or printing multiple copies is not permitted. Permission of the Publisher and payment of a fee is required for all other photocopying.
Electronic Storage or Usage Permission of the Publisher is required to store or use electronically any material contained in this work, including any chapter or part of a chapter. Permission of the Publisher is required for all other derivative works, including compilations and translations. Except as outlined above, no part of this work may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means without prior written permission of the Publisher.

Proceedings of the International Scientific and Practical Conference "Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development, Vol. II (December 22-24, 2014, Dubai, UAE)".
- Dubai.: Rost Publishing, 2014. - 164 p.

ISBN 978-966-316-363-5

The international research and practice conference WORLD Science is created on purpose to give to the scientific association of countries of the CIS and Europe opened, independent area for an exchange scientific experience, assistance in publications. Not only scientists could publish their works, also graduate students, undergraduate and just students.

The conference organizer is ROST (United Arab Emirates, Ajman), with the support of universities worldwide branches in the special education area "Knowledge Village".

Publishing office ROST - Ajman - United Arab Emirates 2014
Amberjem Tower E1, SM-Office-E1-1813F
Tel.+971 56 498 67 38

ISBN 978-966-316-363-5

© Group of authors, 2014
© ROST, 2014

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

CONTENTS

BIOLOGY

Есенгуреева Г. Д. Биология сабағында тірек белгілерін пайдалану.....9

CHEMISTRY

Verner V. F., Kapanova R. I., Nurkeyeva A. B., Yelbassiyeva G., Verner A. V. Technology for preparation of slag-containing raw pellets to roasting with the aim of producing synthetic wollastonite.....10

Zhakupbayev B. Ye. Without crucible synthesis ruby gem quality method of verneuil.....15

Strelova O. Y., Kozhamzharova A. S., Baixoldanov T. B., Ilakhunov Kh. M. The development of local anaesthetics analysis methods for forensic-chemical investigation.....22

PHILOSOPHY AND PHILOLOGY

Abaganova A. O. Novel T. Ustinova «First Rule of the Queen». Women's prose.....28

Mukhadieva K. M. Concept of “Space” in Kazakh lingua cult urology...34

Nursulu M. K. Language of S. Bakirgani knowledge.....38

Naraliev R. T., Kokkozova M. B., Mukanbekkyzy L. Modern effective methods of the Kazakh language as a foreign language.....41

Naraliev R. T., Toiganvekova M. S., Sultanova B. Modern methods of the Kazakh language as a foreign language: innovation, quality and achievements.....46

PSYCHOLOGY AND SOCIOLOGY

Шлімакова І. І., Гірченко О. Л. Психологічний образ здоров'я у свідомості студентської молоді.....50

POLITICAL SCIENCE

Кулназаров Р. Т. EU and Central Asia: strategy for a new partnership.....60

PEDAGOGY

Kaldarova A. K., Vasquez M. A. The Impact of Teamwork in Learning Environment.....	63
Андрійчук А. Б. Комп'ютерно-орієнтоване навчальне середовище як елемент методичної системи навчання фізики майбутніх судноводіїв.....	67
Embergenova K. R., Bulanova T. M. Creating favourable conditions for developing pupils' creative skills through project activities.....	74
Калинина И. Н., Баймакова Л. Г., Майер И. М., Губарева Н. В., Линдт Т. А. Формирование экологического мышления у студентов физкультурного ВУЗа.....	79
Maksachuk E. P. Theoretical training of young athletes as a basis for self-improvement.....	81
Ибрагимова М. Н., Нусупбаева С. А., Ахметжанов Д. Г. Шетелдік тындаушыларға тарих сабағын үйретудің әдістері.....	86
Саржанова Г. Б. Общие понятия информационной и медийной грамотности в информационном обществе.....	88
Смирницький Г. О. Основні засади сучасних освітніх платформ, створених за концепцією «Освіта 2.0».....	94
Suleimenova S. S., Abdvakhitova G. N., Tileuzhanova G. T. Developing students' communicative competence in university.....	103
Шевченко С. М. Розвиток шкіл національних меншин у контексті диференціації загальної середньої освіти в УРСР (50-60-ті роки ХХ ст.).....	106
Шевченко В. М. Реабілітація осіб з кохлеарними імплантами в Німеччині – важливий досвід для України.....	111
Вільхова О. Г. Порівняльний аналіз радянської і сучасної виховної хореографічної парадигми.....	116
Батрак Т. В. Оценка эффективности реализации принципов эстетического воспитания студентов в процессе изучения зарубежной художественной культуры.....	119
Сидорович М. М. Роль проблемних груп студентів у формуванні дослідницьких умінь під час фахової підготовки біологів та екологів.....	126

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

HISTORY

Zhappasov Zh. E., Tasilova N. A., Shashayeva G., Toguzbaeva A. Culture values in archeology museum.....	131
Айтуарова Б. М., Сандықбаева Ө. Д., Мажикқызы Н. Наймандар, Керейіттер, Жалайырлар.....	135
Ibragimova M. N., Nusupbaeva S. A., Akhmetzhanov D. G. History of the tribes occupied in Central Asia in the middle ages.....	144

PHYSICS AND MATHEMATICS

Ембергенова К. Р., Дауытова Ж. К. Технологияларды пайдалану арқылы сабақтың тиімділігін арттыру.....	147
---	-----

ART CRITICISM

Корнішева Т. Л. Диригентська мова як складова творчого аспекту виконавської культури диригента.....	150
---	-----

GEOLOGY

Тимків М. М. Умови формування режиму підземних вод під впливом метеорологічних факторів у межах Полісся (Рівненська область).....	156
--	-----

BIOLOGY

а/ш. ғ. к Есентуреева Г. Д.

Қазақстан, Шымкент қаласы «Өрлеу» БАҰО АҚ филиалы ОҚО бойынша ПҚБАИ

БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ТІРЕК БЕЛГІЛЕРІН ПАЙДАЛАНУ

The role of the basic abstract at biology lessons for development logical ability of pupils are considered in this paper.

«Мұғалім» – өзінің білімін үздіксіз көтеріп отырғанда ғана мұғалім. Оқытудың мәңгілік сауалы «нені оқыту? қалай оқыту? Мұғалімнің алдында тұрған міндеті заман талабына сай, өз ойын еркін жеткізе алатын, дарынды, белсенді, білімді, сауатты тұлға қалыптастыру.

Әр оқушы мектеп табалдырығын оқып үйрену деген үлкен ынтымақтастықпен аттайды. Оқушыларды қабілетті, қабілетсіз деп айтуға болмайды. Қабілеттілік оқушының жеке психологиялық ерекшелігі. Оны әрі қарай дамыту үшін талаптың болуы шартты. Талап көру және есту анализаторларынан құралады.

Оқушының танымдық көзқарасын, ақыл-ой қабілетін жетілдіру, өзіндік ойлау, өмірлік ұстанымын қалыптастыру мұғалімнің шеберлігіне, шығармашылық қызметіне байланысты.

Осы орайда оқыту үрдісінің жаңа технологияларының бірі Т.Т.Ғалиев пен В. Ф.Шаталов технологияларын басшылыққа ала отырып пәндерді оқыту барысында тірек белгілері арқылы құрастырылған тірек конспектілерін пайдалануға болады. Осы жаңашыл әдістердің элементтерін өз тәжірибемде (оқушыларға, студенттерге білім беру кезінде) жүзеге асырып келдім, ол өз тиімділігін көрсетті.

Пәнді тірек конспектісін пайдаланып оқытудың тиімділігі:

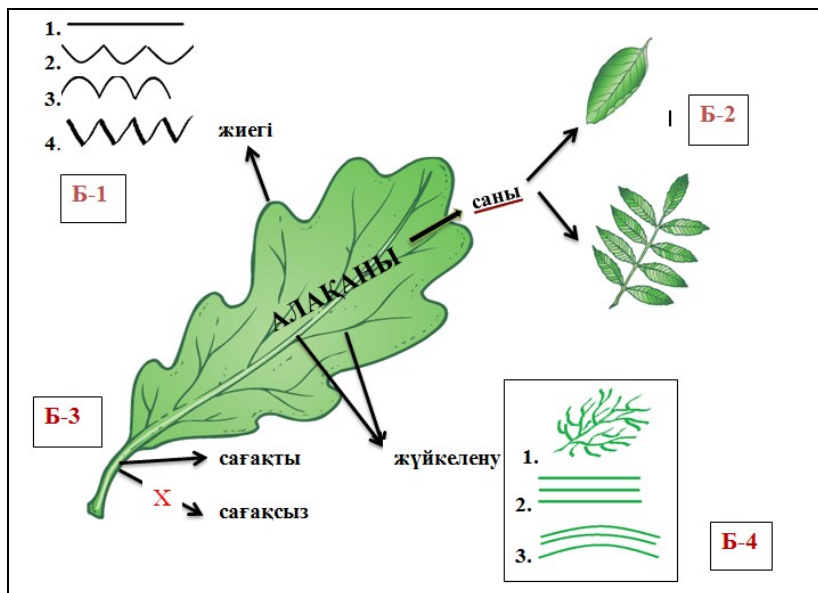
- оқушының таным әрекетін жүйелі түрде басқару,
- оқушылар тақырыпты оңай ұғынады,
- нашар оқитын оқушылардың өзі тірек конспектісін пайдаланып, жаңа сабақтарды айта алады,
- «2» деген баға аз қойлады немесе мүлдем қойылмайды,
- оқушының алған білімдерін күнделікті тексеруде қолайлы,

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

- сабақ сұрағанда қажетті көрнекі құрал,
- оқушылар бақылау жұмысын жазғанда , ал мұғалімге оны тексергенде өте тиімді,
- сабақ жоспарын жазғанда уақытты тиімді пайдаланасыз,
- оқушының танымдық қабілетін дамыту, ой өрісін кеңейтуге, шығармашылықпен іздене білуіне мүмкіндік жасайды.
- екінші сабақта оқушылар бірінші сабақта өтілген тақырыптың тірек конспектісін 5-7 минут дәптерге жаңаша еске түсіреді. конспектіні жазып-сызу үшін түрлі-түсті қалам, фламастер, ватман қағаз, дәптер, интерактивті такта немесе тактаны пайдалануға болады.

Тірек конспектілері бір тақырыпқа, үш немесе төрт тақырыпқа немесе кейбір тараулардан соң пысықтау сабағын өткізуге байланысты бір тарау бойыншада құрастыруға болады. Тірек конспектісі оқулық материалының негізгі мазмұнын беруі тиіс. ТК оқушылардың танымдық қабілетін дамытып, ой өрісін кеңейтуге, шығармашылықпен іздене білуіне мүмкіндік жасайды [1;2].

Төменде биология сабақтарында қолдануға болатын бірнеше (ТК-1;ТК-2; ТК3) тірек конспетілері келтірілген.

Сурет 1. ТК-1 – өсімдік жапырағы және оның сыртқы құрылысы

Сабақтың тақырыбы, мақсаты баяндалғаннан кейін мұғалім жапырақтың сыртқы құрылысы және түрлерімен таныстырып, әр түрлі өсімдіктердің жапырақтарының кеппе шөптері мен суреттерін көрсетеді.

Сабақты пысықтау үшін оқушыларға сұрақтар беріліп, оларды қатыстыра отырып 4 бөліктен тұратын тірек конспектсі (Сурет-1) құрылады.

ТК-1 бөліктері:

Б-1. Жапырақ жиегіндегі иректердің әр түрлі болатындығы көрсетілген;

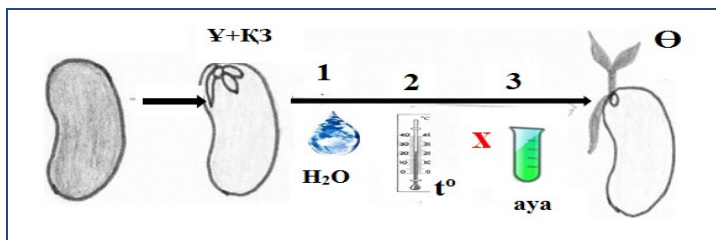
Б-2. Жапырақ алақанының санына байланысты екіге бөлінуі; жай және күрделі;

Б-3. Жапырақтың сабақта орналасуына байланысты екіге бөлінуі: сағақты және сағақсыз;

Б-4. Жапырақ жүйеленуінің 3 түрі: торлы, қатар, доғалы.

Жапырақтың ішкі құрылысы туралы өткенде, сыртқы құрылысымен байланыстырып ірілендіру бірліктері бойынша тірек конспектсі құрастыруға болады.

2-суретте тұқымның өнуіне қажетті жағдайлар туралы хабарлама берілген.

Сурет 2. ТК-2 – тұқымның өнуі

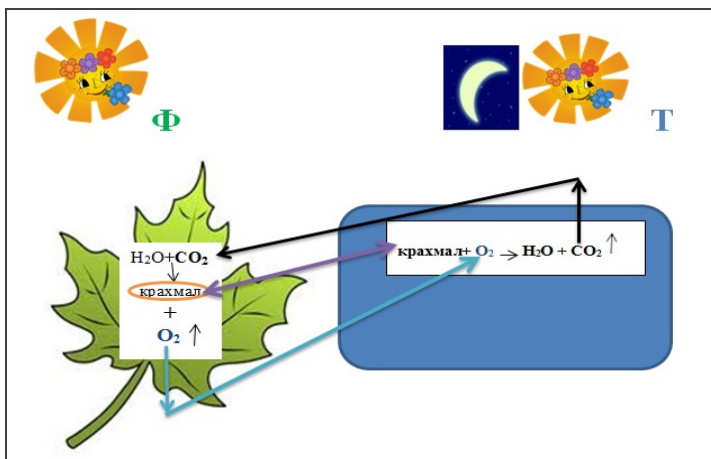
Мұндағы Υ - ұрық, KЗ - қоректі заттар, Θ - өскін дегенді білдіреді.

ТК-3 тірек конспектсінде өсімдіктерде жүретін фотосинтез және тыныс алу әрекеттеріне салыстырмалы түсінік берілген. Фотосинтез арқылы жыл сайын Жер бетіндегі өсімдіктер 170 миллиард тонна көміртегіні байланыстырып, 40 миллиард тонна шамасындай органикалық зат түзіледі, ал өсімдік жапырағының 1m^2 -да 1 грам крахмал түзіледі жайлы қосымша айтуға болады [3].

Тірек конспектсі арқылы оқыту технологиясының негізгі идеясы – оқушының ой операциясына қозғау салу, білімді саналы меңгерту. Кейбір сұрақтардың мазмұнын ашпай, тірек белгілерін

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

басшылыққа алып, проблемалық мәселе ретінде оқушылардың өздерінің ойлап табуына қалдырылады. ТК (тірек конспектісін) қолдану жаңа тақырыпты түсіндіруде, қайталау-қорытындылау, бақылау жұмыстарын алу сабақтарында оқушылардың ой-өрісін терең дамытуға, білім игеру сапасын күнделікті тексеруде, бағалау мен өзін-өзі бағалауды қамтамасыз етеді [4].

Сурет 3. ТК-3- Фотосинтез бен тыныс алуды салыстыру

Тірек белгілерін пайдалану сабақтың жоспарын жазуды жеңілдетеді, себебі тірек белгілерінің ішінде жоспарда жазылатын сұрақтар, проблемалар белгілер ретінде кездеседі.

ТК-і оқушылардың іздену, ойлау, тапқырлық белсенділігін арттыруда тек көрнекі құрал ғана емес, ол оқу құралы да болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Шаталов В. Ф. Точка опоры. М., Педагогика, 1987
2. Галиев Т. Т. Системный подход к интенсификации учебного процесса. Алматы. Ғылым, 2001.
3. Куттыкожанова З. А. Психолого-педагогическая технология обучения по системному подходу. Материалы республиканской научно-практической конференции «Качество школьного образования в РК» Алматы, 2004.
4. Степанян Е. Н. «Методика преподавания естествознания». – Москва, 2007.

CHEMISTRY

**D. eng. s., professor Verner V. F.,
Kapanova R. I., Nurkeyeva A. B., Yelbassiyeva G., Verner A. V.**

*Auezov South Kazakhstan State University, Shymkent, Republic of
Kazakhstan;*

*Institute of Innovative Researches and Technology LLP, Almaty,
Republic of Kazakhstan;*

*Regional Social-Innovative University, Shymkent, Republic of
Kazakhstan*

TECHNOLOGY FOR PREPARATION OF SLAG- CONTAINING RAW PELLETS TO ROASTING WITH THE AIM OF PRODUCING SYNTHETIC WOLLASTONITE

The results of enhancement of pellet made of slag mixture for production of synthetic wollastonite are provided below. It has been determined that a high strength and thermal resistance of raw pellets depends on fineness of grind of the mixture component and formation of low-basic calcium silicate hydrates (tobermorite and xonotlite) at interaction of slag mixture and water during pellet granulation and drying under natural conditions.

Needle-like wollastonite (β -CaO·SiO₂) is a multifunctional mineral characterized by a constantly growing demand and used as a microreinforcing filler to enhance performance properties of silicate and composite materials.

Organization of commercial production of synthetic wollastonite using industrial wastes is promising both in terms of economy and solution of environmental problems in the areas of mass accumulation of technogenic phosphoric slags and metallurgical furnace slags. The process of natural wollastonite ore beneficiation provides for yield of 35-49% of end product and related to formation a huge amount of dumps of low quality material.

The interest of the industry in wollastonite has been increased since recently, which is related to its unique properties. Addition of this feedstock leads to increase of material strength by 100 times.

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

In Japan wollastonite is used in ceramic and plastic electric motors for cars, in the USA – for production of plastic wings for cars, friction type bearings and brake pads, in Russia – for production of nose cones of spacecrafts.

The main producers of wollastonite are China, USA, India, Mexico, Spain and Finland that produce some 98% of the world production of this mineral.

It should be mentioned that wollastonite deposits that can be rarely discovered require ore beneficiation to eliminate adverse admixtures and associated minerals to produce wollastonite concentrate. Specific ore grinding and beneficiation techniques are used for this purpose that increases the cost from USD 400 to USE 900 per tonne and limits the scope of application of the end product. Therefore, beneficiation of natural wollastonite is expensive. That's why it is scientifically required to produce synthetic wollastonite using technogenic wastes.

The technology we are developing now for production of synthetic wollastonite provides for dry grinding of components, granulation of produced mix to produce strong raw pellets and their thermal treatment by roasting technique within the temperature range of stable existence of needle-like wollastonite.

High quality of raw pellets – mechanical strength and thermal resistance thereof – is crucial at storage, transportation and roasting of pelletized feedstock. As far as it is known, lower mechanical strength and thermal resistance of pellets leads to increase of material dust loss from thermal unit, affecting stability of its operation, dust suppression system, quality and output of roasting end product, particularly, synthetic wollastonite.

The following components were used as initial components for mixture production: pelletized slag from Novo-Dzhambul phosphoric plant (NDPP), quartz sand from the Fogelev deposit and process whitening additives ZnO or Na₂SO₄.

Optimum compositions with 0.84 basicity factor were used as basic ones for research purposes: zinc-bearing phosphoric mixture 1 and sulfate phosphoric mixture 2.

The process of glassy slag mixture granulation is poorly know, which is demonstrated by a limited number of works showing that the major part of slag mixtures can be poorly pelletized.

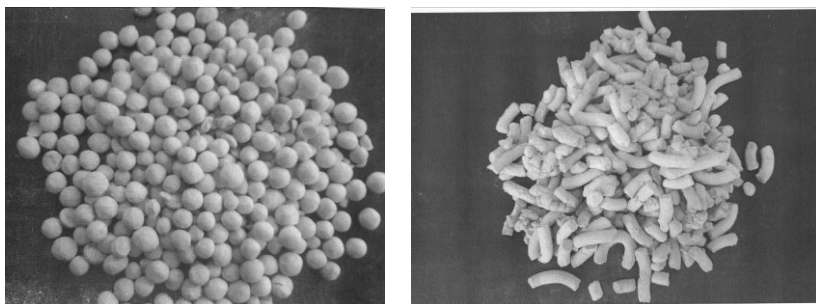
As a rule plastic clay additive is added to mixtures to produce high quality pellets. However, it is known that interaction of ground slags and water leads to formation of calcium silicates, which is the basis for use of slags in cement industry for production of slag and slag alkali cements.

This work outlines the possibility of use of calcium silicate hydrates (such as tobermorite and xonotlite) as plasticizing and adhesive components of slag mixture, which are formed at formation and drying of pellets that meet fast roasting requirements at production of synthetic wollastonite.

Mechanical grinding is labor and power-consuming, therefore, in practice it is necessary to know the optimum fineness of grind for specific feedstock, above which grinding is inexpedient because it increases the cost of product.

Mixtures made of dry raw components were dry ground in ball mill to have 8-0.5% residues on 008 mesh. Pellets of each composition were made of 7 raw mixtures of different fineness of grind on laboratory granulator at 18-20% water consumption.

Mixtures 1 and 2 in question consist of non-plastic components. However, raw mixtures of different fineness of grind can be well pelletized to produce pellets of the same size (Fig. 1). Water and hydrosilicates formed at initiation of hydraulic activity and solidification of slag solutions, perhaps, play the role of plasticizing agent.

a) formed on plate granulator (pellets) b) formed on screw press (extruded wads)

Fig. 1 Raw wollastonite pellets

Pellets of the same size (10 mm in diameter) were taken from each pelletized batch of certain fineness of grind. Strength of pellets (after drying) was measured under natural conditions at $25\div 40^{\circ}\text{C}$ using modified Vicat apparatus. Pellet ultimate breaking load was calculated as average arithmetic value of 10 measurements for each fineness of grind (GOST 9758-61).

Relation of pellet strength to fineness of mixture grind is illustrated by Figure 2. Looking at the data one can see that pellet strength, in case of change

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

of fineness from 8 to 0.5% on mesh 008, significantly (2-5 times) exceeds the strength of raw ceramic tiles (equal to 0.6 kg according to the GOST).

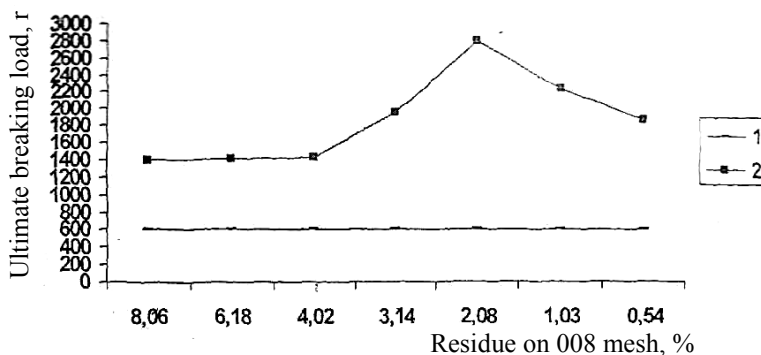

Fig. 2 Relation of strength of raw pellets (composition 2) to fineness of mixture grind:

- 1 – strength of raw ceramic tiles;
- 2 – strength of raw wollastonite pellets

The biggest strength of raw pellets made of sulfate mix 2 (2.826 kg) produced on plate granulator is achieved at fineness of grind equal to 2% on 008 mesh, which we used as the optimum fineness of grind.

Pellets (composition 1) made of zinc-bearing raw mixture of optimum fineness of grind (2% of residues on 008 mesh) can stand ultimate breaking load of 2.349 kg, which is 4 times higher than the strength of raw ceramic tiles.

To produce extruded wads from raw mix 2 of optimum fineness of grind we also tested the method of briquetting with the help of a screw press used for production of forages. We produced extruded wads Ø 6-12 mm depending on the grid hole diameters, through which 16-18% wet raw mixture was squeezed. Strength of naturally dried extruded wads (at 25-40°C) made 3.415 kg, which is 21% higher than the biggest strength of pellets produced by forming on plate granulator and it is explained by the effect of extruded wad forming pressure increasing the density thereof.

Dried pellets remain solid after being thrown from the height of 1.2 m on a metal slab; pellet integrity is 94 when thrown from the height of 1.5 m, which is a good quality parameter.

Determination of pellet porosity has demonstrated that their total porosity is 26.1%, open porosity – 22.3% and closed porosity – 3.8%.

Dry pellets are characterized by high thermal-resistance: they are fully undamaged (without racks) after being thrown to a blast furnace preheated to 1200 °C, which is explained by their high porosity and small emission of volatiles because the initial slags have already been thermally treated (at ~1450 °C) in electrothermic furnace at phosphorus production.

Based on the research we have carried out it was determined that phosphoric raw mixtures can be well pelletized, and produced pellets or extruded wads are characterized by high strength and thermal resistance. The optimum fineness of grind of slag wollastonite mixture is up to 2% of residue on 008 mesh.

REFERENCES

1. Rieder Konrad C. // Amer.Ceram.Soc.Bull. 1991. N5. P.888.
2. V. A. Tyulnik, V. Z. Tkach, V. I. Eirich, N. P. Starodubtsev. Wollastonite – a unique multifunctional mineral raw material. M.: Ores and metals. 2003.-P.15-17.
3. Hare C. H. //Mod. Paint and Coatings. 1993. V.83.P.12.
4. V. V. Kozyrev. Wollastonite raw resources and prospects of its developing // Wollastonite. M.: Science, 1982.- P.29-34.
5. V. F. Verner, V. K. Bishimbayev, T. M. Khudyakova. Physical and chemical properties of crystallization of phosphoric slag mixtures at production of synthetic wollastonite // Chemistry and chemical technology. V.55, issue 8. Ivanovo, 2012.- P.68-72.
6. Patent No. 25064 of the Republic of Kazakhstan. Method for production of fine-disperse wollastonite /V. F. Verner, V. K. Bishimbayev, T. M. Khudyakova, K. M. Gapparova.- No. 2011/0305.1; filed on 29.03.2011; published on 15.12.2011. Bulletin No. 12. -5p.
7. M. A. Matveyev, B. N. Demidovich. Granulation of slag mixtures for production of glass // Glass and ceramics.-1967, No.10.-P.20-23.
8. B. F. Kislitsyn, N. T. Kuchmina. Granulation of slag-silicate mixtures and drying thereof. In book Slag Glass Ceramics. M.:Stroiizdat, 1970.-P.151-155.

Ph. D. Zhakipbayev B. Ye.

***Republic of Kazakhstan, Shymkent,
M. Auezov South Kazakhstan State University***

WITHOUT CRUCIBLE SYNTHESIS RUBY GEM QUALITY METHOD OF VERNEUIL

Ruby - precious variety of corundum, represented mainly by 96-98% of Al_2O_3 and colored impurities Cr_2O_3 - 2-4%. Ruby jewelry destination, which is due to the high cost of location a rarity crystals of good quality, from a commercial point of view is an important precious stone [1].

In Kazakhstan, for the first time noble ruby gem quality size 18 x 12 mm was found in 1993 in a sample taken of a small (1.5 x 0.2 m) lenticular body pegmatoids quartz-feldspar composition were in thicker of migmatized gneiss outcropping south of lake Markakol in East Kazakhstan, where known five manifestations ruby [2].

Natural reserves of precious minerals jewelry destination due to their rapidly growing demand for them getting smaller every year and therefore, the prices also began to rise, and therefore understand the striving learn how to synthesize them artificial way especially as synthesized single crystals compared to natural differ high stability properties which, in turn, with a relatively small cost of material and time can be obtained in large quantities. [3].

Currently acute problem of synthesis materials with predetermined physico-chemical properties which, in some instances depend on the chosen method of synthesis time-temperature regime, etc. One of these important materials with specific physical and chemical properties, is ruby single crystals which are used in laser technology as the active elements of lasers [4].

In Kazakhstan, ruby single crystals are not available, the demand is covered by supplies from foreign countries. With the development of new economic relations appears the need for rapid development of private sector technical crystals and products on their basis for modern high-tech industries, engineering and technology.

Purpose of the research is the synthesis of ruby on the authors constructed an improved high-temperature apparatus (fig. 1) Verneuil method has the following advantages:

- absence of a platinum crucible (container);
- process growth boule at a temperature in air 2050⁰C;
- technical simplicity of the apparatus;
- safety during operation and economical as it has no cylinders which, gearboxes and complicated burner;

- accessibility observing the growth of crystals.

Apparatus construction-technically simple, since it does not have a platinum crucible (container), in connection with this removed problem physic-chemical interaction and of residual stresses in the synthesized sample ruby, thus there is a possibility of crystallization at 2050-2100°C.

In previous modification installation Verneuil not reached the optimum temperature warmup due to incomplete mixture mixing of the gases hydrogen and oxygen due to the large difference in speed of their movement (15-20 times), which leads to a significant slip of one gas in relation to another. This much reduces the degree of mixing of the gases, in addition, in burners such installations elongates the distance by which the center torch of a flame penetrates jet cold oxygen, lengthening path is mixture in a little heated zone of oxygen, resulting in a mixture bad warmed and melted the well does not have time during time of the fall, which leads to the appearance all possible anomalies in the crystal and an increase in flow rate the fuel gas [5].

Raising the heating temperature of the mixture by increasing the degree of mixing of oxygen and hydrogen, is achieved by replacing the cylinder with oxygen and hydrogen, the hydrogen-oxygen generator (electrolyzer) providing install a mixture of gases oxygen and hydrogen through it formed during the electrolysis of alkali (20% NaOH), necessary for obtaining high temperature flame 2050°C.

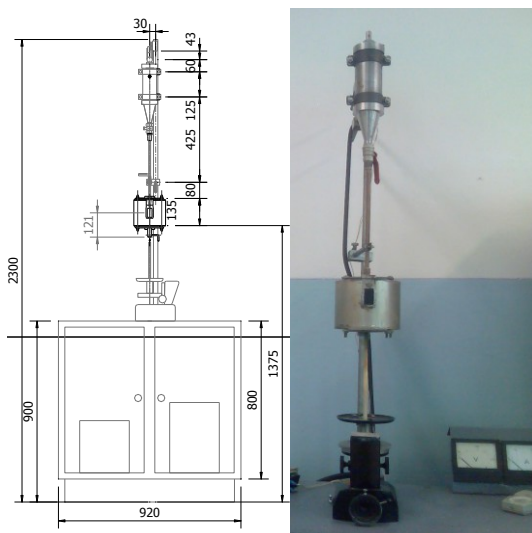

Fig. 1 Drawing and general view apparatus

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

All this provides the relative technical simplicity carrying out the process and the availability of observing the growth of crystals. Individual components shall thoroughly studied and their visual sketches prepared detailed schemes and drawings of the entire apparatus, subject to further improve operating conditions and safety regulations.

The head apparatus to hopper dispenser mixture with a sieve at the bottom (fig. 2) located in the head of apparatus and provided with a shutter for backfilling the mixture and hammer mechanism designed to filing a uniform mixture located therein on a rod with a primer made of a sintered corundum, from the accuracy of which depends largely on the quality of the synthesized crystal [5].

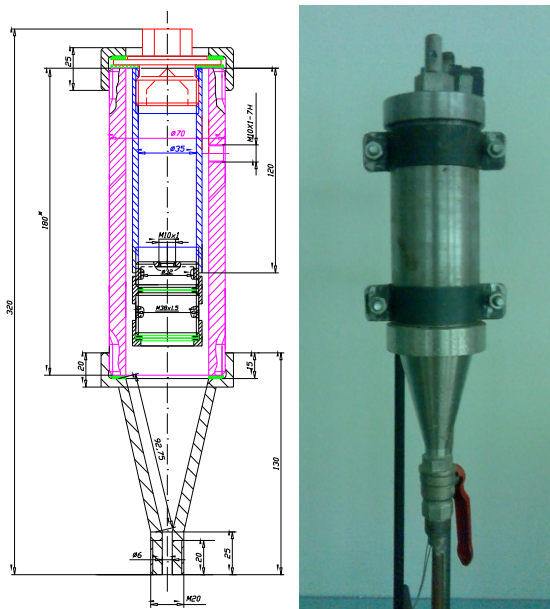

Fig. 2 The head apparatus with hopper dispenser mixture with sieve on the bottom

Hermetic sealing electrolyzer (fig. 3) consists of cavities formed electrodes, gaskets between boards and tightening bolts. Uniform filling of the electrolyte is provided by the opening of each cavity being in the bottom of each electrode. Cavities used for emptying the lower tube. Both tubes hermetically sealed with screw plugs [5].

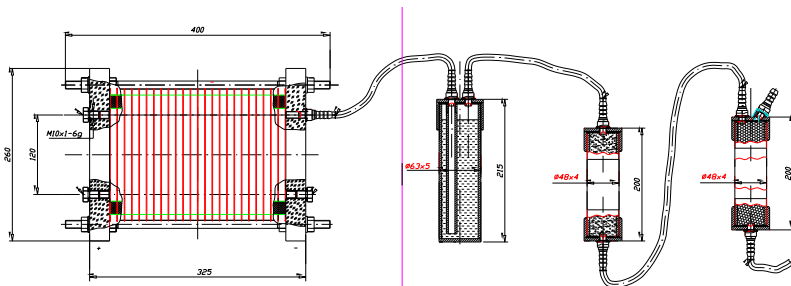

Fig. 3 Diagram of oxygen-hydrogen generator (electrolyzer), water seal, moisture traps and flame arrester

During electrolysis, the gas mixture formed oxygen-hydrogen gas heading into the water seal, bubbled through a water layer and through moisture trap flame arrester and passes through the burner into the furnace synthesis (Fig. 4) [5, 6].

Water seal separates the gas mixture entering through the gas inlet tube and heading into the vapor tube, mounted on a screw cap provides safety electrolyser from accidental flash of burner gas filled extinguishing padding designed to extinguish flame in case of reverse thrust.

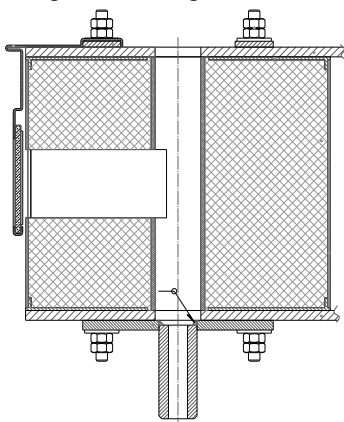

Fig. 4 The furnace synthesis

Experiments were carried out using synthetic seed material of different configurations and sizes using as raw aluminum oxide marks CHDA chromium oxide, the maximum content of which was about 3%.

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

Since isomorphous with Cr_2O_3 and Al_2O_3 harmoniously included in its crystal structure, chromium ions deform the crystal structure, moving absorption of light in the red region of the spectrum.

As shown by our experimental research, the most important conditions for growing single crystals of ruby are the selection of seed material, as well as the maximum uniform feeding mixture, which depends on the degree of flowability.

It was therefore provided with a uniform feed mixture size distribution of 20-25 microns, and with a lowering of crystal holder during the growth seed at 5 - 10 mm / hour to the crystal surface was constantly at the working position, i.e. in focus crystallization.

Crystal holder was set exactly in the center of the flame of the hydrogen-oxygen gas. With slow moving upper primers, which are formed on a certain layer of the liquid phase of the mixture developed on the basis of the hot zone to the colder its crystallization occurs. In turn, the oxygen-hydrogen flame another portion of the mixture melts and feeds the molten layer on the surface of the seed, and the upper surface becomes rounded boule, which receives the new portions of the mixture in the form of falling drops of melt (fig. 5).

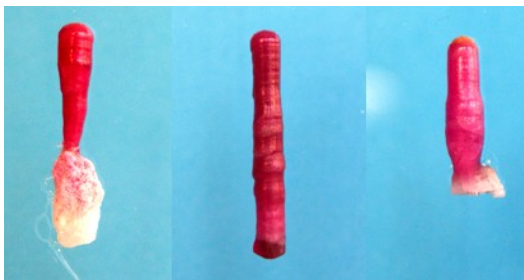

Fig. 5 – The synthesized samples ruby (2050⁰C)

To prevent melting of the base and ensure the least possible area of contact with the stand boule at the beginning of the process gas pressure is set at low level because it has been found that otherwise cracks occur during cooling. Then, the gas pressure was increased gradually up until the temperature of the flame does not reach the critical temperature of 2050-2100⁰C, in which the upper part of the boule visually remained in the molten state. At the same time feed the powder was adjusted in accordance with the gas pressure.

With the growth of the crystal stand from time to time and let down in this case, boule has acquired a pear shape, the tip of which was sent down and stand united with a thin stalk. When lowering the stand tightly controlled that the molten surface of the crystal was constantly in focus crystallization. Once the crystal has reached maximum possible size, the gas flow was stopped abruptly and simultaneously, and the boule was lowered from the work area for annealing and subsequent cooling.

It has been established that the supply of the mixture and lowering crystal holder should be chosen so that the boundary between solid and liquid phases remained at the same level relative to the flame.

Experiments using mixture with coarser, i.e. when the a particle size of 20-25 microns, showed that it causes undesirable premature solidification of the molten thin layer and, consequently, leads to the nucleation of fine crystals separated and synthesized boule monolithic disruption, as evidenced by their structure.

According to the data scanning electron microscopy and energy dispersive X-ray microanalysis presents the structure, chemical element composition, as well as a distinctly internal structure of the synthesized samples ruby, where the administration of large amounts of chromium oxide content of the various inclusions and internal stresses in the synthesized samples reached values such that the crystals become muddy, fractured and have numerous gas bubbles (fig. 6).

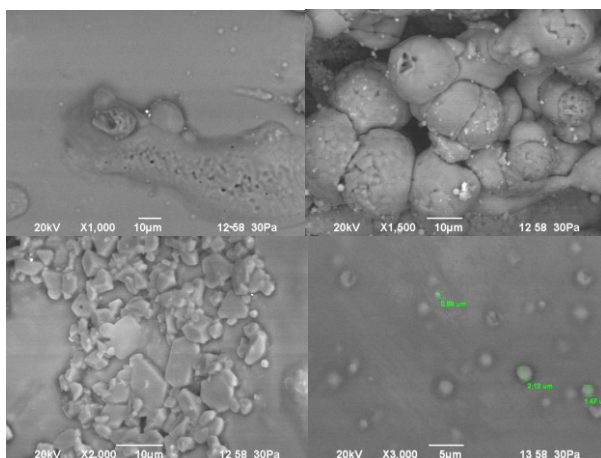

Fig. 6 Photomicrographs structure synthesized ruby samples with various cracks and small gas bubbles with increasing

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

Dusts accumulations of very small gas bubbles spherical seats are grouped in bands, repeating the growth layers, which sometimes take dendritic or net shape, reminiscent of gas-liquid inclusions [7].

Hallmark synthesized rubies obtained without crucible method designed for improved high-install is, that they can be traced to the presence of parallel wavy layers areas due to the synthesis method provides for the filing of the mixture in small portions to the top of the boule synthesized [7].

REFERENCES

1. Pashinsky V. N. All about gems. Moscow: Astrel; St. Petersburg.: Polygon, 2011. – 160 p.
2. H. A. Bespaev, B. S. Uzhkenov, S. A. Aliaskarov, K. M. Egembaev. Deposits and occurrences of precious and semiprecious gems. Directory gems Kazakhstan. - Almaty: Mineral Resources of Kazakhstan, 1999. V.1. – 155 p.
3. Smith G. Gems / Translated from English., 3rd edition, supplemented /. M: AST-Astrel, 2002. – 510 p.
4. Ruby and Sapphire/team of authors led by M. V. Klassen-Neklyudova and H. S. Bagdasarova. -M.: Publishing house "Nauka", 1974. -236 p.
5. Pat. Number 17773 RK, Installation for the synthesis of crystals / Bishimbayev V. K., Yessimov B. O., Adyrbayeva T. A., Dzhanpayzov E. K., Serimbetov M. M., Zhakipbayev B. Ye., Akhmedov M. A.; stated. № 2005/0231.1. -21.02.2005; publ. 15.09.06, Bull. number 9
6. Pat. 18788 RK, Head unit for supplying oxygen to the charge and crystallization furnace / Bishimbayev V. K., Yessimov B. O., Adyrbayeva T. A., Dzhanpayzov E. K., Serimbetov M., Zhakipbayev B. Ye.; stated. Application №2005/1475.1. -26.12.2005.
7. Nassau K., Nassau J., Dr. A. V. L. Verneuil and the synthesis of ruby and sapphire. 50 years Progress in Crystal Growth a reprint collection. Amsterdam, 2004. -P.9-23.

**C. ch. s., docent Strelova O. Y.¹,
c. ch. s., docent Kozhamzharova A. S.²,
Professor Baixoldanov T. B.², Ilakhunov Kh. M.²**

¹ *Russia, Saint-Petersburg, SBOE HPE Saint-Petersburg Chemical-
Pharmaceutical Academy MH RF*

² *Kazakhstan Republic, Almaty, Kazakh National Medical University
after S. D. Asfendiyarov*

THE DEVELOPMENT OF LOCAL ANAESTHETICS ANALYSIS METHODS FOR FORENSIC-CHEMICAL INVESTIGATION

Among the medicines local anesthetic consistently rank among the top places in the incidence of drug complications. Is urgent to develop new methods of isolating and using TFE enzymatic hydrolysis and detection of these substances in biological material.

Local anaesthetic medicine (originated from Greek ἀναισθησία – «insensitivity») are drugs that inhibit excitability of sensitive nerves end apparatus and blocking impulse conduct in nerve fibers. Depending on the way of local anaesthetic usage method we can distinguish terminal anaesthesia (anaesthetic is applied on the surface where it blocks sensitive nerves ends), infiltrative (the skin and deeper tissues are soaked with anaesthetic solution), conductive (the anaesthetic is injected along the nerve and the result of which it blocks the exciting conduct in nerve fibres), spinoidal anaesthesia (when anaesthetic is injected subarachnoidally). The sphere of usage of different medicine depends upon their pharmacological and physical-chemical characteristics, for example benzocaine as almost insoluble in water substance is used only superficially. Soluble medicine is used for local anaesthesia of different type [1].

Local anaesthetic medicine is mostly used for surgeon and some other diagnostic manipulations anaesthesia (bronchoscopy, most kinds of biopsy), and lately for cosmetic procedures (epilation, contour plasty, etc.).

Among medical products local anaesthetics take the first place in number of drug complications. Most often local anaesthetics cause various allergic reactions from skin presentations to anaphylactic shock. In cardiovascular system we can observe cardial output abatement, cardial

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

blockade, arterial hypotension, bradycardia, ventricular arrhythmia, cardiac arrest. In respiratory system there may be apnoea. There are three variants of toxic affect of local anaesthetics: by intravascular infusion it is instantly; by correct injection of the wrong dose in 10-20 minutes; by subcutaneous infusion even in several hours. It should be noted that in spite of the aftereffects of well known anaesthetics intoxication, the intoxication by little known long-term action anaesthetic medicine can be called a catastrophe.

The possibility of side effects development increases if the inadequate dose is used and introduction technique is not observed. Unfavourable side effects of toxic character are developed on the background of high drug concentration in blood if used in doses higher than recommended and also if accidentally introduced in vascular bed, on fast introduction and introduced to patients with slow metabolism [6,8].

For most local anaesthetics semiejection period is from 30 minutes to 3-5 hours, when they are bound with blood plasm proteins (from 50 to 95%) and metabolise, and their toxic concentration in blood is not higher than 4 mg/ml (e.g. Ropivacaine and Bupivacaine) [7]. Such peculiarities of pharmacological kinethics cause serious problems at chemical-toxic and forensic-chemical examination of biological material on the mentioned above substance group.

Survey of literature on the subject has shown that local anaesthetics in their toxic relation are studied [2,3]. It is mentioned in the literature that fluid-fluid extraction is used to some anaesthetics (anilocaine, lidocaine, trimecain, articaine) extraction out of biological fluids and tissues. For example, the authors [2] suggest as leaches while isolating from biological fluids by chloroform, diethyl ether, ethil acecate, petroleum-ether on pH = 10-11 medium with efficiency 81-96% (of urine) and 67-81 % (of blood). To extract out of hepar one should use acetonitrile which allows extracting 67 - 81 % of analysed substance.

In the literature [2,3] they have studied the possibility of method TSH usage to identify a number of local anaesthetics on the «Silufol» plates. As the examined objects the following local anaesthetics have been used: anilocaine, lidocaine, trimecaine, bupivacaine, piromecaine, dicaine, articaine, cocaine. The research done has shown that the optimal partition on the «Silufol» plates are reached when the following system is used: 1) dioxane: chloroform: acetone: 25% ammonia solution (47,5: 45: 5: 2,5); 2) n-butanol: ethylacetat: chloroform: 25% ammonia solution (20: 20: 10:

0,5). To find local anaesthetics on the chromatograms they have used iodine vapor. The limit of anilocaine detection is 0,1 mkg, lidocaine, articaine, trimecaine – 0,5 mkg.

Working on the chromatograph «Agilent 7890A» the highest column efficiency at optimal detection sensitivity has been received under the following conditions: temperature parameters: detector PID 300°C; vaporizer 250°C; helium consumption 34 ml/min. The division coefficient of gas supporter stream is 1:30. Taking into account the division coefficient the helium stream space velocity which goes through the column is 3 ml/min; the column temperature is 160°C – 1 min., the rise up to 180°C at speed 8°C/min, the exposure at 180°C - 2 min., rise up to 190°C at speed 1°C/min, the exposure at 190°C - 1 min., then rise up to 290°C at speed 25°C/min. The total chromatography time is 23 minutes (fig. 1) [3].

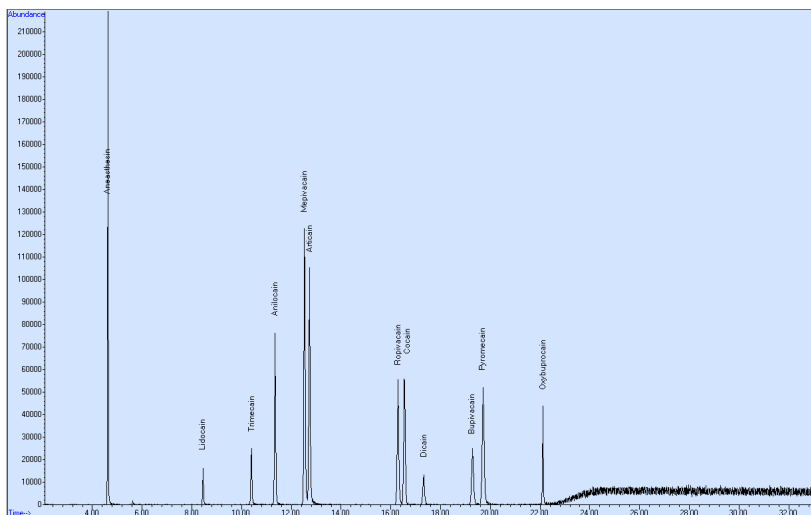

Fig. 1. The chromatography of local anaesthetics groups division at GFC screening on the chromatograph «Agilent 7890A»

HPLC method was developed as one to quality confirmation and quantity detection of anilocaine, lidocaine, trimecaine and articaine in bioobjects extractions at chemical-toxicological tests. The research was done on the device complex «Milichrom A-02» with UV-detector. During the experiment the optimal conditions of the studied compounds analysis by

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

the high performance liquid chromatography were chosen: the chromatograph column with diameter 2 mm, length 75 mm, packed by reversed phased sorbent Silasorb C18. The grain sorbent diameter - 5 mkm. The mobile phase: acetonitrile: phosphate buffer (pH 3): triethylamin: octylsulphate (30: 69: 1: 25 mg). The injected probe amount – 5 mkl. The eluent stream speed – 100 mkl/min. The eluent regime – isocratic. The detect wave length - 206 nm (of lidocaine, trimecaine, anilocaine), 274 nm (of articaïne). The time detect constant – 0,34 sec. The column temperature - 35 °C. The results of detecting analysed substances identification parameters and their metrological characteristics are given in table 1 [3]. For quantity detection of local anaesthetic substances we suggested the absolute calibration method.

The linear dependence of solution concentration and chromatograph poit square was observed in the interval from 5 to 100 mkg/ml for all examined substances.

Table 1 - The results of detecting the analysed substances identification parameters of the analysed substances and their metrological characteristics

Analysed substance	t_R			$t_R - t_{R0}$ $k^2 = t_{R0}$			D250/206 D 250/274		
	\bar{x}	Sx	ϵ	x	Sx	ϵ	x	Sx	ϵ
Lidocaine	5,08	0,034	0,67	2,06	0,020	0,97	0,030	0,0014	4,67
Trimecaine	8,24	0,111	1,35	3,96	0,066	1,67	0,038	0,0015	3,95
Anilocaine	5,32	0,067	1,26	2,21	0,040	1,81	0,187	0,0031	1,60
Articaïne	3,59	0,026	0,72	1,16	0,018	1,55	0,61	0,007	1,15

t_{R0} – time of keeping non sorbent component (sodium nitrate) is 1,66 min.

The indices of the graduate coefficients (k) were: 0,3602 – of lidocaine; 0,2664 – of trimecaine; 0,3458 – of anilocaine; 0,2672 – of articaïne. Judging by the fluctuation noise level the limit of substance

detection was found which for lidocaine, trimecaine, anilocaine and articaine was correspondingly 2,7; 6,9; 3,4 and 5,3 ng [3].

As the local anaesthetics can show their side effects in therapy doses and high selective and sensitive analysis methods usage such as GC-MS и HPLC-MS for their detecting needs developing new effective isolation methods that will allow getting pure extraction with bigger outcome the aim of our research is to develop an isolation method with solid-phase extraction use and ferment hydrolysis of blood, detect and quantitative detection in the biological objects the group of ropivacaine and bupivacaine substances to solve the problems of forensic-chemical expertise.

Earlier we proved the effectiveness of using solid-phase extraction and prior ferment hydrolysis of some substance isolation methods to isolate substances out of blood plasm [4,5].

REFERENCES

1. Большой медицинский энциклопедический словарь. – М.: Эксмо, 2007. – 768 с.
2. Карпенко Б. Н. Разработка методик обнаружения и количественного определения ряда местноанестезирующих средств в биологических объектах / Б. Н. Карпенко: Автореф. дисс. к. фарм. н. - Пермь, 2006. - 25 с.
3. Столяров Е. В. Определение ряда местных анестетиков в биологических жидкостях при химико-токсикологических исследованиях / Е. В. Столяров, Б. Н. Карпенко, Т. Л. Малкова // Суд.-мед. экспертиза. – 2009 - № 3. – С.24-27.
4. Чувина Н. А. Изолирование лекарственных веществ из плазмы крови методом твердофазной экстракции / Н. А. Чувина, О. Ю. Стрелова, В. Н. Куклин // Бутлеровские сообщения. - 2013. - Т.33, №1. - С. 35-42.
5. Чувина Н. А. Ферментативный гидролиз плазмы крови как метод химико-токсикологического анализа, используемый для изолирования токсических веществ / Н. А. Чувина, О. Ю. Стрелова, В. Н. Куклин // Токсикологический вестник. – 2013. - №1. – С.31-35
6. Фесенко В. С., Дончак Ю. Д., Перепелица Е. Е., Рудаченко О. Ю. Интоксикация бупивакаином: описание случая и литературный обзор // Медицина неотложных состояний. – 2007. – № 6. – С. 90-94.

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

7. Clarke's analysis of drugs and poison in pharmaceuticals, body fluids and postmortem material/ Ed. A. C.Moffat, M. David Osselton and B. Widdop. – London-Chicago: The Pharmaceutical Press. – 2011. - 2473 p.

8. Corcoran W., Butterworth J., Weller R. S., Beck J. C., Gerancher J. C., Houle T. T., Groban L. Local anesthetic-induced cardiac toxicity: A survey of contemporary practice strategies among academic anesthesiology departments // *Anesth. Analg.* — 2006. — Vol. 103. — P. 1322-1326.

PHILOSOPHY AND PHILOLOGY

m. f. n., Ph. D. student, Abaganova A. O.

Kazakhstan, Astana, L. N. Gumilyov Eurasian National University

NOVEL T. USTINOVA «FIRST RULE OF THE QUEEN». WOMEN'S PROSE

Many researchers believe that the literature of our time (mass literature) became radically changed, not only for its intended purpose, but also in content and filling texts. Popular literature, including ironic detectives as an important sector of the modern book market largely reflect the paradoxes of social and cultural memory of the modern reader, mass preferences, which affect not only subcultural patterns and norms, but also family education, the quality of school and higher education and other factors.

In the present period in the literature new forms and genres that are relevant to the modern period of life when the general reader no longer has much time for reading. So, there are shockers, spy novels, gangster novels, ironic novels - easy reading, mostly on public transport and at rest, squeezing primarily as a lightweight love story, but retaining the features of generic similarities with it.

They are published in a format convenient for transportation, in a bright cover and screaming the name allocated in large letters and contains unusual combination for an eye «*Богиня прайм-тайма*», «*Я – судья. Божий дар*» [1]. And the name of the author on the cover usually is not visually appealing and memorable. According to him ironic detective can be easily distinguished from other genres, since they also stereotyped as the content. More often than not they are associated with women's realities and preferences: «*Дом-фантом в приданое*», «*Миф об идеальном мужчине*». Often used precedent texts: «*Пороки и их поклонники*», «*Развод и девичья фамилия*», «*Подруга особого назначения*».

On the back cover carefully placed a portrait of the author, this is one more feature component of his presentation style. Alongside a photograph of two texts: abstract, repeat the content of the work, and a small advertising of the author.

Basis marketing success of the female detective is obvious: the book market is primarily designed for women rather than for men. Gender

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

reasons are clear: the most defenseless must triumph even in the realm of fiction [4, 39].

In the early stages of existence ironic detective definition of "ironic" is often served as the "painting reality": carelessly built, weak in all respects detective could thus be represented as a kind of parody of a serious genre.

Name the most ironic detective can be easily distinguished from other genres, since they are also standardized as the content. More often than not they are associated with women's situations in life and preferences.

So V. Rudnev argues that *"the necessary property of production of mass culture should be entertaining, that it was a commercial success that it was bought and the money spent on it, bringing profit. Entertaining as rigid structural conditions given text. Story and stylistic texture products of mass culture may be primitive in terms of fundamental elitist culture, but it should not be poorly made and, on the contrary, in its primitiveness, it has to be perfect - only in this case, it provided with a success with readers and, therefore, the commercial success"* [2, 153].

Founder of the development of this area in a detective (ironic detective) rightly recognized a Polish writer Joanna Chmielewska. So, especially ironic detective as a special genre, revealed through understanding personalized narrator (author-narrator), as a rule, the main female character of ironic detective.

Detective fiction (from lat. *detectio* - disclosure; engl. *detect* - open, detect) - literature on the disclosure of the method of logical analysis of complex, confusing mystery, often related to crime [3, 24].

So intertwined laughter and investigation. Neither seems unimportant and manner of the writer to use the dangerous and sometimes frightening events with irony, humor: *«Быстрее, быстрее!.. Какой-то пыльной, словно выпачканной мелом тряпкой она потеряла бок серванта, там, где трогала его, и тряпку тоже затолкала в карман.*

Что еще? Стол?.. Также протереть и немедленно уходить отсюда!..

Она остановила себя и свою панику – оказывается, все это время паника оставалась с ней, в ней, и это именно паника хватала и засовывала в карман чашки и тряпки» [1, 19].

In describing, in an ironic detective story, the heroine is often similar to the author's own (real) manners, communication style, actions and interests, appearance. Sometimes even the author points to the authenticity of the heroine in the annotation to an ironic detective (eg T.Ustinova novel "The first rule of Queen") – *«Посвящается Людмиле Селивановой. Такие женщины, подобно комете Галлея, появляются раз в столетие».*

Ironic detective is a game detective that is written in the first person, and not quite in earnest, with latent irony in relation to the genre and underlined self-irony of the narrator. This detective created by a woman, and therefore less "bloody", but filled with details of everyday life and reflection about them. Stressed confidence, conversational intonation heroine is designed to create an atmosphere of casual chatter with friends over coffee.

Detective in an ironic detective described with humorous perspective. Often T. Ustinova's novels written in this vein, parody stamps detective novel. This can be seen from the plot of the novel - where the center stands a strange murder, secret and confusing: «— *Инна Васильна, ты? — Да. Кто это? — Ты в Москве? — Да. Кто это?! — Это Якушев. — Так звали первого зама губернатора. — Прилетай, у нас беда. Мухина убили. Сегодня ночью...*» [1, 5]. Also, the heroine, who has to cope with such a task, there are comrades at work or home, friends who somehow facilitate the task of the heroine, helping her to understand all: «*Водитель все знал. Он возил ее последние семь лет: сначала — когда она стала замом председателя скромной телерадиокомпании, потом — когда перешла в пресс-секретари, и теперь — когда руководила «средствами массовой информации» огромного Сибирского края. Он все знал. И все сделал по-своему... Водитель был проверенный боевой товарищ, лучший друг, член семьи, он имел право говорить все, что угодно, но пользовался этим правом очень редко — даром, что походил на кулака, а понимал ситуацию, как любой придворный!»* [1, 8].

Mass literature is understood as art verbal, written expression practice, which has its own characteristic features, including features of the author's statements, character and features of the conditions causing this statement.

Extremely attractive feature of ironic detective is an emphasized feminine look and "feminine" ways of solving a crime - on the basis of intuition, adventurism and "educated bet" so far from the "male" deductive method. Even involvement in the investigation of the heroine becomes the result of the case, a combination of circumstances: it is usually "a heap", "got into the story," and not specifically with a cold mind, undertook to unravel the mysterious crime «*...Почему он застрелился? Ничего такого не происходило — президент не вызывал его на ковер, счетная палата не проводила расследований. Правда, криминал воевал с криминалом, но так было всегда. Выборов и тех не предвиделось в ближайшее время, только через два с половиной года, и рано еще думать с холодеющим сердцем — как там дальше?! Что могло случиться, что заставило «медведя, бурбона и монстра» в ночном кабинете*

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

приставить к виску холодное дуло?! Почему именно сейчас?! Или узнал то-то такое, о чем во врачебном диагнозе говорится – несовместимо с жизнью? Что? От кого? Когда? И – самое главное – ни вопросы, ни ответы не могли иметь к Инне отношения. Не только непосредственного, но и вообще никакого!.. Зачем так настойчиво прятала лицо Любовь Ивановна, зачем звала ее к десяти на городскую квартиру?» [1, 16].

An effect of the presence here and now arises. A novel time is included in the real present around the main character. At the same time there are elements of composition retrospective (life stories of other characters, their stories of the past): *«Инна и сама не могла бы объяснить, что уж ее так сильно... встревожило. Ну, была какая-то непонятная горничная, ну делась куда-то, ну и что? Не об этом ты должна сейчас думать, Инна Васильевна! Ты должна думать, как тебе держаться, чтобы угодить всем, кому надо угодить, и уклониться от тех, от кого надо уклониться. И так, чтобы никому не было обидно, и так, чтобы сохранить образ царицы, который часто выручал тебя, и выразить должную скорбь — но при этом тоже не пересолить, ибо излишняя скорбь может повлечь за собой ненужный интерес, вызвать удивление и лишние вопросы — что, мол, так-то уж убивается? Спроста ли?»*[1, 12]. As well as ongoing dialogue with the reader, which accesses the main heroine - oriented time recipient. The main heroine does not simply describe her adventures, but she reflects, analyzes the world around her. Here comes the irony over all the world and self-irony.

The main character does not simply describe her adventures, but reflects, analyzes the world around her. Here comes the irony over all the world and self-irony: *«– И здесь у тебя, Инна Васильевна? – Голос насквозь пропитан язвительностью пополам с водкой. Симоненко – с очень красным лицом и рюмкой в огромной крестьянской лапнице – Это газета «Совершенно секретно», – не моргнув глазом соврала Инна. – Хотят проводить журналистское расследование. Говорят, обстоятельства гибели очень странные. Симоненко так перепугался, что даже свою рюмочку сунул на подоконник и руками замахал. Инна слегка отодвинулась. Юра отошел от них. Он знал, что от Симоненко Инну спасать не нужно, он не опасен. Впрочем, она и с опасными справлялась виртуозно. – Что ты, что ты, Инна Васильевна, – горячо забормотал главный по сельскому хозяйству, – какое еще расследование, только ихних расследований нам не хватает! Да еще «Совершенно секретно»!.. Они же... они муравьи, а не журналисты,*

они тут у нас в каждую дырку!.. Останови, останови, Инна Васильевна! Расследование, «Совершено секретно!» [1, 22].

In the women's detective heroine is smart and even causes the reader respect, but somehow always commits reckless acts. It also attracts misfortune, and she also thrives on a course of action: *«Значит, пока она сидела на кухне и думала о губернаторском сыне, кто-то здесь, в комнате, аккуратно, точно и почти бесшумно выстрелил в висок губернаторской вдове. Инна в кухне не слышала ничего, впрочем, и немудрено – стены и двери здесь «купеческие», толстенные, возведенные тогда, когда никто из архитектурных умников еще не мог подсчитать «гигиенический уровень шума». Она не слышала, как упало тело – или его тихо опустили на пол, за зеленое кресло? А потом ушли – даже входную дверь не потрудились закрыть.*

Значит, пока они разговаривали, в этой комнате готовились к работе – прилаживали пистолет, выбирали позицию, прикидывали, как сейчас войдет убитая горем женщина, зажжет свет, повернется боком, и именно в этот момент ее будет удобнее всего застрелить. Прямо в висок, чтобы на части разнесло хрупкие кости и мозг, который эти кости пытаются защитить, но разве защитишься от пули в упор, в висок?! Крови было не слишком много – небольшая черная лужица на желтом полу. Инна старалась на нее не смотреть. Способность думать вернулась к ней мгновенно – только что были паника и тошнота, а со следующим ударом сердца она уже соображала, быстро и холодно. Нужно уходить из этой квартиры. Немедленно. Сейчас же. Нужно сделать так, чтобы никто не заподозрил, что она здесь была. Катя, губернаторская дочь, знает, но это просто – да, ее, Инну, приглашала Любовь Ивановна Мухина, но она, Инна, не поехала на встречу, решила, что Любовь Ивановна просто немного не в себе после смерти мужа.

Инна бросилась в кухню, вылила остывший кофе, а чашку затолкала в карман шубы» [1,34].

Sometimes the author as the main character female detective chooses quite independent, successful and attractive lady, but still a little unhappy in her personal life. Then in the process of the story she gets rid of all superficial, fake and finds happiness through suffering *«Она должна посмотреть, где и какие сделала ошибки, да и вообще – как сидела, как смотрела, как отвечала, как выглядела, как была причесана. Она всегда анализировала свои эфиры тщательно, придирчиво и отвлеченно, как будто там, в телевизоре, была вовсе не она, а какой-то другой человек, и этот холодный и пристрастный взгляд всегда позволял ей найти собственные оплошности, учесть и в следующий*

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

раз избежать их. Она изо всех сил старалась не походить на запыленных «государственных» теток, дающих интервью «из нашей студии „Россия“», в прическах с начесом, путающихся в словах и не умеющих улыбаться. Она старалась – и ей это удавалось. Уверенно держась на высоченных тоненьких каблучках, она подошла к краю подиума, на котором помещалась декорация, и, не глядя, протянула руку. Тотчас же протянулась мужская рука, которая вежливо помогла ей сойти на студийный пол. – Спасибо, – сдержанно поблагодарила она, – Царица Савская, – на ухо свистнул один оператор другому, – королева Марго. Говорят, зараза и стерва – не приведи господи!» [1, 2].

Thus, ironic detective – a phenomenon of mass literature, a kind of detective investigation that describes a humorous point of view and is aimed at disclosure of secrets.

Ironic detective has three main functions. First of all, it is a fun for the reader. Thanks optimistic finale, humor and irony genre became a kind of "anti-depressant." We emphasize once again the importance of identification of the reader with the main heroine. Moreover, her successes are perceived as their own, and during failures triggered a receptive mechanism: the heroine with an unidentified but "self-asserting distancing".

Ironic detective creates its attractive to the reader the reality that not necessarily think and dwell on problems, since a high proportion of cases and luck, also known beforehand final: all crimes would be discovered and played the wedding. Secondly, it is advertising as custom products and their colleagues on the publisher. Another function of ironic detective - to serve "a textbook of life", combining detective beginning with didactic.

REFERENCES

1. T. Ustinova first rule of the queen. – Moscow, 2003. – 210 p.
2. V. P. Rudne v Dictionary of twentieth-century culture . – M., 1999. – 110 p.
3. L. I. Timofeyev, S. V. Turaev, Detective / L. I. Timofeyev, S. V. Turaev // Concise Dictionary of literary terms: a book for students. – M.: Education, 2002. – 312p.
4. V. Toporov. Literature / V. Toporov [electronic resource]. – Mode of access: http://www.russiancinema.ru/template.php?dept_id=3&e_dept_id=5&e_chdept_id=6&e_chr_id=915&chr_year=1997).
5. J. Kavelti. Study of literary formulas // New Literary Review, 1996. – № 22. , P.33 – 65.

6. S. Dubin detective who is not afraid to be pulp fiction // New Literary Review., 2000. – № 41., P. 417 – 420.
7. Docker J. Postmodernism and popular culture. – Cambridge, 1995.

Senior lecturer Mukhadieva K. M.

Kazakhstan, Almaty, al-Farabi Kazakh National University

CONCEPT OF “SPACE” IN KAZAKH LINGUA CULT UROLOGY

The author considers the concept «space» in Kazakh lingua culture and gives examples from proverbs and poem extracts.

It is known that linguistics as a scientific sphere is being widely researched. Especially, lexical units are considered in terms of meaning, context. Scholars of Kazakh linguistics are also doing much work in this respect. The main element of human outlook is world conception. It has basic human view phenomena.

Firstly it started with eighteen thousand universe, it led to close relationship of human society and nature. Language semantics is the way of coding people’s perception of the world, method of its cognition. According to A. Islam: “ Human perceives environment through thinking and it stays in his mind. If human perceives justice through thoughts, language is the tool to fix results of mind. It is obvious, because if human is the same by nature, cognition function and its mechanism are common phenomena. Even if any language is different in its language structure and examples are various, it consists of common cognitive things. [5, 13 б.]. In order to communicate successfully, it is important that the speaker, listener and recipient must master codes of ancestors and correctly use them.

Cultural concept words can be enlarged by cumulative noun lexics.

For example, “human and his soul”, “way of life”, “house”, “family”, “war”, “weapon”, “birch tree”, “millet” and names of other household facilities may have special conceptual meaning because of national mentality. So, language units meaning different things and phenomena are specified with cultural components. For example, corn is prepared for honoured guests, for Russians potatoes not only vegetable, but has cultural content. Words enter cultural concept due to pragmatic,, semantic nature. We consider these words with both material and spiritual

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

culture relationship. Thorough research of spiritual culture allows us to classify all words to concepts.

Nowadays concept terms in Kazakh linguistics considered because of strong relationship between linguistics and philosophy. In logics the terms “concept”, “meaning” has the same meaning.

In logics the term «concept» is used with the same meaning. So, we know «concept» as «human’s cultural concept about the world, language unit of all names, and we decided to consider it as cognitive unit describing our world outlook.

Nevertheless, we understand the term concept, not as «key words of spiritual culture», because the key word is used as alternative to the word combination, «cultural concept». A. Ya. Gurevich divides cultural concepts for two types: «space», cultural universal as philosophical category (time, space, reason, change, movement) and «cultural categories» are called social categories (freedom, right, justice, labor, wealth, ownership). V. A. Maslova suggests one more category - «national cultural categories». For example, for Kazakh people concepts like, hospitality, courage, freedom, fortitude, good organisation, hard working refer to national cultural categories of cultural concept.

Theoretical onomastic concept is space. Space is one of the forms of ontological and mental nature of human living which has objective feature. Space concept has been said much in linguistics lately and scientists have different opinion about it. A. V. Superanskaya stated in her work: «Onomastic space is subdivided into (antroponimiya, toponimiya, zoogimiya, phitonimiya, kosmonimiya, astronimiya)» (1,9). As for, O. T. Molchanova, after having analysed toponymy of mountainous Altay said : «The toponimicon of certain territory forms onomastic space» [2,13] . According to D. Bondaletov: «The term of onomastic space has meanings: 1) the system of units which form general linguistic category; 2) certain language category » [3,12-13]. E. A. Kerimbayev considers onomastic space and onomastikon terms equally [4,12]. L.M. Dmitryeva after having researched Altay’s toponymic system, gives the following definition of space: «In world’s toponymic form «space» category is of great importance, because this category is the key, main category between human and real life relations. «Space» concept is the part of toponymic person mind, its inner mental cognition view, and plays an important role in toponymic type as far it is continued through language» [5,9]. Defining «Space» concept L. M. Dmitryeva pays attention to its mental structure and space models. B. M. Tleuberdiev says: «Mental nature of concept determines its concept, it means, mental nature functions as concept in human’s conceptual and language mind or conscious. In language conscious we think space means

concept . Its structure consists of concepts such as «sky», «earth», «water», «mountain» . In its turn it is divided into subconcepts [6,12]. T. Zhanuzakov and K. Rysbergenb researching onomastic concept states:

« Usually onimic units are composed of real and unreal names formed by language tools of any nation or community. Those names are made in accordance with established «world language model» of language consumer, outlook formed through many centuries» [7,6]. Onomastic space consists of complex sphere which has specific structure and it is onomastic nature of universe. Place, water names of Kazakhs constantly changes because of historical time. All this closely connected with ethnocultural, social, political and material world. Inner context of «Space» concept can be defined with the help of the following models: «motherland», «ancestor's land», «fatherland», «native land», «birth place» . Space concept can be met in key words, also in phraseology, proverbs, poems, fairy tales, conversations, narrative stories, in traditional heroic poems. The following proverbs are served as an example : Earth slope is steppe. Shore place as moonlight. Not seen place, unknown place, Seen place is not far. Every place can be reached, Unknown place has many grooves, No buttress in the sky, no zone on the earth. No ropes in the sky, no stops on the earth. The earth may be low or high, roads open and closed. Better to have land than golden throne, Moon lightens the world, lamp only bottom, Common Moon, Common Sun. Where is cloud, there is abundance. Close fire has strong light. In summer don't settle in low – lying area, in winter eminence, the earth won't be warm, unless Urker star falls, Cold penetrates through small hole. If you settle lowlands, you will suffer from flood, if you settle highlands suffer from wind, Watery place has reeds, mountainous -spring. If wind comes Zhaik, summer will be cold, Don't dig well near river, Mountain has peaks, land - rivers, Try to settle near rivers, snow doesn't melt in rocks, Water flows through irrigation canal. For thirsty person optical illusion seems water, Those who live near lake will survive, who lives near sea will profit from it. If it rains in the steppe, it will snow in the peak, It's better to live near lake, rather in the steppe. Deep water is wellness.

Conceptual sphere considers relationship between concepts which determine a single person, the whole group, nation's cultural degree. So, language explication of «millet» concept covers separate words, symbols, phraseology, stable epithets, paraphrasing, proverbs, idioms, precedents, names of novels. Collocations, word combinations enlarge vocabulary, lets to express thoughts colorfully, its a tool to carry out expressive thoughts, ideas. Therefore, word combinations contains the real cause, conceptual key

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

term, cultural concept categories, cognition models. So, any language unit is cultural concept.

In XY-XIX centuries lyrical poets used general names as «space» concept concerning «land roughs», «mountain», «water» the following: dessert, lake, earth, highland, land, river, pasture, steppe etc. Proper names are Edil, Zhayik, Kokshetau, Oymaut, Oyil, Kyil, Zhem, Sagyz, Alatau, Mekke, Medine, Akzhaylau, Sandyktas, Tarbagatay, Ayagoz, Arka, Alakol etc. The name Zhayik is often used in novels. The main meaning of Zhayik is abundance of water resources, and its indirect meaning is the land of lovers, the land of legendary Kyz Zhibek.

Mekke is the sacred place for all Moslem. Every year millions of moslems make Hadj to pray. For all moslems Mekke is the place of spiritual cleanliness. In this concept we want to show poems of old poet. You can compare.

Mecca from me Medina road sea, The man, who went far to drive to speak. If you honor your mother Motherland, The house, which will be the Mecca (The old man akin, 83rd conscience)

The name Saryarka is also often used in poems of akins, poets. This can be seen in works of the following zhyrauz: Dospambet zhyrau, Shalkyiz, Zhiembet, Bazar, Dulat. In «Kazak encyclopedia» the definition of the Saryarka word is as follows: «Saryarka, Arka, Kazakh - physical, geographical region which cover central and eastern part of Kazakh SSR. It stretches from west Torgay lowlands, eastern part 1200 kilometres to Tarbagatay area. Northern part stretches to west Siberia lowlands, southern part to the lake Balkhash». Zhyraus describe Saryarka as very convenient place for pasture: Betegeli Saryarka along the growth That fought, no regrets. (Disambut bard, 35th conscience) I'm looking at patron will move, My people slogan discern. (Gambit bard, 55th conscience) Saryarka is a birth place for many kazakhs, where many people spend childhood, later learnt to ride on a horse and poets described the place with great admiration.

The word mountain means symbol «height», «cleanliness» in artistic works of akins, poets. For example, May cloud be on the peak of mountain, and Allah protects me from bad days.

In the following rhymes the word mountain is used in another meaning - «grief», «sadness» is used instead of the word phrases. I'm looking at patron will move, My people slogan discern. (Gambit bard, 55th conscience) Precious silk worn Complexion went not tona? State of mind of the hero will stop The mountain returned not breaking?! (280-self conscience)

Concept words in many words are researched as proper names in the Kazakh language. Many young scientists contribute to it.

LITERATURE

1. Islam . A. The world's language description in national cultural context. Abstract of dissertation to receive doctoral degree in philology: 10.02.19. –Almaty, 2004.p. 54
2. Superanskaya A. V. General theory of proper name. –M., 1973.
3. Molchanova O. T. Structural types of Turkish toponyms of mountainous Altay -Saratov. 1962.
4. Bondaletov V. D. Russian onomastics. – Moscow, 1983.
5. Kerimbayev E. A. Kazakh onomastics in etno cultural nominative and functional aspects. –A., 1995.
6. Dmitryeva L. M. Ontological and mental being of toponymic system / on the material of Russian toponomy of Altay /. ADD,-Ekatinburg. 2003.
7. Tleuberdiev B. M. lingua conceptological fundamentals of Kazakh onomastics. DDA. – A., 2006.
8. Zhanuzakov T., Rysbergen K. Kazakh onomastics. – A., 2004.
9. Sugirbekova S. Language form of contrast concepts in prose. 2002.
10. Kushtayeva M. Concept context transformation through personal lexeme. A. 2002
11. Irgebayeva A. B. Concept of life and death in Tolstoy's works. Doctoral dissertation. A., 2001.
12. Niyatova Sh. S. Makhambet's language form. Dissertation work to confer candidate dissertation. Almaty, 2007.
13. Kushtayeva M. G. Semantic structure concept and lingua cultural context of «Millet». Dissertation work to confer candidate dissertation. Almaty, 2002.
14. Keikin Zh. 7777 proverbs of Kazakh people. Almaty, 2002.

C. ph. s. Nursulu M. K.

Kazakhstan, Almaty, al-Farabi Kazakh National University

LANGUAGE OF S. BAKIRGANI KNOWLEDGE

The author analyzes the language and rhyme style of religious representative Suleiman Bakirgani and its influence on Kazakh poetry.

It is thought that all medieval literary works were written in Shagatay language. According to the scientist A. Amanzholov, «Shagatay language was

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

the language used in the XIV century, supposed name of written turkish language, in the area of Central Asia, Zhetisu and eastern Turkistan, the area owned by the Shyngys's second son Shagatay. In turkish literature the term «shagatay language» (or offered in singular meaning «ancient uzbek languagei») shows literary «turkish» language of the XIV-XVI centuries used in Central Asia which reached classical meaning during Lame Timur epoch. There is no doubt that, «Shagatay language» was continuation of eastern Turkistan literary language of the XI-XIII centuries» [1,74 б.].

It is known, that at the beginning of the XI century ogyz tribes settled on the low tides of the Syrdaria river . When they moved to the central part of Asia, kypchak tribes came to that place. Kypchaks invaded cities on the banks of Syrdaria, Karatau rivers. After capturing Mangystau and close to it areas they moved to Xoersm.

According to the scientist E. N. Nadjip , the Yassayi language corresponds to the ogyz-kypchak language of the XII century, but the kypchak language dominates. Later, language peculiarities of Yassayi works found its continuation by followers, mainly in studies of Bakirgani (Xakim Ata).

R. Syzdykova, in her famous work «The language of Yassayi wisdom» researched the works of well known turkish scholars P. M. Melioransky, K. G. Zaleman, S. E. Malov, A. K. Borovkov, A. N. Kononov, A. Najip, N. A. Baskakov and she supports A. Najip's opinion, that the base of the Kypchak language is literary language of ogyz-kypchak.

Everyone is concerned about the thing that Xakim ata's works were as simple as Yassayi studies to read and were devoted to the public. In this case we consider that Yassayi and his student Bakirgani's writings were easy to read and were written in the language of local Kypchak tribes. The value of this versionis that it is very close to our modern life and the problems were actual. In «Диуани hikmet», «Bakirgani books» (October, 1901) along with turkish language you can meet arabic, percian words.

In S. Bakirgani ballad «Bibi Mariam» :

Talaq berdi duniaga,

Kadam urdi kagbaga,

Tagat kyldi Maulimga,

Tunlaroiag turdi - a [p.2,63 .]

At the end of every line we see double syllable verbs: berdi -aə, erdi-a (edi), turdi – a, keldi- a, boldi-a, tedi-a (dedi), kechdi-a (keshti) with the help of a – there is a rhyme.

S. Bakirgani works like writings of their teacher Yassayi mostly sang with certain melody as devoted to religious activity. In fact, four line poetry

is called murabba in literary science. «Murabba» in Persian language means equal four corners, square. Rhymed scheme aab, vvb, ggb and in some knowlede and studies fully repeated in the fourth line of the poem.

On rhyme example of S. Bakirgani works famous poet Abay's some poems were written, for example «Juzi- raushan, kosi-gauhar» and «Bilimdiden shykkan soz»

Zhuregi – aina, konili oyau, (a)
Soz tyndamas ol bayau, (a)
Oz oneri tur tayau, (a)
Ukpasin ba sozdi tez. (ə) p.[3,83]

This traditional rhyme from arabic, iran, shagatay, lately was used in Shakarim's poetry:

Kansha zharyk nur kuisam, (a)
Khahihattan syr kuisam, (a)
Orshelener su kuisam, (a)

Napsi degen oty bar.[4,p.168 .] (a) is always repeated at the end of the line.

Briefly speaking, in S. Bakirgani's works such kind of rhymed structures mostly used to reveal content of religious literature and kind intentions of wise poet is liked and respected by nowadays readers. So, S. Bakirgani is formed by his epoch and common for all turkish people. His literary heritage is for well-being of human and with good intentions that is why it has long life and it influenced greatly on works of turkish language writers.

LITERATURE

1. Amanzholov A. Turkish philology and the history of writing. – Almaty: Sanat, 1996. – p.128 .
2. Bokirgoni Sulaimon. Bokirgoni kitobi / Nashrga tayerlovchiler: I. Khakkul, S. Rafiddin. – Toshkent: Ezuvchi, 1991.– p.80.
3. Abay (Ibrahim Kunanbayev): 2 collections. – Almaty: Zhazushi, 1986.– T.1.– p.248.
4. Shakarim. Imanym / Compiled by B. Baygaliev, E. Kaseinuli. – almaty: Arys, p.2000.– 321.

**Naralieva Rakhila Tursynovna,
Kokkozova Maria Balmuhanovna,
Mukanbekkyzy Laura**

***The Republic of Kazakhstan, Almaty,
Kazakh National University Al-Farabi***

MODERN EFFECTIVE METHODS OF THE KAZAKH LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE

In article the assessment of a current state of knowledge at lessons of the Kazakh language as foreign language is given. Experience showed this estimation of Kazakh language of traditional methods doesnot give a guarantee in achievement of level of standart there fore there was a need of introduction methods cards in educational process. Considering experience of application of the most effective methods for studying the Kazakh language, authors of this method offer an innovative unique complex technique of the Kazakh language as foreign.

The significance of the method: a thorough study of the language, methods of teaching as a foreign language in the cultural experience of developed and civilized countries of the world - the traditional process. [1,31-60], which is an integral indicator of the preservation of national culture and ethical values. Undeniable fact that the official language, which is the backbone of civilization and culture determines the expression of national values against human as well as national treasure, national ideological existence. The procedure for ordering through the identification of high culture, heritage, cultural horizons of language, definition of relevance, cultural, linguistic, psychological and educational measures, the analysis of a landmark in the methodology of teaching a state language, language policy of the President in a new direction clarifies the relevance of the theoretical research.

With regard to scientific and practical level, prospects, method structure, it may be noted that if, before the 2000 demand by foreign nationals enjoyed the official language in recent years by foreign students interested in learning the Kazakh language. As a peace-loving nation that is rich in natural resources as well and has its rightful place in the world educational space, Kazakhstan attracts competitive foreign countries and to certain foreign nationals. Given the growing interest in the state language, argue that the need to update the content and structure of the teaching methods of the Kazakh language as a foreign language. For questions

regarding the above issues have been published numerous articles and publications. However, still unsolved problem of the formation of innovative teaching Kazakh as a foreign language. Analyzing the global [2, 79-81], national language teaching methodology, the authors propose a new integrated method – method of teaching the Kazakh language as a foreign language. Previously conducted research and testing has shown that integrated innovative methods of teaching the Kazakh language as a foreign language improves the quality of the proposed development of educational material. The proposed method is a unique method of new content in this area.

The scientific importance of the method – examines the cognitive, cognitive characteristics of Kazakh culture and language to psycholinguistic aspect, as determined by the cognitive capabilities of the language of being, and offers practical implementation of innovative methods of teaching Kazakh as a foreign language. You can also note the utility of the proposed method. It is proposed an innovative method of learning the Kazakh language as a foreign differentiated system, it proposed training program, starting from zero.

The importance of similar scientific areas in the country, and abroad, compliance with international standards of expected results – since the proposed method relates to ways of Kazakh national culture, studying the system of education EF [3, 79-80], the work of local researchers, universal theories about language and national culture, identifies their common features. The purpose of the method: creating innovative, effective, mobile learning foreign languages as one of the main trends in the autonomous system [4, 82-89], of education modern methods of teaching the Kazakh language as a foreign language to foreign students.

The novelty and advantages of the proposed research method - a new assessment of the way of formation and development of methods of teaching the Kazakh language as a foreign-based theories of innovation in accordance with the language policy of the country.

Analyzing the deep conditioning of culture and language of the Kazakh people in this country's education sector, regarding the methodology and sitemu teaching Kazakh as a foreign language on the basis of cultural and linguistic aspects and experiences of international and domestic educational system, offering a comprehensive methodology is the novelty of the new content of a research method. In the research method examined the importance of the cognitive features, due to the universal values of the national spiritual culture and its reflection on the development of official language.

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

Scientific justified by the fact that developing a method of teaching the Kazakh language as a foreign language, increasing the authority of the state language strengthens the spiritual independence, and that create opportunities to join the ranks of competitive countries of the world. The method thoroughly investigated methods of teaching Kazakh as a foreign language pedagogical, psycholinguistic aspects and give them specific approval.

Methods of research, forms and methods used scientific papers, scientific and comparative analysis with respect to scientific research, this method is proposed methodology for integrated solutions goals. To implement the method in the first stage considered the solution of practical problems: the creation of programs that develop the necessary guidelines, organization of seminars, workshops, conferences, etc. The second stage considers the practical part - implementation of training manuals in order to increase students' interest in the study of language, visual aids based on a comprehensive method of teaching the Kazakh language as a foreign language. In order to enhance the interests and creative abilities of the students will be organized by a circle of "entertaining the Kazakh language" [5,63-69] quizzes "Brain Ring", virtual travel, cultural and educational activities, training, media training, round tables, debates, press conferences, equipped with visual benefits offices. We plan to create a virtual academy of Kazakh language. According to the policy of the country to enter the top 30 competitive countries in the world, with respect to educational policy, clearly substantiated by facts proved by the creation of innovative methods of learning the Kazakh language as a foreign language. Offering a method of learning the Kazakh language as a foreign language program will develop a new content meeting the requirements of the global educational system. Responsibilities clarify the utility of the proposed method. The advantages of the proposed research method - a new assessment of the way of formation and development of methods of teaching the Kazakh language as a foreign-based theories of innovation in accordance with the language policy of the country. Since the purpose of the proposed research is a comprehensive review of opportunities for the development methodology of teaching Kazakh as a foreign language, the collected materials will be considered from different angles, holistically and systematically. Studying the scientific work of our scientists and methodologists, methodological work related to teaching languages of the world's educational system, to adopt the basic concept, to disclose timely role in the domestic education market of this work: the fact that the method is the first comprehensive methodology indicates its validity and relevance. According to the method by defining an effective mechanism for the development of methods of

teaching Kazakh as a foreign language, will be held on the scientific and methodological analysis.

According to the method "Modern methods of teaching the Kazakh language as a foreign language," the following main results are expected with the scientific and practical significance:

in the linguistic area:

- Investigate innovative methods of teaching the Kazakh language as foreign as the concept of ethno-cultural support. Scientific proved that language is the support of national culture, the main instrument of international linguistic communication;

- by the Kazakh language is systematized from a scientific point of view of the formation and development of national traditional culture is a new look at an overview of stages of learning the Kazakh language as a foreign language;

- On innovative theories as an indicator of the spiritual culture of the state language is defined in time and space. Revealed his cognitive system based on universal cultural heritage, language development of spiritual values, formed in the Kazakh language-based cognitive lingo-cultural, pragmatic theories and determined the main directions of adaptations of foreign nationals to secular politics, socio-economic status, the traditional culture of the Republic of Kazakhstan;

- Clarifies the importance of the Kazakh language, scope, linguistic competence, pragmatic nature of the application, service and semantic feature, communicative function, the cumulative activity and importance, is considered aspect of the Kazakh language in the traditional spiritual [6, 90-97], cultural, and cognitive areas;

Teachers in the direction:

- Innovative features are determined by learning the Kazakh language, which is the main tool in the overall perception of the spiritual culture of the Kazakh people. Indicates systematic ways and methods of language teaching, reports of national values;

- Examines the cognitive, cognition in the world and national education system and create new patterns of teaching Kazakh as a foreign language in higher education;

in a psychological direction:

- analyzing the importance of multicultural and ideological significance of the Kazakh language in the national culture, national traditions, confirmed the importance of ethno-cultural adaptation in the direction of foreign nationals to the current socio-economic, cultural status, the political principles of the Republic of Kazakhstan;

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

- analyze the manifestations of human values in the Kazakh language, identifies common spiritual concepts;

in computer-technology area:

- Plan to offer an electronic version of the basic models of innovative learning technologies Kazakh language as a foreign language in a computer system [7,82-89];

- The method is of great scientific and practical value. First of all, the method is determined by cognitive, cognitive significance of the Kazakh national culture. Will be held on the complex scientific and theoretical analyzes and justified from a scientific point of view of linguistic-cultural, cognitive, conceptual and pragmatic considerations. Substantiated scientific, systematized prosperity, improving the Kazakh language, which is one of the state symbols of independent Kazakhstan and the main condition for the country's competitiveness with other civilized nations of the world.

The applicability of research findings: the results of this research method can be applied in institutes of higher education and secondary schools the foreign language classrooms and language learning centers, the Kazakh language.

Target customers of the results – the target users of the results is the preparatory students of faculties, courses for foreigners and foreign and Russian students of specialized secondary, higher education, self-studying Kazakh language.

LITERATURE

1. English as a Second Language. School and Education Resources// International Education, 2012. P. 31-60.

2. IELTS with answers. Examination papers from University of Cambridge ESOL examinations: English for Speakers of Other Languages, Cambridge University Press, UK, 2007. P. 79-81.

3. Egexcel IGCSE English as a Second Language// School and Education resources// International Education: Cambridge University Press, 2012.. P.79-80.

4. Sarsenbayeva A. A. Mobile learning foreign languages as one of the main trends in the autonomous system of education. The scientific world of Kazakhstan.1-2010 ,№1 (29) P. 82-89.

5. Kiyakbayeva Z. N. Methods of working on interactive board. Almaty: «Арман-ПИБ», 2011. P.63-69.

6. Orazbayeva F. Instructions of Kazakh language: «Мектеп» publishment. 2002. P.90-97.

7. Kirgizov M. R. Pedagogical aspects of using Internet technology in teaching law students. The scientific world of Kazakhstan. 1-2010, №1 (29). P.82-89.

**Naralievna Rakhila Tursynovna,
Toiganvekova Maira Shodanovna,
Sultanova Bybygul**

***The Republic of Kazakhstan, Almaty,
Kazakh National University Al-Farabi***

MODERN METHODS OF THE KAZAKH LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE: INNOVATION, QUALITY AND ACHIEVEMENTS

This article is about modern methods of the Kazakh language as a foreign language. The applied methodology as result of research and experience shows that metooe does for stufents of all ages the leaning process more flexible and diverse. Considering experience of application of the most effective methods for studying the Kazakh language, authors of this modern methods offer an innovative unique complex technique of the Kazakh language as foreign, being based on the adapted grammar Kazakh on paradigmatics for foreign students. Advantageous method to the students assist mastering, possessive finish on language of Kazakh language.

Contents of the modern methods: the methods it is system proves ways of development of language and national culture in space and time and argues that the main support of spiritual and material culture is the state language. Defines importance of the Kazakh language in the light of domestic and universal values and informative, instructive, competent value on the basis of the innovative scientific theory.

The independent Republic of Kazakhstan is the multinational state where the world, mutual understanding, and tolerance reign. The whole world is respectful to wise policy of the President of the Republic N.A. Nazarbayev. Kazakhstan citizens are proud of that in 2010 the Republic of Kazakhstan was a part of the European Union, presided OSCE, in 2011 Islamic conference. The president in the messages to the people of Kazakhstan points to that fact that integrity of language is integrity of the people, i.e. a state language – the main core of independence.

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

According to the last population census of 65 percent of citizens freely know a state language and another 15 percent own at level of a spoken language, Mobile learning foreign languages as one of the main trends in the autonomous system of education [1,82-89]. In Soviet period of 50 percent of Kazakhs didn't know the native language. In 20 years of independence to reach such level – a big merit. One more proof of expansion of scope of the Kazakh language is heightened interest manifestation at foreign students to education in the Kazakh language. In 2010 when the Republic of Kazakhstan presided OSCE, the Islamic Republic Afghanistan asked the economic and cultural help for the developed countries of the world. In principle the President of the Republic of Kazakhstan the agreement that 1000 Afghan students will be trained in various higher education institutions of Kazakhstan was signed. The number of the foreigners, wishing to get education year after year increases in Kazakhstan. Students, on arrival to our country, pass year training courses. The Kazakh national university trains foreign students at faculty before high school education. Every year in university along with listeners foreigners there pass training courses and the Afghan students.

All know that huge work on increase of authority and popularity of a state language and its formation by a means of communication of all Kazakhstan people is made. The concrete example to it is in the performance at the XII session of Assembly of the people of Kazakhstan the head of state N. A. Nazarbayev noted that the state language has such symbols as national flag, the anthem, the coat of arms, and also in the annual Message to the people of Kazakhstan assesses importance of a state language. In the light of national revival and competitiveness of the country the main accent becomes on language policy. In a state program of development of languages for 2010-2020 respectability, prospects, democratic character and as questions of increase of communicative authority of a state language are considered are specified. The president in the message for 2012 noted about need of application of innovative technologies for education and study introductions, connecting with the prof. orientation work. The offered modern methods determines with a view of implementation of statements of the President concerning language policy of the country expansion of a scope of a state language, respect staring in formation at foreign citizens to traditions, history, culture of the people and as defines in connection with entry into number of fifty competitive countries, by increase of competence of the scientific and technical language laying a way to the world scene, analyzing in the state and universal cultural space from the scientific and technical point of view an innovative technique of training to the Kazakh language, the linguistic

and innovative methodical questions concerning and technology of training. Considering experience of application of the most effective methods for studying the Kazakh language, Methods of working on interactive board [2,63-69], authors of this modern methods offer an innovative unique complex technique of the Kazakh language as foreign, being based on the adapted grammar Kazakh [3, 90-97] on paradigmatics for foreign students. The adapted grammar of the Kazakh language successfully is applied in audiences foreign and the KAZTEST modern methods in case of preparation of test jobs according to the lexicon and grammar section and when issuing the educational and methodical manuals "Language tool". The applied methodology as a result of research and experience shows that this method does for students of all ages the learning process more flexible and diverse. Pedagogical aspects of using Internet technology in teaching law students and During the lessons more time on the development of communication skills, group lessons and language of professional communication [4, 82-89]. The personal oriented professional approach, specifics of a unique method of KAZKIYA, special attention to personal user requirements of language makes the strong impact on successful result in study Kazakh as foreign. For example, when we pass grammar materials: case the termination, instead of the name of linguistic terms, we focus attention studying on the functional-semantic side, considering that to foreign students at the initial stage will master very difficult terms therefore without using open terms: ілік септіктің жалғаулары – the terminations of a genitive case (-дың/дің, -тың/тің, -ның/нің - the terminations of a genitive case (ілік септіктің жалғаулары)), we teachers explain that, these terminations in case of addition to words give values of a property: менің үйім – my house or designate related the relation: біздің ағамыз – our brother. Past studies in foreign language classrooms have proven the effectiveness of the method: six weeks, students were able to master the ARC Speaking of zero, and to practice their language skills. At full attendance and clear assignments with our technique, we guarantee a transition to the next level every six weeks, and for high levels of 12 weeks. This innovative technique of Kazakh as a foreign language proposed by the authors of the modern methods is unique and competitive in the domestic market, education, and promote the further development of the intellectual potential of our country.

LITERATURE

1. Sarsenbayeva A. A. Mobile learning foreign languages as one of the main trends in the autonomous system of education. The scientific world of Kazakhstan.1-2010 ,№1 (29) P. 82-89.

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

2. Kiyakbayeva Z. N. Methods of working on interactive board. Almaty: «Arman-PV», 2011. P.63-69.
3. Orazbayeva F. Instructions of Kazakh language: «Mehtep» publishment. 2002. P.90-97.
4. Kirgizov M. R. Pedagogical aspects of using Internet technology in teaching law students. The scientific world of Kazakhstan. 1-2010, №1 (29). P.82-89.

PSYCHOLOGY AND SOCIOLOGY

к. псих. н. Шлімакова І. І., к. псих. н. Гірченко О. Л.

*Україна, Чернігів, Національний педагогічний університет
імені Т. Г. Шевченка*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ОБРАЗ ЗДОРОВ'Я У СВІДОМОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

The article presents the results of empirical research on students' perceptions of the category "health". The differences between the subjective image of health in the minds of the students of psychological and economical specialties were analysed and comparative analysis of the results by gender was conducted.

Постановка проблеми. Упродовж багатовікової історії людства в системі цінностей, які є значимими для будь-якої цивілізованої нації, особливе місце відводиться проблемі здоров'я. Дослідники різних наукових сфер неодноразово робили спроби визначити змістовну сутність поняття «здоров'я», описати його структуру й складові, зрозуміти механізми, визначити фактори порушення та збереження. Не дивлячись на широку вживаність поняття «здоров'я» у побутовому і науковому обігу, не існує єдиного чіткого визначення, у наукових джерелах зустрічаємо понад 400 його трактувань. На думку вчених, це пояснюється тим, що поняття «здоров'я» не може бути якимось одним певним індикатором, так як воно є досить багатоаспектним та різнофакторним. Також на підґрунті вивчення світового досвіду встановлено динамічний характер здоров'я населення, доведено, що воно залежить від соціокультурного рівня суспільства [3].

Загальноприйнятим у світі є визначення, яке викладене у преамбулі статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я (1976 р.). Там дана категорія трактується як стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб або фізичних вад [1; 4].

Світова наука розглядає здоров'я як цілісний феномен, що інтегрує чотири основні складові: фізичну, психічну, соціальну й духовну. Усі складові є взаємозумовленими і невід'ємними одна від одної. Проте, у буденній свідомості людей образ здоров'я, зазвичай, проектується у площину фізичної складової, що ускладнює

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

формування цілісного уявлення особистості про феномен здоров'я [2]. Таке уявлення про здоров'я блокує утворення у суб'єктивному образі світу особистості цілісного психологічного образу про даний феномен, що у свою чергу негативно впливає на усвідомлення значущості збереження не лише фізичного, а й психічного, соціального та духовного здоров'я.

Викладеними вище положеннями визначається актуальність даної роботи, **метою** якої є дослідження психологічного образу здоров'я у свідомості особистості, зокрема, студентів психологічного та економічного профілів навчання.

Методика та організація дослідження. У дослідженні приймали участь студенти психолого-педагогічного факультету Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка та студенти фінансово-економічного факультету Чернігівського національного технологічного університету. Загальна кількість респондентів складає 140 осіб, серед них 70 студентів-психологів та 70 студентів-економістів. За статевою ознакою маємо такий розподіл: 54,3% дівчат (76 осіб) та 45,7% юнаків (64 особи). Обстеження проводилося у вересні 2014 року.

Для дослідження було використано методику В. О. Скребця [2013 р., не опублікована праця] на з'ясування уявлень особистості про феномен здоров'я. Ця методика має на меті виокремити у суб'єктивному образі світу людини її проєкції, пов'язані з категорією «здоров'я». Випробовуваному пропонується 5 тлумачень поняття «здоров'я», з яких потрібно вибрати два, що на думку випробовуваного характеризують «здоров'я пересічної людини», «здоров'я спортсмена» та «власне здоров'я». Відповідь за кожною із трьох вище названих шкал налічує десять варіантів: мобілізаційна готовність; спроможність до подолання перешкод; схильність до завищеної активації; відчуття власної дієспроможності; спроможність до максимальних ресурсних витрат; активність рівня повсякдення; відчуття власного життєвого тону; спроможність до силового суперництва; самовідчуття в собі ресурсного енергетичного потенціалу; усвідомлення своїх можливостей. Модель виборів за трьома шкалами і складає цілісний психологічний образ здоров'я у свідомості особистості.

Аналіз результатів дослідження. Узагальнені результати тестування студентів щодо вивчення їх уявлень про здоров'я представлені в табл. 1.

За даними табл. 1, **для загальної вибірки** уявлення про «здоров'я людини» розподілились наступним чином: респонденти ніяк не

пов'язують «здоров'я людини» зі «спроможністю до максимальних ресурсних витрат» – 0%; зовсім незначний відсоток студентів (02,7%) асоціюють «здоров'я людини» зі «спроможністю до силового суперництва», «самовідчуттям в собі ресурсного енергетичного потенціалу» та «усвідомленням своїх можливостей». Невелика кількість опитуваних, а саме 04,0% пов'язують «здоров'я людини» із «спроможністю до подолання перешкод», 05,5% – зі «схильністю до завищеної активації». 15,0% обстежуваних вбачають психологічний образ «здоров'я людини» у «активності рівня повсякдення», 18,0% – в «мобілізаційній готовності», 22,0% респондентів думають, що «здоров'я людини» – це «відчуття власного тону». Поряд із цим, найчастіше «здоров'я людини» молодь спів ставить «здоров'я людини» з «відчуттям власної діеспроможності» – 27,4%. Як бачимо, у світосприйнятті молоді психологічний образ здоров'я людини проектується, переважно у площину фізичної складової, хоча, поряд із цим, прослідковується тенденція до співвіднесення здоров'я з психологічними показниками («мобілізаційна готовність», «відчуття власного тону»).

Таблиця 1 - Відсоткове співвідношення уявлень молоді про категорію «здоров'я»

Уявлення про здоров'я										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Загальна вибірка										
Людини	18,0	04,0	5,5	27,4	0	15,0	22,0	02,7	02,7	02,7
Спортс-мена	20,5	28,8	11,0	12,3	11,0	05,5	0	05,5	02,7	02,7
Своє	20,5	02,7	0	37,0	02,7	06,8	13,7	0	02,7	13,7
Психологи										
Людини	16,9	03,4	06,8	23,7	0	15,3	23,7	03,4	03,4	03,4
Спортс-мена	22,0	32,2	13,6	05,1	11,9	05,1	0	06,8	0	03,4
Своє	20,3	03,4	0	30,5	03,4	08,5	15,3	0	03,4	15,3
Економісти										
Людини	21,4	07,1	0	42,9	0	14,3	14,3	0	0	0
Спортс-мена	14,3	14,3	0	42,9	07,1	07,1	0	0	14,3	0
Своє	21,4	0	0	64,3	0	0	07,1	0	0	07,1
Юнаки										
Людини	20,0	06,7	0	20,0	0	13,3	20,0	13,3	0	06,7
Спортс-мена	13,3	26,7	13,3	26,7	06,7	06,7	0	0	06,7	0

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

Продовження таблиці 1

Своє	20,0	0	0	46,7	0	06,7	06,7	0	0	20,0
	Дівчата									
Людини	17,2	03,4	06,9	29,3	0	15,5	22,4	0	03,4	01,7
Спортсмена	22,4	29,3	10,3	08,6	12,1	05,2	0	06,9	01,7	03,4
Своє	20,7	03,4	0	34,5	03,4	06,9	15,5	0	03,4	12,1

Умовні позначення: 1 - мобілізаційна готовність; 2 - спроможність до подолання перешкод; 3 - схильність до завищеної активації; 4 - відчуття власної дієспроможності; 5 - спроможність до максимальних ресурсних витрат; 6 - активність рівня повсякдення; 7 - відчуття власного життєвого тону; 8 - спроможність до силового суперництва; 9 - самовідчуття в собі ресурсного енергетичного потенціалу; 10 - усвідомлення своїх можливостей.

Для загальної вибірки уявлення про «здоров'я спортсмена» мають наступну градацію: жоден з опитуваних не проасоціював цю категорію з «відчуттям власного життєвого тону» – 0%; по 02,7% обстежуваних, відповідно, пов'язують «здоров'я спортсмена» із «самовідчуттям у собі ресурсного енергетичного потенціалу» і «усвідомленням своїх можливостей». 05,5% респондентів співвіднесли «здоров'я спортсмена» з «активністю рівня повсякдення», така ж кількість студентів гадають, що «здоров'я спортсмена» – це «спроможність до силового суперництва». По 11,0% випробовуваних вбачають у «здоров'ї спортсмена» «схильність до завищеної активації» і «спроможність до максимальних ресурсних витрат»; 12,3% опитуваних вважають, що «здоров'я спортсмена» – це «відчуття власної дієспроможності»; 20,5% респондентів асоціюють «здоров'я спортсмена» із «мобілізаційною готовністю». Найбільший відсоток, а саме 28,8% студентів, думають, що «здоров'я спортсмена» – це «спроможність до подолання перешкод».

Як бачимо з таблиці 1, уявлення студентів загальної вибірки про «своє здоров'я» має наступний розподіл: ніхто з респондентів не бачить у «своєму здоров'ї» «схильності до завищеної активації» і «спроможності до силового суперництва» – 0% досліджуваних; незначна кількість опитуваних пов'язує «своє здоров'я» зі «спроможністю до подолання перешкод», «спроможністю до максимальних ресурсних витрат» і «самовідчуттям в собі ресурсного енергетичного потенціалу» – по 02,7% відповідно. 06,8% обстежуваних уявляють «своє здоров'я» як «активність рівня повсякдення»; по 13,7% випробовуваних, відповідно, асоціюють «своє здоров'я» з «відчуттям власного життєвого тону» і «усвідомленням

своїх можливостей». 20,5% респондентів усвідомлюють «своє здоров'я» як «мобілізаційну готовність»; і найбільший відсоток опитуваних, а саме 37,0%, уявляють «своє здоров'я» як «відчуття власної дієспроможності».

Таким чином, у загальній вибірці найбільш поширеним словосполученням, яке розкриває змістовну сутність понять «здоров'я людини» є словосполучення «відчуття власної дієспроможності» (27,4%). Щодо розуміння феномену «своє здоров'я» стало, респонденти найчастіше також вибирали категорію ««відчуття власної дієспроможності» (37,0%). «Здоров'я спортсмена» студенти пов'язують, перш за все, зі «спроможністю до подолання перешкод» (28,8%). Варто відмітити, що усі категорії виборів науковці відносять до фізичної складової здоров'я.

Осмислення результатів майбутніх *психологів* дає змогу виокремити наступні тенденції. Жоден з респондентів не усвідомлює «здоров'я людини» як «спроможність до максимальних ресурсних витрат» (0%); по 03,4% обстежуваних уявляють «здоров'я людини» як, відповідно, «спроможність до подолання перешкод», «спроможність до силового суперництва», «самовідчуття в собі ресурсного енергетичного потенціалу» і «усвідомлення своїх можливостей». 06,8% випробовуваних побачили «здоров'я людини» як «схильність до завищеної активації»; 15,3% респондентів пов'язали «здоров'я людини» з «активністю рівня повсякдення»; 16,9% опитуваних усвідомлюють «здоров'я людини» як «мобілізаційну готовність» і найбільша частина майбутніх психологів вважає, що «здоров'я людини» – це або «відчуття власної дієспроможності» (23,7%), або «відчуття власного життєвого тону» (теж 23,7 %).

Стосовно «здоров'я спортсмена» отримано такі результати: ніхто з досліджуваних не уявляє «здоров'я спортсмена» як «відчуття власного життєвого тону» і «самовідчуття в собі ресурсного енергетичного потенціалу» – 0%; 03,4% респондентів бачають у «здоров'ї спортсмена» «усвідомлення своїх можливостей»; по 05,1% пов'язують «здоров'я спортсмена» з «відчуттям власної дієспроможності» і «активністю рівня повсякдення». 06,8% обстежуваних асоціюють «здоров'я спортсмена» з «відчуттям власного життєвого тону», 11,9% – зі «спроможністю до максимальних ресурсних витрат» і 13,6% – зі «схильністю до завищеної активації. 22,0% психологів розуміють «здоров'я спортсмена» як «мобілізаційну готовність» і найбільша частина опитуваних (32,2%) уявляють «здоров'я спортсмена» як «спроможність до подолання перешкод».

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

Розподіл тлумачень поняття «*своє здоров'я*» виглядає наступним чином: жоден з респондентів не бачить у «своєму здоров'ї» «схильності до завищеної активації» і «спроможності до силового суперництва» – 0%. Незначна кількість випробовуваних (03,4%) розуміють «своє здоров'я» як «спроможність до подолання перешкод», «спроможність до максимальних ресурсних витрат» і «самовідчуття в собі ресурсного енергетичного потенціалу». 08,5% опитуваних уявляють «своє здоров'я» як «активність рівня повсякдення»; по 15,3% психологів усвідомлюють «своє здоров'я» як «відчуття власного життєвого тону» та «усвідомлення своїх можливостей». 20,3% респондентів пов'язують «своє здоров'я» з «мобілізаційною готовністю» і найбільший відсоток студентів-психологів, а саме 30,5%, уявляють «своє здоров'я» як «відчуття власної дієспроможності».

Результати обстеження уявлень про «*здоров'я спортсмена*» серед *економістів* свідчать, що ніхто з респондентів не пов'язав «здоров'я спортсмена» зі «схильністю до завищеної активації», «відчуттям власного життєвого тону», «спроможністю до силового суперництва» і «усвідомленням своїх можливостей» – 0%. По 07,1% випробовуваних побачили «здоров'я спортсмена» як, відповідно, «спроможність до максимальних ресурсних витрат» і «активність рівня повсякдення». 14,3% опитуваних засоціювали «здоров'я спортсмена» з «мобільною готовністю», така ж кількість майбутніх економістів вважають дану категорію здоров'я «спроможністю до подолання перешкод» та «самовідчуттям в собі ресурсного енергетичного потенціалу». Переважна більшість студентів (42,9%) уявили «здоров'я спортсмена» як «відчуття власної дієспроможності».

Аналіз результатів дослідження уявлень студентів-економістів про «*своє здоров'я*» показав, що жоден з них не усвідомлює «своє здоров'я» як «спроможність до подолання перешкод», «схильність до завищеної активації», «спроможність до максимальних ресурсних витрат», «активність рівня повсякдення», «спроможність до силового суперництва» і «самовідчуття в собі ресурсного енергетичного потенціалу» – 0%. По 07,1% респондентів пов'язали «своє здоров'я» з «відчуттям власного життєвого тону» і «усвідомленням своїх можливостей»; 21,4% опитуваних засоціювали «своє здоров'я» з «мобілізаційною готовністю». Переважна більшість економістів (64,3%) уявила «своє здоров'я» як «відчуття власної дієспроможності».

На наступному етапі був здійснений аналіз результатів за статевою ознакою. Серед представників *чоловічої статі* ніхто не трактує «здоров'я людини» як «схильність до завищеної активації», «спроможність до максимальних ресурсних витрат» і «самовідчуття в

собі ресурсного енергетичного потенціалу» – 0%. По 06,7% обстежених пов'язали «здоров'я людини», відповідно, зі «спроможністю до подолання перешкод» і «усвідомленням своїх можливостей»; по 13,3% опитуваних співвіднесли «здоров'я людини» з «активністю рівня повсякдення» і «спроможністю до силового суперництва». Найбільша частина юнаків, а саме по 20,0%, уявила «здоров'я людини», як «мобілізаційну готовність» і «відчуття власної дієспроможності».

Психологічний образ «Здоров'я спортсмена» у свідомості відображається наступним чином: жоден з респондентів не пов'язує його з такими факторами, як «відчуття власного життєвого тону», «спроможність до силового суперництва» і «усвідомлення своїх можливостей» – 0%. По 06,7% обстежених побачили «здоров'я спортсмена» як «спроможність до максимальних ресурсних витрат», «активність рівня повсякдення» і «самовідчуття в собі ресурсного енергетичного потенціалу». У свідомості 13,3% респондентів образ «здоров'я спортсмена» співставився з «мобілізаційною готовністю» і «схильністю до завищеної активації». Переважна більшість хлопців уявила «здоров'я спортсмена» (26,7%) як «спроможність до подолання перешкод» і «відчуття власної дієспроможності» (26,7%).

У контексті розуміння юнаками «власного здоров'я» можна стверджувати, що ніхто з опитаних не пов'язав «своє здоров'я» зі «спроможністю до подолання перешкод», «схильністю до завищеної активації», «спроможністю до максимальних ресурсних витрат», «спроможністю до силового суперництва» і «самовідчуттям в собі ресурсного енергетичного потенціалу» – 0%. По 06,7% респондентів побачили «своє здоров'я» як, «активність рівня повсякдення» та «відчуття власного життєвого тону»; по 20,0% обстежених розуміють «своє здоров'я» як «мобілізаційну готовність» і «усвідомлення своїх можливостей». Майже половина чоловіків, а саме 46,7%, уявляють «своє здоров'я», як «відчуття власної дієспроможності».

Результати аналізу уявлень про «здоров'я людини» **дівчат** мають такі тенденції: жодна зі студенток не усвідомлює «здоров'я людини» як «спроможність до максимальних ресурсних витрат» і «спроможність до силового суперництва» – 0%; незначна кількість студенток (01,7%) пов'язала «здоров'я людини» з «усвідомленням своїх можливостей»; по 03,4% обстежених побачили «здоров'я людини», як «спроможність до подолання перешкод» та «самовідчуття в собі ресурсного енергетичного потенціалу». Як «схильність до завищеної активації» розуміють «здоров'я людини» 06,9% респонденток і 15,5% студенток асоціюють його з «активністю рівня

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

повсякдення». 17,2% дівчат вважають, що «здоров'я людини» – це «мобілізаційна готовність», 22,4% – думають, що це «відчуття власного життєвого тону». Проте, більшість юнок, а саме 29,3%, уявляють «здоров'я людини» як «відчуття власної дієспроможності».

«Здоров'я спортсмена» представниці жіночої статі розуміють дещо по-іншому: жодна з них не пов'язує «здоров'я спортсмена» з «відчуттям власного життєвого тону» – 0%; незначний відсоток опитаних (01,7%) бачать «здоров'я спортсмена» як «самовідчуття в собі ресурсного енергетичного потенціалу»; 03,4% думають, що «здоров'я спортсмена» – це «усвідомлення своїх можливостей»; 05,2% співвідносять його з «активністю рівня повсякдення» і 06,9% переконані, що це «спроможність до силового суперництва». Дещо більший відсоток дівчат (08,6%), вважає, що таке здоров'я пов'язане з «відчуттям власної дієспроможності»; 10,3% студенток співставляють його зі «схильністю до завищеної активації» і 12,1% проєктує «здоров'я спортсмена» у площину критерію «спроможність до максимальних ресурсних витрат». 22,4% респонденток усвідомлюють даний феномен, як «мобілізаційну готовність», поряд із цим більшість студенток, а саме 29,3%, уявляють «здоров'я спортсмена» як «спроможність до подолання перешкод».

Дослідження уявлень дівчат про «своє здоров'я» показали такі результати: ніхто з досліджуваних не бачить «своє здоров'я» як «схильність до завищеної активації» та «спроможність до силового суперництва» – 0%. По 03,4% опитаних юнок усвідомлюють «своє здоров'я», як «спроможність до подолання перешкод», «спроможність до максимальних ресурсних витрат» і «самовідчуття в собі ресурсного енергетичного потенціалу»; 06,9% досліджуваних пов'язують «своє здоров'я» з «активністю рівня повсякдення». 12,1% вбачають у власному здоров'ї «усвідомлення своїх можливостей», 15,5% обстежених – «відчуття власного життєвого тону», 20,7% випробовуваних асоціюють «своє здоров'я» з «мобілізаційною готовністю». Найбільшу перевагу щодо уявлень про власне здоров'я студентки віддали категорії «відчуття власної дієспроможності» (34,5%).

На підставі отриманих результатів створено емпіричну модель особливостей психологічного образу здоров'я у свідомості студентської молоді (рис. 1).

Як бачимо з рис. 1 усі категорії досліджуваних «здоров'я людини» у першу чергу асоціюють з «відчуттям власної дієспроможності». У відсотковому співвідношенні: це 23,7% психологів, 42,9% економістів, за статевою ознакою – 29,3% дівчат та 20,0% юнаків. Наступну позицію у складових емпіричної моделі

посідають категорії «відчуття власного життєвого тону» та «мобілізаційна готовність».

Щодо уявлень про «здоров'я спортсмена», то маємо два домінуючі критерії: «спроможність до подолання перешкод» (32,2% психологів та 29,3% дівчат) і «відчуттям власної дієспроможності» (42,9% економістів; 26,7% юнаків).

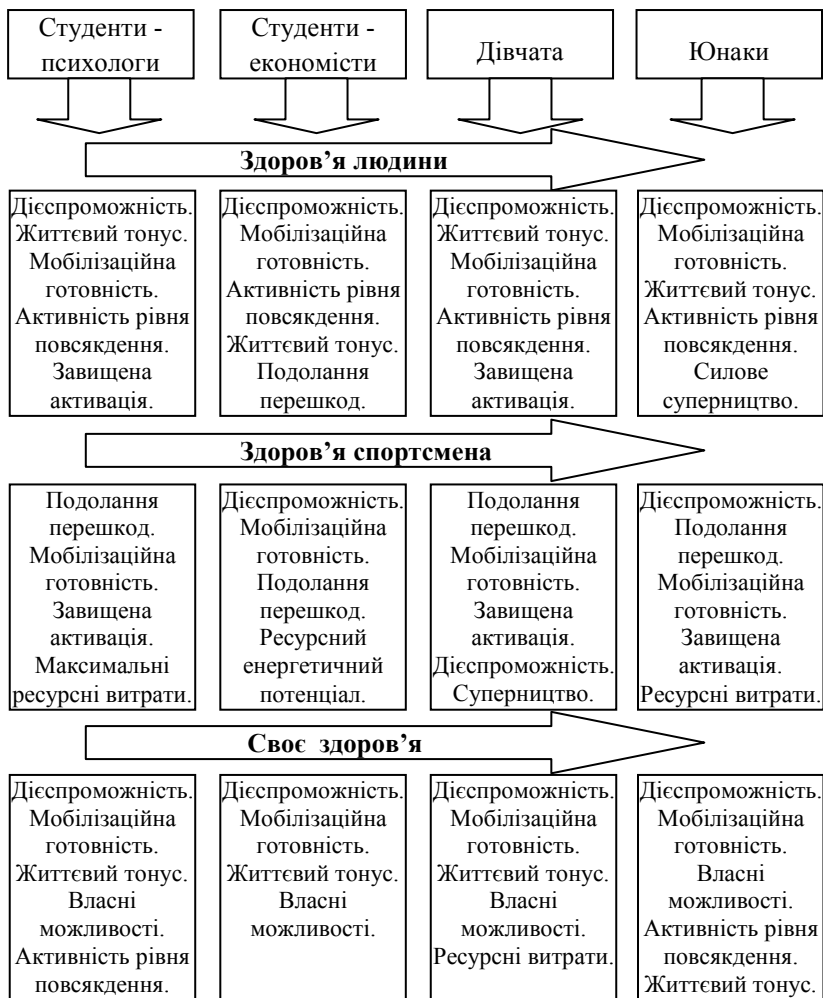

Рис.1 Емпірична модель особливостей психологічного образу здоров'я у свідомості студентської молоді

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

Образ «свого здоров'я» вбачається студентами через проєкцію ««відчуття власної дієспроможності». При цьому таку думку поділяють 30,5% психологів та 64,3% економістів. Щодо розподілу за статтю – маємо 46,7% дівчат і 34,5% хлопців.

Викладені вище результати дають змогу зробити наступні **висновки**:

У студентів домінуючим критерієм таких складових психологічного образу здоров'я, як «здоров'я людини» та «свое здоров'я», є критерій «відчуття власної дієспроможності». «Здоров'я спортсмена» уявляється молоддю теж як ««відчуття власної дієспроможності» та ««спроможність до подолання перешкод». Статистично значущих відмінностей між групами психологів та економістів, хлопців і дівчат – не виявлено.

Таким чином, можна стверджувати, що у світосприйнятті молоді психологічний образ здоров'я людини проєктується, переважно, у площину фізичної складової.

Проведене дослідження не вичерпує всіх його аспектів, у подальшому планується дослідження ставлення молоді до власного здоров'я та розробка тренінгових технологій по збереженню психічного здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Збереження та зміцнення репродуктивного здоров'я підлітків та молоді: потенціал громади : Метод. матеріали до тренінгу / Авт.-упоряд. Н. В. Зимовець; за заг. ред. Г. М. Лактіонової. – К. : Наук, світ, 2004. – С. 92-156.
2. Куликов Л. В. Психология настроения / Л. В. Куликов. – СПб. : Из-во С.-Петербургского ун-та, 1997. – 228 с.
3. Основы социальной работы: Учебник / Отв. ред. П. Д. Павленок. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 395 с.
4. Сучасні підходи у сфері охорони здоров'я та його популяризації / Упоряд.: Н. В. Зимовець, В. В. Крушельницький, Т. І. Мірошніченко; за заг. ред. І. Д. Звереві. – К. : Наук. світ, 2003. – 95 с.

POLITICAL SCIENCE

Кулназаров Р. Т.

*Казахстан, Астана, Академия Государственного Управления
при Президенте РК*

EU AND CENTRAL ASIA: STRATEGY FOR A NEW PARTNERSHIP

During the 1990s the EU policy in Central Asia was mostly formed by a new geopolitical situation that followed the Warsaw Pact disestablishment and the USSR collapse in 1991. The EU was the largest economic and geopolitical center proximate to Central Asia. In these new circumstances the EU took expedient measures to extend its influence over the former Soviet states including Central Asia.

The collapse of the USSR led to a unique situation which allowed the EU to play a new geopolitical role. The West tried to extend its influence over the former Soviet states. First of all these measures included the extension of NATO and the EU eastwards. The EU implemented extraordinary measures to stabilize the CIS by providing the large-scale economic assistance and increasing OSCE influence in the region. On the other hand the extension of European influence over Central Asia was limited by the following factors: providing substantial assistance to Central and Eastern European countries consumed the bulk of EU funds; US' active expansion in the Caspian region; and finally the struggle between the USA, Russia, China and the Islamic world for influence in Central Asia. In fact Europe did not have a definite common strategy in Central Asia till 2007.

In 2007 the EU developed its common policy towards Central Asia – the EU and Central Asia: Strategy for a New Partnership. The Strategy includes following goals for the region:

- 1) ensuring stability and security in the region;
- 2) reducing poverty and increasing the live standards in accordance with the Millennium Development Goals;
- 3) promoting cooperation both among the Central Asian states, and between these nations and EU especially in energy supply, transport, higher education and environmental protection.

Primarily, the Strategy states that Central Asia traditionally brings Europe and Asia together and that Central Asian states adhere to the OSCE

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

(i.e. become close to the European political space). The EU and Central Asia have common goals such as maintaining stability and achieving prosperity. It is also important that the EU intends to hold constructive dialogue with regional organizations.

By adopting Strategy the European policy has become more active in Central Asia. The EU aims to diversify its oil and gas sources using energy from Central Asia and the Caspian Sea. The EU also aims to cut drug trafficking routes from Afghanistan via Central Asian states, and to fight organized crime and international terrorism.

Still, it is not clear to what extent the EU will exert its geopolitical influence on Central Asia given growing Chinese influence, Russia's attempts to regain control and the possibility of the USA suspending its activities in the region.

The European policy in general, not only in Central Asia is mainly defined by Europe's Big Three (the United Kingdom, Germany and France) as opposed to the EU institutions in Brussels.

The United Kingdom has significant interests in Central Asia. These interests stand apart from European common interests and are oriented towards the USA in terms of geopolitical strategy. First of all they revolve around the oil and gas sector and are influenced by some economic and political factors. These factors include European strategic interests in the region, joint strategy of the USA and Great Britain in the Caspian Sea, NATO's strategy towards former Soviet states, and UK policy on Russia.

The French foreign policy in Central Asia is closely related to the European common policy. The major tasks of that policy are to promote economic and democratic reforms, to support the construction of East-West transportation infrastructure (in particular oil and gas pipeline network heading European markets). Paris also strives to promote French culture in the region. It is a common belief among French experts that Europe should extend its influence in Central Asia. France highlights three key factors that would influence Central Asian development: openness to the Muslim world, openness to the Asian world, and pursuing access to the global market of natural resources.

German policy in Central Asia appears different for its so-called regional approach. Berlin takes Kazakhstan and other Central Asian countries together as if they have common geographic and market conditions. It is possible to draw a parallel between German policy and the EU common policy. German interests in the region include the German ethnic group, reforms aimed at implanting the German model of social and market development, the expansion of German business, and regional resources.

Berlin influenced the EU common strategy towards Central Asia on several occasions. In 2000, the German experts developed the Caspian Sea Stability Pact. In May 2001 the German Foreign Ministry prepared the Schmillen's Memorandum introducing a conceptual understanding of EU strategy in Central Asia. In 2007 Germany took over the EU presidency chair on rotation basis. One of its priority tasks was reconsidering the EU policy in Central Asia. So in June 2007 a new strategy – mainly developed by Germany – was offered for consideration by the EU Council.

According to the European politicians, stable democratic secular governments in Central Asia would form a security barrier protecting Europe from unstable Islamic regions. All in all, experts have different opinions about the importance of Central Asia to the EU. Nevertheless, European nations provide active support to their energy producing companies to ensure stable supply of oil and gas from Central Asia.

REFERENCES

1. Delegation of the European Union to Kazakhstan.// http://eeas.europa.eu/delegations/kazakhstan/index_en.htm
2. Laumulin M. The EU and Central Asia: the view from Central Asia.// Central Asia's Affairs. No 4(28)/2009.

PEDAGOGY

Kaldarova A. K. Vasquez M. A.

Kazakhstan, Almaty, International Information Technology University

THE IMPACT OF TEAMWORK IN LEARNING ENVIRONMENT

Teamwork is defined by Scarnati (2001, p. 5) “as a cooperative process that allows ordinary people to achieve extraordinary results”[1]. Harris & Harris (1996) also explain that a team has a common goal or purpose where team members can develop effective, mutual relationships to achieve team goals. Teamwork relies upon individuals working together in a cooperative environment to achieve common team goals through sharing knowledge and skills[2]. The literature consistently highlights that one of the essential elements of a team is its focus toward a common goal and a clear purpose (Fisher, Hunter, & Macrosson, 1997; Johnson & Johnson, 1995, 1999; Parker, 1990; Harris & Harris, 1996). Teams are an integral part of many organizations and should be incorporated as part of the delivery of tertiary units. Successful teamwork relies upon synergism existing between all team members creating an environment where they are all willing to contribute and participate in order to promote and nurture a positive, effective team environment. Team members must be flexible enough to adapt to cooperative working environments where goals are achieved through collaboration and social interdependence rather than individualised, competitive goals [3].

There is a strong evidence to suggest that student-to-student interaction both formal and spontaneous can enrich learning outcomes (Biggs 2001) [6]. It has also been established that employers value students who have problem solving skills and who can work effectively with others (Entwistle 1997) [7].

Having a positive outcome for students’ development is crucial that is why a stable team is needed. There must be strong attachments and relationships among children, carers and staff. If there is an effective teamwork it will contribute to stability in childcare services by improving the self-esteem, job satisfaction and morale of carers and staff and can reduce stress and burnout in work environment. This is also crucial to achieving every single goal and task.

According to Rodd, there are five stages of team development and these are:

- Connecting - when a new group of people come together to begin working as a team
- Confronting conflict in the team – conflict resolution is used to move people towards greater acceptance, increased trust and commitment to the task
- Cooperating as a team – individuals participate in tasks and make positive contributions
- Collaborating as an effective team – all members make unique but equal contributions towards common goals
- Closure – an end point where the team can reflect on and celebrate their achievements before moving forward

Aside from the mentioned above, an important key element of successful teamwork is an effective communication. Building respect, trust, foster learning and accomplish goals are because of effective communication. With diverse group of students in a classroom, effective communication helps them understand the issues the issues and make decisions for effective change.

The following are some guide to communicate effectively within team individuals:

- Engage in active listening
- Seek to understand each other's feelings and point of view
- Share information
- Respect and appreciate the values, knowledge and skills of others
- Solve problems collaboratively
- Resolve conflict positively [8]

Another important factor that should be taken into consideration is to recognize the importance of listening and make it a key part of the team. There are several benefits of active listening:

- It saves time because you cut through people's defenses and get more information without having to repeat the same conversation over and over.
- It helps you assess a situation accurately.
- It helps speakers clarify what they are saying and makes them feel heard.
- It reduces emotions that block clear thinking [9].

When teaching students to work in teams keep in mind that students may have obtained experience in working in teams outside of university (e.g., through such activities as part-time employment, sporting club memberships). Thus, students are likely to be at different levels in regards to their knowledge pertaining to what constitutes the process of working in teams. It may be helpful to establish what prior experience students have had in regards to working in teams prior to commencing teamwork activities and asking students to share their experiences (i.e., what worked

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

well, what did not work and why). How to implement teamwork with large groups? One of the most important aspects of working with large student numbers when implementing teamwork activities and assessment is to find ways to manage large classes as well as provide teacher-student interaction and directions. The following points list learning and teaching tips:

- present clear learning objectives, timelines and learning outcomes for students undergoing teamwork activities
- pre-select groups and/or topics for students to choose from to avoid long delays and any possible disorganisation [4]

Teams are groups of people with complementary skills who are committed to a common purpose and hold themselves mutually accountable for its achievement. Ideally, they develop a distinct identity and work together in a coordinated and mutually supportive way to fulfill their goal or purpose. Task effectiveness is the extent to which the team is successful in achieving its task-related objectives. Shared goals are most likely to be achieved through working together and pooling experience and expertise. Successful teams are characterised by a team spirit based around trust, mutual respect, helpfulness and – at best – friendliness. Simply bringing people together does not necessarily ensure they will function effectively as a team or make appropriate decisions. Teams are composed of people who have a variety of emotional and social needs which the team can either frustrate or help to meet. Teamwork indifference – failing to take action to promote good teamwork – is a strategy likely to result in mediocre performance.

Effective teamwork results from:

- a team whose membership, size and resources match the task
- good leadership and attention to team-building
- commitment by team members to understand and identify with one another's goals
- the development of team goals – a shared vision
- a sense of common ownership of the task at hand and joint responsibility for its achievement
- coordinated effort and planned sharing of tasks evenly across the team[5].

Teamwork can provide an excellent learning environment for students [10, 11]. Members can ask their teammates the questions they would not ask their lecturer. And because the social contact makes teamwork enjoyable students are more likely to stay on the course when they have difficulties [10].

Effort is essential in creating and maintaining a team. If one is not dedicated everything will fall apart. Everyone should work hand in hand in order to achieve the goals of the team.

Conclusion:

Excellent learning environment for students can be achieved through teamwork. Students can ask their teammates the questions they would not ask their teacher during the discussions. With this, there are more opportunities for the students to develop their social skills. And because the social contact makes teamwork enjoyable students are more likely to stay on the course when they have difficulties [11].

REFERENCES

1. Scarnati, J. T. (2001). On becoming a team player. *Team Performance Management: An International Journal*, 7(1/2), 5-10.
2. Harris, P. R., & Harris, K. G. (1996). Managing effectively through teams. *Team Performance Management: An International Journal*, 2(3), 23-36.
3. Luca, J., & Tarricone, P. (2001). Does emotional intelligence affect successful teamwork? *Proceedings of the 18th Annual Conference of the Australasian Society for Computers in Learning in Tertiary Education at the ASCILITE*, p. 367 – 376, Melbourne: University of Melbourne.
4. Why is teaching teamwork skills important? available at www.deakin.edu.
5. Effective Teamwork. A Best Practice Guide for the Construction Industry www.constructingexcellence.org.
6. Biggs John, 2001, *Teaching for Learning Quality a University*, SRHE and OU Press Buckingham, UK
7. Entwistle Noel, 1997, *Contrasting Perspective on Learning*, in Marton F, Hounsell D, and Entwistle N (1997) (eds), *The Experience of Learning: Implications for Teaching and Studying in Higher Education*, Scottish Academic Press, Edinburgh, Scotland.
8. Building and Supporting Teamwork. Retrieved October 28, 2014 from http://ncac.acecqa.gov.au/educator-resources/pcf-articles/Building-Supporting_Teamwork_December%2006.pdf
9. Effective Communication. Retrieved October 28, 2014 from <http://www.umext.maine.edu/onlinepubs/PDFpubs/6103.pdf>
10. BLAIR G.M. Laying the Foundations for Effective Teamwork <http://www.see.ed.ac.uk/~gerard/teaching/art0.html> Accessed July 2004
11. DOBBIE G. Supporting Teamwork in a Computer Science Course <http://www.cdtl.nus.edu.sg/link/mar2001/team1.htm> Accessed July 2004

Андрійчук А. Б.

Україна, Херсон, Херсонська державна морська академія

КОМП'ЮТЕРНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ ФІЗИКИ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ

The article describes possibilities of using of computer-oriented educational environment of physics in preparation of future navigators

Актуальність дослідження. Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, одним із пріоритетних напрямків є впровадження у навчальний процес вищих навчальних закладів сучасних комп'ютерно-орієнтованих технологій, які розширюють можливості студентів щодо якісного формування системи знань, умінь і навичок.

Фізика і фізичні знання відіграють особливу роль у підготовці майбутніх судноводіїв як у плані формування певного рівня теоретичних знань, інтелектуального розвитку, так і в плані формування наукового світогляду, усвідомлення сучасної наукової картини світу, розуміння фізичної сутності професійно-орієнтованих дисциплін. При цьому цілі, які ставляться при вивченні фізики у вищому морському навчальному закладі (ВМНЗ) досить різноманітні. Найважливіші з них полягають в ознайомленні студентів з основними фізичними явищами і процесами, їх механізмами, закономірностями і практичним застосуванням. Цим закладається фізична основа для вивчення подальших загально-технічних і спеціальних дисциплін професійного спрямування.

Враховуючи вищезазначене, існує потреба у пошуку найбільш оптимальних і ефективних шляхів формування предметної компетентності з фізики та залучення комп'ютерно-орієнтованих технологій навчання студентів вищих морських навчальних закладів.

Аналіз досліджень та публікацій. За словами М. І. Жалдака одним з головних шляхів інформатизації навчального процесу є створення і широке впровадження в повсякденну педагогічну практику нових комп'ютерно-орієнтованих методичних систем навчання (КОМСН) на принципах поступового і неантагоністичного, без руйнівних перебудов і реформ, вбудовування інформаційно-комунікаційних технологій у діючі дидактичні системи, гармонійного

поєднання традиційних та комп'ютерно-орієнтованих технологій навчання, не заперечування і відкидання здобутків педагогічної науки минулого, а, навпаки, їх удосконалення і посилення, в тому числі і за рахунок використання досягнень у розвитку комп'ютерної техніки і засобів зв'язку. [3]

Проблеми створення і впровадження комп'ютерно-орієнтованих методичних систем навчання математики, інформатики, фізики у середніх і вищих навчальних закладах досліджували М. І. Жалдак, Ю. С. Рамський, О. М. Гончарова, В. І. Клочко, Н. В. Морзе, С. О. Семеріков, О. В. Співаковський, С. А. Раков, Ю. В. Триус, Є. Ф. Вінниченко, Ю. В. Горошко, Ю. І. Сінько, О. А. Смалько, С. В. Шокалюк та інші.

Значний внесок у розвиток комп'ютерно-орієнтованих технологій навчання, формулювання педагогічних завдань, які можуть бути вирішені за допомогою зазначених технологій, розробку теоретичних засад створення комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання здійснили М. І. Жалдак, Ю. О. Жук, М. Ю. Кадемія, В. В. Лапінський, Ю. В. Триус, М. І. Шут та ін.

Проблемами впровадження ІКТ у навчальний процес з фізики займалися: Н. В. Морзе, М. І. Жалдак, О. І. Бугайов, В. Д. Шарко, М. В. Головка, Ю. О. Жук, Ю. В. Єчкало, Л. Р. Калапуша, М. І. Шут, В. С. Коваль, В. І. Сумський та ін.

Незважаючи на вагомі результати досліджень останніх років, доводиться констатувати, що проблема застосування комп'ютерно-орієнтованих технологій навчання в процесі формування предметної компетентності з фізики студентів вищих морських навчальних закладів у педагогічній теорії і практиці висвітлена недостатньо. Зокрема, поза увагою дослідників залишаються можливості використання педагогічного потенціалу комп'ютерно-орієнтованого навчального середовища при підготовці фахівців морської галузі.

Мета статті полягає у висвітленні можливостей комп'ютерно-орієнтованого навчального середовища з фізики при підготовці майбутніх судноводіїв.

До завдань які необхідно було розв'язати увійшли:

- з'ясувати сутність понять «методична система навчання» та «комп'ютерно-орієнтоване навчальне середовище»;
- розглянути можливі шляхи використання комп'ютерно-орієнтованого навчального середовища у навчальному процесі з фізики у ВМНЗ;

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

- встановити переваги використання комп'ютерно-орієнтованого навчального середовища у навчальному процесі з фізики у ВМНЗ.

Аналіз науково-методичної літератури показав, що дослідженню різних методичних систем навчання (МСН) присвячені численні праці багатьох авторів, які єдині в тому, що методична система навчання – це дидактична структура, яка включає взаємопов'язані компоненти. У якості таких компонентів А. М. Пишкало [5], Т. А. Степанова [6] та інші розглядають: цілі, зміст, методи, форми та засоби навчання. Розглядаючи методичну систему з позицій компетентнісного підходу О. В. Данильчук [2] додає до її структури ще управлінський компонент.

З позиції інформатизації освіти Ю.В. Триус виділяє комп'ютерно-орієнтовану методичну систему навчання як «методичну систему навчання, використання якої забезпечує цілеспрямований процес здобування знань, набуття умінь і навичок, засвоєння способів пізнавальної діяльності суб'єктом навчання і розвиток його творчих здібностей на основі широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій» [7]. Вчений також виділяє 3 рівні використання ІКТ у навчальному процесі, які наведені в табл. 1. [8]

Таблиця 1 - Рівні використання ІКТ в навчальному процесі (за Ю. В. Триусом)

I рівень	II рівень	III рівень
Систематичне використання ІКТ у деяких видах навчальної діяльності студентів при навчанні дисципліни (на лекціях, практичних і лабораторних заняттях).	Систематичне використання ІКТ у всіх видах навчальної діяльності студентів при навчанні дисципліни.	Організація навчального процесу на основі комп'ютерно-орієнтованого навчально-методичного комплексу дисципліни з виростанням технологій електронного (дистанційного, мобільного) навчання на базі освітнього, освітньо-наукового порталу ВНЗ.

Як бачимо з табл. 1 найвищий рівень використання ІКТ в навчальному процесі передбачає його організацію з використанням комп'ютерно-орієнтованого навчального середовища (КОНС). Жук Ю. О. трактує КОНС як «особистісно-орієнтоване навчальне середовище, у складі якого присутні, у міру необхідності, апаратно-програмні засоби інформаційно-комунікаційних технологій» [4]. До таких засобів належать: фото, аудіо, відеоматеріали, інтерактивні моделі, гіпертекст, різноманітні тести, віртуальні моделі та віртуальні лабораторії.

Основними завданнями, які ставить викладач перед собою при створенні КОНС – це створення «інструменту» для контролю і управління діяльністю студентів а також забезпечення підтримки дистанційної форми навчання.

Виходячи з поставлених цілей визначається структура середовища і функції які воно має виконувати. На нашу думку яскравим прикладом КОНС може бути електронний навчально-методичний комплекс.

Електронний навчально-методичний комплекс це новий тип засобів навчання, дидактична система, в якій з метою створення умов для педагогічної активності інформаційної взаємодії між викладачами та студентами інтегруються прикладні програмні продукти, бази даних, а також інші дидактичні засоби і методичні матеріали, які забезпечують та підтримують навчальний процес. [1]

У складі комплексу розміщені блоки, які забезпечують підтримку різних форм роботи студентів як на занятті так і під час самостійної роботи.

Основними формами роботи студентів у ВМНЗ є лекційні заняття, практичні заняття та лабораторні роботи. Розглянемо можливі шляхи застосування комплексу на кожному з видів занять.

Для підтримки лекційних занять комплекс містить «Теоретичний блок», який включає лекції, презентації до лекцій, довідникові матеріали, глосарій, теоретичні матеріали для самостійної роботи. Представлені у блоці матеріали містять інформацію з елементами професійного спрямування і побудовані із застосуванням технології гіпертексту, що дозволяє студенту самовільно обирати шлях вивчення матеріалу, а доповнення його засобами мультимедіа та інтерактивними моделями допомагає краще зрозуміти складні фізичні процеси та принципи роботи механізмів.

Викладач може доповнювати матеріали, коригувати їх а також залучати студентів до пошукової діяльності з наповнення комплексу

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

цікавими теоретичними матеріалами, організовуючи тим самим нові форми роботи.

Для організації і підтримки проведення практичних та лабораторних занять ми пропонуємо «Практичний блок», який містить методичні матеріали до проведення практичних та лабораторних занять, зразки та приклади розв'язування задач, завдання для самостійного виконання, алгоритми розв'язування задач різного виду та ін. Використання віртуальних лабораторних робіт дає змогу студентам відпрацювати навички роботи з віртуальним обладнанням перш ніж приступити до виконання реальної роботи.

Контроль є невід'ємною складовою навчального процесу. Для здійснення контролю за навчальними досягненнями студентів ми пропонуємо застосувати такі види контролю:

Поточний контроль – після кожної лекції наведено питання на які студент повинен дати відповіді. Даний вид контролю може виступати також як самоконтроль для студентів при підготовці до занять.

Проміжний контроль – після вивчення окремої теми чи модулю студенту пропонується пройти тестування на перевірку засвоєння знань. Електронні тести містять завдання різного типу і складності, що дозволяє здійснювати рівневий контроль знань. Даний вид тестів значно полегшує роботу викладача по оцінюванню знань студентів, оскільки система тестування враховуючи кількість вірних відповідей автоматично виставляє оцінку студенту та надає вже готову інформацію викладачеві.

Підсумковий контроль представлений зразками завдань контрольної роботи а також питаннями екзаменаційних білетів.

Працюючи зі студентами у такому середовищі викладач вже не виступає носієм знань. Він помічник, наставник, який повинен допомогти студенту навчитися самостійно здобувати знання. А студент, працюючи в середовищі отримує у своє розпорядження повний арсенал засобів для успішного вивчення курсу фізики.

Розміщення даного середовища або комплексу у мережі Інтернет з відкритим доступом для студентів дозволить здійснювати неперервний процес навчання. З цією метою, а також для підтримки дистанційної форми навчання у середовищі можна розмістити елементи для здійснення комунікації: веб-чат, онлайн консультації, які дозволять студентам обмінюватися знаннями, консультуватися у викладача, а викладачеві вести активний контроль за діяльністю студентів, проводити спілкування зі студентами дистанційної форми навчання.

Як бачимо серед переваг застосування КОНС з фізики у ВМНЗ варто виділити наступні:

- підвищення інтересу до предмету шляхом використання матеріалів професійного спрямування та засобів сучасних комп'ютерних технологій;

- структурування навчальної інформації з метою підвищення якості її засвоєння (малі об'єми, системність представлення, виділення головного);

- індивідуалізація навчання (рівень, зміст, темп) на основі вибору індивідуальної траєкторії навчання;

- вільний вибір студентом засобів контролю навчання;

- орієнтування роботи викладача на консультативно-координуючі функції;

- орієнтування на розвиток критичного мислення та комунікативних навичок (робота в парах, у групах);

- гнучкість змісту та структури дозволяє швидко адаптувати його до сучасної наукової картини світу;

- організація різного виду навчально-пізнавальної діяльності з дисципліни;

- гнучкість у представленні навчального матеріалу шляхом використання фото-, аудіо-, відео- матеріалів та інтерактивних моделей.

Поряд зі значними перевагами впровадження у навчальний процес подібного середовища потребує від викладача значних зусиль пов'язаних з пошуком, підготовкою і відбором інформації, її структуруванням, розробкою «оболонки» для комплексу, пояснення студентам основ роботи з середовищем.

Вважаємо, що використання у навчальному процесі з фізики комп'ютерно-орієнтованого навчального середовища сприятиме пробудженню у студентів інтересу до дисципліни, підвищенню професійної значущості, формуванню ґрунтовних знань з предмету, які в подальшому стануть міцною опорою для вивчення фахових дисциплін. А для викладача це потужний сучасний інструмент організації і управління навчальною діяльністю студентів.

Подальший розвиток дослідження ми вбачаємо у розробці методики використання комп'ютерно-орієнтованого навчального середовища з фізики при підготовці майбутніх судноводіїв.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук А. Б. Електронний навчально-методичний комплекс як сучасний програмний засіб з фізики / А. Б. Андрійчук // Наукові записки. – Випуск 108 – Серія: Педагогічні науки. Кіровоград: РРВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. Частина 2. – с.165.
2. Данильчук Е. В. Методическая система формирования информационной культуры будущего педагога [Текст]: автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.02 / Е. В. Данильчук.- М.: МГОПУ им. М. А. Шолохова, 2003.- 16 с.
3. Жалдак М. І. Педагогічний потенціал комп'ютерно-орієнтованих систем навчання математики // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: зб. наук, праць / Редкол. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова. - Вип. 7. - 2003. - С. 3-16.
4. Жук Ю. О. Особистісний простір учня в комп'ютерно-орієнтованому навчальному середовищі // Інформаційні технології і засоби навчання [Електронний ресурс]. – 2012. – Том 4 (26). – Режим доступу: www.jomal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/570
5. Пышкало А. М. Методическая система обучения геометрии в начальной школе. Авторский доклад по монографии «Методика обучения геометрии в начальных классах» предст. на соискание уч. ст. докт. пед. наук. – М., 1975.
6. Степанова Т. А. Методическая система обучения курсу «Численные методы» в условиях информационно-коммуникационной предметной среды: Автореф. дисс. ... канд. пед. наук. — Красноярск, 2003.
7. Триус Ю. В. Комп'ютерно-орієнтовані методичні системи навчання математики: [монографія] / Юрій Васильович Триус. – Черкаси: Брама-Україна, 2005. – 400 с.
8. Триус Ю. В. Комп'ютерно-орієнтовані методичні системи навчання математичних дисциплін у ВНЗ: проблеми, стан і перспективи // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: Зб. наук. праць / Редкол. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова. – Вип. 5. – 2007. – С. 3–14.

Senior teacher of physics Embergenova K. R.
Teacher of physics Bulanova T. M.

Kazakhstan republic, Almaty, Kazakh National University after al-Farabi

CREATING FAVOURABLE CONDITIONS FOR DEVELOPING PUPILS' CREATIVE SKILLS THROUGH PROJECT ACTIVITIES

The process of the society informatization is becoming more dynamic and it sets demands for pupils' upbringing and education. The modern society is interested that its citizens should be able to act on their own actively, make decisions, adjust flexibly to the changing life conditions. The modern school must make conditions for modeling such a personality. This task is not for the education content as for the education technologies one of which is a project method.

The project activity at IT, Math and Physics lessons:

- a steady positive motivation to study the corresponding material and self solution of applied problems;
- forms a sense of responsibility for the work done;
- creates conditions for cooperation between pupils;
- develops skills of using software in different applied spheres;
- promotes developing a creative approach to task solutions and forming skills of search and choice of their optimal way;
- allows creating a real product.

We can assume that the project method is irreplaceable at IT, Math and Physics lessons.

The attempt is directed to the solution of the following tasks:

1. Forming pupils' basic skills: social, policultural, communicative, informational, self-developing and self-studying, productive creative activity;
2. Forming motivation for study as an essential component of pupils' activity;
3. Creating favourable conditions for developing pupil's creative personality through project activity.

The project method plays an important role in the process of forming pupils' creative personality.

The method of projects is supposed to develop pupils' cognitive skills, an ability to develop their knowledge, analyse the received information, hypothesize and find means to reach critical thinking. Using by the teacher the project method makes the educational process creative,

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

contracted, purposeful and the pupil a responsible and goal-seeking. The teacher's duty is to prepare all pupils for individually feasible but active, cognitive activity.

The advantages of the project method:

- the development of creative skills;
- the development of self confidence;
- the development of social and physical skills;
- a systematic repeated learning in other subjects.

The introduction of the project method into education allows:

- enhancing pupils' cognitive activity;
- improving a pupil's image (making a project individually from the beginning up to the end), a teacher's image (teaching pupils advanced technology);
- forming actively pupils' civil qualities (hardworking, purposefulness, responsibility, motivation for creation).

The project method can be presented in its six key moments.

I stage. The arrangement. It includes the introducing and organizing the pupils' group to work on the project.

II stage. The choice and discussion of the main idea of the future project. It includes setting of goals and tasks (what for the project is, what pupils will know and learn after the project work); the discussion of the strategy of the set goals and clarifying the projects (that is what project topics will help pupils know this and learn that, and what is the general plan on the definite project that provides realisation of the set tasks).

III stage. The discussion of the method aspects and arranging pupils' activity at school and out of school time.

IV stage. The project structuring with defining the subtasks for definite pupils' groups, choosing the necessary materials. At this stage the general plan becomes detailed, the stages and the tasks (subtasks) are defined and distributed between the pupils' groups taking into consideration their interests, the expected results are defined and the way of their solution and arranging are described.

V stage. The project work itself. The well developed tasks for every pupil's group and the chosen material (if it is necessary) allows the teacher not interfering into group work playing the role of the consultant. The supposed active exchange of the information, ideas, the received results.

VI stage. Sizing up. At this stage groups tell each other about the work done, the results are generalized and arranged into books, journals, video films, newspapers, slides, etc.

Realisation of project method and research method on practise leads to the teacher's role change. From a bearer of ready knowledge he becomes

an organizer of their pupils' cognitive activity. The psychological climate in class changes too as the teacher has to redirect the educational and upbringing work and pupils' activity to varied types of pupils' self work preferring research, search and creative activities. For this one should need:

- to involve pupils into the process of task solution using scientific methods, quality education control method as a first priority;
- to share information with pupils that will motivate them for creative activity, because at the pedagogical approach «top down» it is rare the pupils have a desire to study;
- to develop abilities and skills to work in teams, that will help solve problems and avoid conflicts, showing tolerance and respect for other pupils interests;
- to tend to develop partner relations with pupils, respect every pupil's position, giving them independence and allowing them risking showing fairness and understanding at the same time.

The introduction of the educational project activity allows the teacher to organize adoption of modern IT technologies, to form necessary pupils' skills of self work with modern reference information systems, multimedia and hypermedia technologies.

As it has been said the project method is used as a creative (group) pupils' activity. **The work on the project** is built in several stages:

The preparation one, connected with the problem preparing, goals and tasks defining (the teacher formulates the topic, goal, tasks of the project).

The arranging stage. *The teacher:* is arranging the division into groups. Every group is suggested the list for the pupils to define their roles according to their wish and ability and plan their work for the project.

The pupils: at their will are divided into groups, choose their roles and plan their work on the project. This stage is done at the out of school time, the pupils consult the teacher.

The research stage. The pupils are very active at this stage. They search for the material in reference books, internet, systemize the received information, arrange the results.

The project realization. At this stage the pupils design the project on the PC, prepare the project defence.

The project defence. The groups take turns by the screen defending their projects. The participants of other groups ask questions. The problems are vividly discussed.

The results evaluation.

To evaluate the project works the author of the experiment uses general criteria:

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

- self work on the project;
- topicality and importance of the project topic;
- completeness of the topic revealing;
- originality of the suggested solutions;
- conviction of the presentation, revealing of the project content;
- artistic and expressive presentation;
- usage of visual aids, new IT technologies.

The sources for the project work can be:

- Internet resources for schools that have an access where the pupils also learn how to formulate correct enquiries in searching data and how to process the received information :

- the additional literature (journal articles, newspapers, scientific and technical literature);

- lecture and practise literature;

To implement the project method at IT and Math lessons one can use active teaching methods:

- problem, heuristic conversation;
- discussion;
- mutual search;
- methods of active creative thinking.

To organize lessons one can use group and individual forms:

- self research;
- discussion;
- brain storming;
- consultation.

The experience shows that lessons where computer systems are used can not substitute the teacher, on the contrary they make the communication teacher – pupil rich in content, individual and active. Using computers at Math lessons save time, makes higher effectiveness of the educational process. Let us examine the examples of using ICT at separate lesson stages.

At the frontal work at the lesson the computer facilities are great. All teaching aids for frontal class work can be used with the computer:

- calculation, checking and self checking of the dictation or home work can be done with the answers shown on the screen ;
- during introduction of the new material one can show competent sum arrangement with the computer help;
- during preparation for self study work and during it one can use the computer to show the samples of sums solutions.

- the pupils are given the problem task: «To analyse the content of the studied topic and define the basic aspects of its practical usage». To

solve the task the pupils are divided into four groups of 4-5 people each. The first group is busy looking for the verbal material, the second group is engaged into practical exercises, the third one is making tests, the fourth group is revealing the topic in different science spheres. The lesson is conducted in several stages.

1 stage – motivation. On the computer screen one of the pupils is pointing the circle or drawing the ring when many pupils are asking: «How does this figure relate to the lesson?». The answer is given by subgroup 1. Then the topic of the lesson is announced which pupils write down into their copybooks. They say goals and stages of the lesson that are complemented by the image on the computer screen. Next the slide is shown where pupils read the main idea of any learning «Study everything not for vanity but for practical use».

2 stage. Practise

This stage is arranged by the 2 group of pupils that has been working on the practical exercises search. They formulate the goals of the stage and give tasks:

3 group presentation. The pupils reveal and repeat the topic. They give examples of physical phenomena images.

4 group presentation. The usage of the received knowledge in different science spheres (people's life, science, music (notes), trade (money), everyday life, etc.), slides, pictures show.

Sizing up the lesson and evaluation of pupils.

The home task was shown on the computer screen and chosen with a differentiate approach to pupils' knowledge. The teacher comments on the home task. At the end of the lesson pupils exchange their opinions of the lesson and express their wish to continue the work in the groups to choose lesson materials, to prepare presentations.

REFERENCES

1. «Математика и физика» журнал. №1- 6, 2011 г.
2. «Физика». Научный -методический журнал. №1-6, 2011 г.
3. Пахомова Н. Ю. Учебные проекты: его возможности. // Учитель, № 4, 2000 г.
4. Сазонов Б. В. К определению понятия «проектирование»//Методология исследования проектной деятельности. – М., 1973г.

д. б. н., профессор Калинина И. Н., к. б. н., доцент Баймакова Л. Г.,
к. б. н., доцент Майер И. М., к. п. н. Губарева Н. В.,
Линдт Т. А.

*Россия, Омск, ФГБОУ ВПО Сибирский государственный
университет физической культуры и спорта*

ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У СТУДЕНТОВ ФИЗКУЛЬТУРНОГО ВУЗА

The paper presents the experience of the department "Medical and biological bases of physical culture and sport" in the conduct of student conference on environmental problems of the biosphere. The results of students' interest and pedagogical aspects of the formation of each person's responsibility to the environment.

В настоящее время одной из приоритетных задач нашего государства является повышение качества образования и модернизация образовательного процесса. Творчество и инициатива преподавателя и студента способствует формированию личностных качеств у обучающихся и позволяет раскрыть их творческий потенциал.

Формирование экологической культуры, согласно основным экологическим и природоохранным концепциям нашего государства должно базироваться на следующих принципах: учет интересов будущих поколений; учет региональных особенностей, традиций населения; использование основных положений государственной политики в области охраны окружающей среды и обеспечения гарантий экологической безопасности; связь образовательных и воспитательных действий с практикой решения природоохранных проблем; использование исторического опыта решения задач экологического образования и просвещения, а также опыта других регионов России и зарубежных стран; соблюдение экологического законодательства и наступления ответственности за их нарушения и др. [1, 2, 3].

Согласно исследованиям А. А. Фортунатова (2013) процесс формирования ценностей происходит задолго до прихода студентов в высшую школу, где в свою очередь он продолжается и подвергается корректировке. При этом научно-методическое обеспечение в условиях модернизации организационных основ образовательного процесса вуза, является приоритетным фактором целостности преобразований в развитии экологической культуры обучающихся [4].

Целью проведенной студенческой конференции в рамках дисциплин Естественнаучные основы физической культуры «Биология» и «Экология и природопользование» было выявление основных мотивационных моментов, влияющих на развитие экологической культуры студентов физкультурного вуза, а также формирование общекультурных и профессиональных компетенций.

В течение 2-х лет в конце курса дисциплин Естественнаучные основы физической культуры «Биология» и «Экология и природопользование» студентам 1 курса направления подготовки 49.03.01 «Физическая культура» профилями «Спортивная тренировка в избранном виде спорта», «ФОТ», «Физкультурное образование» и «Спортивный менеджмент» преподавателями, реализующими дисциплины, было предложено участвовать в студенческой конференции « Экологические проблемы биосферы». Работа конференции подразумевала 3 варианта участия: выступление с докладом, конкурс творческих работ (представление кроссворда, фотоколлажа, презентации и др.), а также конкурс плакатов. Тематика всех трех вариантов была инициативной и должна была укладываться в рамки направления конференции. В начале, на предварительном этапе отбора представление работ происходило в каждой учебной группе, и студенты коллегиально выбирали кандидатов для выступления на общевузовской конференции.

Всего в общевузовской конференции 2014 года участвовало 77 студентов, из них с докладами выступило 13 студентов, в конкурсе плакатов участвовало 29, в конкурсе творческих работ – 6.

Наибольшее количество работ наблюдалось в секциях «Доклады на экологическую тематику» и «Конкурс плакатов». Конкурс творческих работ, к сожалению, вызвал затруднение в студенческом коллективе. Между тем, именно работы, представленные в этой номинации: « Загрязнение атмосферы – кроссворд», презентация «Международная деятельность по охране окружающей среды» и «Экологический фотоколлаж» в последствие вызвали наибольший интерес.

Наиболее интересными для студентов оказались темы, касающиеся вопросов экологических проблем воспитания подрастающего поколения, необходимости улучшения социоприродной среды, создания рекреационных объектов для занятий физической культурой и охраны окружающей среды. Выбранная молодежью тематика свидетельствует о понимании имеющихся экологических проблем нашего общества, проблем демографии, охране имеющихся природных ландшафтов, улучшении качества

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

здоровья и жизни, посредством нивелирования негативного антропогенного влияния.

Интересным оказался и тот факт, что желание участвовать в работе конференции выявили и студенты 2 курса, у которых вышеуказанные дисциплины преподавались в прошлом учебном году. Мы считаем, что это желание вызвано не только дружественной атмосферой конференции, но и стремлением к межличностному общению, проявлением интереса к экологическому пониманию и формированием ценностных ориентаций.

ЛИТЕРАТУРА

1. Постановление Правительства РФ от 03.11.1994 N 1208 «О мерах по улучшению экологического образования населения»
2. Указ Президента РФ «О государственной стратегии Российской Федерации по охране окружающей среды и обеспечению устойчивого развития» от 4 февраля 1994г., №236.
3. Федеральный закон Российской Федерации от 10 января 2002 г. N 7-ФЗ «Об охране окружающей природной среды».
4. Фортунатов А. А. Педагогические условия формирования экологической культуры студентов вуза / А. А. Фортунатов // Ученые записки университета имени П. Ф. Лесгафта, - 2013. - №12 (94). – С. 136-141.

Ph. D. Maksachuk E. P.

Russia, Moscow region, village Malakhovka, Moscow state Academy of physical culture

THEORETICAL TRAINING OF YOUNG ATHLETES AS A BASIS FOR SELF-IMPROVEMENT

The article discusses the need for an educational component in the training process of young athletes. Education in the sports field gives not only a certain knowledge that can be applied in practice, but also develops the ability to learn, motivation for self-education, self-improvement, which is necessary in today's constantly changing environment.

In modern pedagogy (including the theory of developmental education), adhering to the humanistic paradigm of education, introduces a very important

element of the development. It is important to note that in the educational structure of the strategic objective is the development and formation of personality. In the philosophical understanding of the development is a directional change, irreversible and inevitable. Personal development involves specific forms of activity, communication, teaching, learning.

As a result of the development of society education and sport are combined as elements of public culture. First they sent a change of personal potential, revealing intellectual and physical abilities. Education is a specific form of transfer of knowledge accumulated by generations, and, therefore, relates to the field of human culture, and sport is a form of development and promotion of the values of the motor (motor) activity. Therefore, their role in modern society there is no doubt.

Considering the activities of individuals within the educational model of sports education as social integration and individual development of young athletes is the process of individualization, which is implemented only on the basis of social development, socialization as a multifaceted process of mastering social destiny of man.

The aim of the educational model of the system of sports education should be the formation of knowledge regarding the training process, a healthy lifestyle, Olympic anti-doping education and, in consequence of the formation of the need for self-education. Each section must correspond to the age involved.

Young athletes need to understand the basics of the training process, as it is theoretical preparedness will lead to meaningful sports activities. Personal development without a theoretical base, it is impossible. Knowledge in the field of sport give the student first of all freedom of choice, so the more the athlete aware of the phenomena and events that relate to its activities, the more it is oriented in the surrounding world. The educational section of sports education also aims to help young athletes rationally organize the activities.

The task of the coach is to organize cultural and educational space sports school with the content that would help children in spiritual and moral enrichment. Educational unit sports education is regarded as the creation of conditions for the individualization of the young athlete. Acquired knowledge enrich nurture inner peace that allows us to consider the cognitive component as a way of creative conversion of life.

The cognitive component of sports education are the following sections:

1. Valeological education;
2. Olympic education;
3. Foundations of sport and education;
4. Anti-doping education;

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

5. Self-education.

Valeological education is necessary, in consequence of the fact that provides information on the preservation and strengthening of health, thus forming a positive attitude towards a healthy lifestyle. However, it should be noted that this section assumes not the accumulation of knowledge and active use in everyday life. Therefore, the results of valeological education is evident in the judgments and actions of young athletes.

The next component of the cognitive unit - Olympic education aimed at learning patterns of origin and development of the Olympic movement, its value in society. The purpose of this section is to accustom the children to the spiritual and material values of the Olympic movement, which is achieved through the following objectives: introduction to the history of the development of the Olympic movement; clarification of universal moral values, friendship and peace in relations between representatives of different nationalities; forming the needs of competition, as a prerequisite for progress.

Olympic education promotes both personal and social development of young athletes and involves not only the formation of ideas about the Olympic Games as the top of the results of physical perfection, but also the development of cognitive activity of children and adolescents. This unit sports education contributes to the development of children and adolescents needs in the fairness and integrity; commitment to the comprehensive development of physical and intellectual abilities to solve complex situations from the point of view of moral and social-cultural values.

The next element of the cognitive component - basics sports-professional education serving the material necessary for understanding the training activity. For many pupils the school sports will become a profession, moreover, necessary in the training process, the principle of consciousness and activity is based on the understanding of the laws of locomotor activity.

Anti-doping education is another component of the cognitive unit of sport education. Anti-doping education activities informs and warns athletes from serious errors. We believe that at all stages of the training process should focus on the values of fair-play and point to the incompatibility of the Olympic ideals with doping, which ultimately leads to permanent disability and even death. The use of doping substances creates unequal conditions on the way to victory, but also damages the prestige of the country and in the whole international.

Educational unit sports education is regarded by us as the creation of conditions for the individualization of the young athlete. Acquired

knowledge enrich nurture inner peace that allows us to consider the cognitive component as a way of creative conversion of life.

The purpose of the educational component of the system of sports education in the training process we believe in the transformation of the intellectual potential of young athletes. Training, contributing only increase the theoretical facts are not able to form a new level of intellectual abilities. The educational process should increase not only knowledge, but also creativity, to be a condition of self-development. This allows us to assert that a factor that integrates all components of sports education is the activity of the athlete, aimed at personal improvement.

For the implementation of the cognitive component of sports education it is advisable to use the following teaching methods:

1. Verbal method applied by us in the form of lectures, discussions on the above topics with young athletes. Collective intellectual activity involved contributed to a better absorption of the material, and further discussion helped to identify moments of difficulties in understanding some of the facts.

2. Independent work of athletes, in the process of establishing which children demonstrate initiative, learn to plan their own activities in accordance with designated objectives and to allocate free time, to comply with the most suitable conditions for solving the tasks. This activity involves the control of the coach and individual recommendations for the best result.

The Gnostic method in the work with young athletes is an organization of educational-cognitive, search activity. We used the method of problem-search, which is the transition from Executive to creative activity. The method consists in the fact that the coach sets the task, indicates the main directions of the sources where you can find information and then monitors the execution of the job.

4. The questionnaire we used in order to obtain information relations athletes to the training process, the values of sport.

For youth sports, it is important to strengthen intellectual processes, without which it is difficult to achievement of high sports results. The intellectual activity of the pupils of the children's and youth sports schools occurs within those requirements sport is the memorization of theory, technical and tactical actions and their timely use in competitive conditions.

The cognitive component of the training process in the formation of cognitive culture involved in sports schools should include a minimum of knowledge on the organization of physical education and self-education, behavior norms and rules, which is a necessary condition for a complete training process, an understanding of the values of sport, which provides for

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

the establishment of foundations for the sport of self-education, self-improvement.

LITERATURE

1. Pilz Gunter A. Performance Sport: Education in Fair Play? (Some Empirical and Theoretical Remarks) // Ethics and Sport. Special Issue. International Review for the Sociologie of Sport, vol. 30, N 3/4, 1995, pp. 391-405.
2. Pfister G. Gender, sport and health - changing discourses // 2004 Pre-Olympic Congress. Volume 1. Thessaloniki: 2004, p. 124-125
3. Raynaud J. Traditional Sports and Games: A Resource for All / Traditional Sports and Games: New Perspectives on Cultural Heritage. - TAFISA Magazine, №1, 2008. P.28-32.
4. Stuntz, Ch. P. Achievement goal orientations and motivational outcomes in youth sport: The role of social orientations/ Ch. P. Stuntz, & M. R.Weiss //Psychology of Sport and Exercise. - 2009. - vol.10. - pp. 255–262.
5. Vallerand, R. J. The study of emotions in sport and exercise: historical, conceptual perspectives / Vallerand R. J., Blanchard C. M. // Emotions in sport. – Champaign. - 2000. - P. 3-37.
6. White P. Civic virtues and public schooling: educating, citizens for a democratic society/ P. White// Teachers College Press. - 1996. - P. 68 – 73
7. Wylleman. P, Career development and the athletic triangle/ P. Wylleman, P. De Knop // "Perspectives and Profiles": Book of Abstracts of International Congress of European Assotiation of Sport Science. - Koln: Cologne Univercity, 2001. - P.55
8. Young, J. Keys to effective communication with players / J. Young // ITF CSSR. - 2006. - N 38. - P. 3-5.
9. Yousefi, M. The Relationship Between Team Motivational Climate and Goal Orientation in Athletes/ M. Yousefi, R. Ramzaninezhad & M. Hemmatinezhad //World Journal of Sport Sciences. – 2009. - vol.2 (2). - pp. 125–128.

Ибрагимова М. Н., Нусупбаева С. А., Ахметжанов Д. Г.

*Қазақстан, Алматы, әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық
университеті*

ШЕТЕЛДІК ТЫҢДАУШЫЛАРҒА ТАРИХ САБАҒЫН ҮЙРЕТУДІҢ ӘДІСТЕРІ

Мақалада тарих пәні сабақтарында түрлі әдістерді қолданудың тиімділігі жайлы айтылған.

XXI ғасыр озық және жаңа технологиялар ғасыры болғандықтан, бүгінгі таңда білім жүйесінде де осы технологияларды заман талабына сай, кеңінен қолдану сапалы білімге жетелейді. Әсіресе халықаралық деңгейдегі кредиттік жүйеге өткен жоғарғы оқу орындарында білім алушыға инновациялық үрдісте білім берудің жаңа жолдарын ашары сөзсіз. Ал «инновация» деген ұғымға қысқаша тоқталатын болсақ, бұл нақты қойылған мақсатқа, ойға алынған жаңа нәтиже. «Инновация» деген ұғымды кейбір авторлар «жаналық», «жаңа әдіс», «өзгеріс», «әдістеме», «жаңашылдық» деп атауға болатындығын атап көрсетеді. Демек инновациялық технологияларды пайдалану дегеніміз тек қана жаңа әдіс ойлап табу деген сөз емес, сонымен қатар бұрын қолданып келген әдістерге жанаша түр беру немесе сол әдіске өзгеріс енгізу болып табылады.

Жылдан жылға жан-жақты дамып жатқан еліміздің білім жүйесі де түрлі жаңа бағыттарға бет бұруда. Алдымен ЖОО-ры кредиттік жүйеге бет алған болатын, енді ЖОО-ға дейінгі білім беру мекемелеріне де енгізу қолға алынып жатыр. Бұл ЖОО-ға дейінгі білім беруде инновациялық технологиялардың жаңа бағыттарын қарастыруды талап етеді.

«Шетелдік азаматтардың кейбіреулері дайындық бөлімінде тіл үйрену үшін оқуы мүмкін, ал ЖОО-да оқуын жалғастыру үшін білім алудың өз ерекшелігі бар. Тыңдаушы студент атану үшін тілді оқып, оқығанын түсініп мазмұндап, конспект жазып үйреніп әрі еркін сөйлей білуге тырысуы қажет.» [1, 26] Бұл мақсатқа қол жеткізу үшін біз тарих сабағында интерактивті тақта қолдану арқылы сабақ беріп, тақтадан үнемі қатесіз көшіріп алуын қадағалаймыз. Сабақта мұндай әдіс қолдану тыңдаушыға көріп есте сақтау қабілетін арттырары сөзсіз.

Шетелден келген өзге ұлт өкілдеріне тарихты лекция түрінде ғана оқыту бұл қателік. Өйткені тарихымызға қатысты дүниелердің барлығын құр сөзбен айтып жеткізе алмаймыз. Сондықтан неғұрлым

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

көрнекіліктер көбірек қолдану керек. «Көрнекі құралдар қашанда педагогтің ауызша айтқан сөздерін нақтылайтын, бекітетін оқыту әдісінің тиімді түрі болып табылады. Көрнекіліктердің ішінде карта, диаграмма, кесте, таблица, плакат немесе борды пайдалану керектігін айтпасақ та жеткілікті» - [2, 90] Сонымен қатар олар оның аудармасын күтеді. Бұл кезде де бізге проектор арқылы слайдтармен тарихи суреттерді көрсету арқылы түсіндіру тыңдаушыға сөздік қорының дамуына ықпал етеді. Мысалға ежелгі кездегі адамдардың тұрмыста пайдаланған заттарын, тұрған жерлерін слайдтағы суреттер арқылы көрсетіп, «бұл не?» деген сияқты сұрақтар қою арқылы, оның жауабын қазақша айтып өз тілдерінде қалай айтылатындығын сұрап, тілдік қорын дамыту технологиясын пайдаланамыз. Демек тарих пәнінің оқытушыларының тілді үйретуде де өз үлестері бар екендігін көруімізге болады.

Қорыта келсек, Отан тарихын түсіндіруде заманауи жаңа технологияларды қолдану – оқытушыға сабақты жоғары сапада өткізуге пайдалы және тыңдаушының түсінігіне орасан зор әсерін тигізіп, білім сапасын жоғары деңгейде көтереді. Сонымен қатар тыңдаушыларды оқуға ынталандыруға, олардың үлгерімі мен қызығушылығына ықпал етеді. Сондықтан да осындай түрлі әдістерді сабақта қолдану тыңдаушының тәрбиесіне де жақсы ықпал етеді деген ойдамыз.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Мәтбек Н. Қ. Шетелдіктерге қазақ тілін оқытудың озық әдістері.//Шетелдік тыңдаушыларды жаңа тілдік және әлеуметтік ортаға бейімдеу:тәжірибе және инновациялар: республикалық ғылыми-практикалық семинар материалдары.-Алматы, 2013.-188 б.

2. Жаппасов Ж. Е., Тасилова Н. А. Жоғары оқу орындарында «Қазақстан тарихы» пәнін оқытуда көрнекі құралдарды пайдаланудың маңызы мен тиімділігі.// Заманауи білім берудің тиімді әдістемелері: республикалық ғылыми-әдістемелік семинар материалдарының жинағы. Алматы: Ғылым ордасы, 2014.-376.

Саржанова Г. Б.

Казахстан, Астана, Евразийский национальный университет
имени Л. Н.Гумилева

ОБЩИЕ ПОНЯТИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ И МЕДИЙНОЙ ГРАМОТНОСТИ В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ

Статья посвящена роли и значению медийной и информационной грамотности (МИГ) в пространстве информационного общества. Тщательно проанализированы понятия «медийная и информационная грамотность» в совокупности. Определены навыки применения медийной и информационной грамотности, также указаны элементы МИГ.

Информационное общество требует новых методов обработки и получения информации, которые будут открыты с помощью так называемого коллективного разума и коммуникативного общества, и новых языков, которые появятся в результате взаимодействия технологий и коммуникации.

В информационном обществе основными факторами, стимулирующими реорганизацию образовательной системы и системы ценностей, являются сетевая экономика, глобализация и непрерывная динамика научно-технической продукции. Эталонем личности, на формирование которого направлена реформа образования, является космополит, которому присуща толерантность и готовность к диалогу, способность к инновациям, творчеству и адаптации к изменениям, который способен осуществлять сотрудничество и положительно относиться к культурному разнообразию мира. Эти представители сетевого поколения, период активной профессиональной деятельности которых приходится на начало века, вышли на арену благодаря взаимодействию человека и технологий [1].

Стремительный рост количества цифровых ресурсов и устройств за прошедшее десятилетие практически сформировал ландшафт новой эпохи – эпохи цифровых устройств, ресурсов и услуг, с одной стороны, и развертывания глобальной информационной медиа среды – с другой. При этом отмечается рост влияния глобальной медиа среды на человечество как системы трансляции, передачи, накопления, создания и распространения знаний в информационном обществе.

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

С момента своего основания ЮНЕСКО продвигает идею грамотности как неотъемлемой части права на образование и обучение. В 1958 г. ЮНЕСКО определила базовый уровень грамотности как владение чтением и письмом для понимания простых кратких сообщений, необходимых для повседневной деятельности человека. В 1990-е гг. было предложено расширенное понимание грамотности, включающее в себя способность осуществлять чтение, письмо и счет, необходимые для жизнедеятельности и развития как самого человека, так и его социального. В 2004 г. определение было вновь пересмотрено, грамотность была определена как «способность идентифицировать, понимать, интерпретировать, создавать информацию, вступать в коммуникацию, проводить расчеты и использовать печатные и рукописные материалы, связанные с самыми разными контекстами. Грамотность предполагает непрерывность обучения во имя достижения отдельными лицами их целей, ради приобретения знаний и развития потенциала, а также более полного участия в жизни локального сообщества и общества в целом». Грамотность является одной из основных целей Программы ЮНЕСКО «Образование для всех». Цель 4: «повышение к 2015 г. на 50% уровня грамотности взрослых, особенно женщин, и предоставление всем взрослым равного доступа к базовому и непрерывному образованию». В условиях развития технологий, роста количества информации и диверсификации ее форм и носителей термин «грамотности» эволюционирует в «новую грамотность», приобретая новые формы и более широкий метафорический смысл, и начинает включать в себя понятия, связанные с приобретением основных навыков для получения, восприятия, производства и передачи информации, коррелирующие с понятием «функциональной грамотности», «критической» и «риторической» грамотности [2].

Применительно к навыкам, обеспечивающим доступ к знаниям и информации с использованием ИТ, используются понятия «технологической», «компьютерной», «информационной», «медийной», «аудиовизуальной» грамотности.

Информационная грамотность — это набор компетенций, необходимых для получения, понимания, оценки, адаптации, генерирования, хранения и представления информации, используемой для анализа проблем и принятия решения. Информационно грамотные люди обладают следующими базовыми навыками: критическое мышление, умение анализировать информацию и использовать ее для самовыражения, способность к независимому обучению, созданию информации, готовность быть информированным гражданином и

профессионалом, участвовать в жизни общества. Информационная грамотность включает следующие навыки:

- Выявление/осознание информационных потребностей: Что я хочу найти? Какую проблему я пытаюсь решить?
- Выявление источников информации: Что использовать: Интернет, книги или телевидение?
- Определение местоположения или поиск информации: Где следует искать информацию? К кому обратиться за помощью?
- Анализ и оценка качества информации: Как узнать, насколько надежна данная информация?
- Организация, хранение или архивирование информации: Как эффективно организовать информацию, полученную из многочисленных источников?
- Использование информации в соответствии с этическими нормами, эффективное и результативное: Как мне следует действовать, чтобы соблюсти авторские права создателей информации?
- Создание и обмен новыми знаниями: Как можно представить мою информацию?

Наиболее часто цитируемым определением информационной грамотности является толкование, предложенное Американской библиотечной ассоциацией (ALA) в 1989 году: «Информационная грамотность – это способность человека понимать, когда ему нужна информация, уметь находить, оценивать и эффективно использовать эту информацию».

Ал О. Громованың пайымдауынша: информационная грамотность – это умение формулировать информационную потребность, запрашивать, искать, отбирать, оценивать и перерабатывать информацию, в каком бы виде она ни была [3,9,10].

Понятие медийной грамотности охватывает три основных направления:

- способность к критическому мышлению и творчеству;
- способность решать задачи;
- способность к творческой деятельности и коммуникации.

Наиболее значительным событием в последние годы в продвижении медийной грамотности, стало массовое, активное вовлечение новых участников, что повлекло за собой ряд изменений:

- Постепенное внедрение медиа образования и медийной грамотности в государственные образовательные программы.

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

- Содействие образовательным мероприятиям, направленным на развитие медийной грамотности, как в школах, так и в культурных и молодежных центрах.
- Повышенное внимание со стороны родителей к медиа образованию детей.
- Усиление вовлеченности законодателей в вопросы защиты несовершеннолетних и предотвращения рисков при использовании медиаустройств.
- Растущее внимание неправительственных организаций и ассоциаций, работающих с детьми, к вопросам медиа образования.
- Расширение участия медиаиндустрии в медиа образовании.
- Включение элементов, связанных с цифровой и медийной грамотностью, в профессиональную подготовку.
- Официальное признание значения навыков и умений в сфере медиа во всех областях профессиональной деятельности.
- Осознание важности формирования медийной грамотности у граждан для стабильного развития общества.

По нашему мнению, новая программа формирования медийной грамотности должна научить людей говорить на языке. Обеспечивающем каждому человеку взаимодействие с технологией, достаточную самостоятельность и предоставляющую необходимую подготовку для жизни в медийной и гипертехнологичной среде. Медийная грамотность влечет за собой принятие новых ценностей и углубление идеи человеческой личности [4,5,6].

Существуют различные определения и подходы к интерпретации взаимоотношений двух смежных областей – *медийной грамотности и информационной грамотности*. Представители одной школы рассматривают информационную грамотность как более обширную область исследований, в состав которой входит медийная грамотность. По мнению их оппонентов, медийная грамотность включает в себя информационную грамотность как один из компонентов. В результате тщательного анализа и синтеза существующих точек зрения и мнений международная группа экспертов, созданных ЮНЕСКО, приняла решение рассматривать медийную и информационную грамотность как комплексное понятие, включающее в той или иной степени все перечисленные частные понятия:

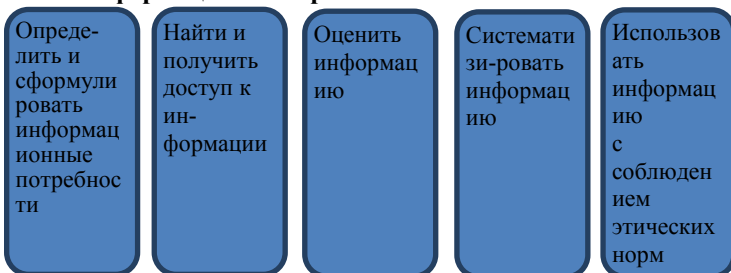
- Медийная грамотность.
- Информационная грамотность.
- Грамотность в сфере свободы самовыражения.
- Библиотечная грамотность.

- Новостная грамотность.
- Компьютерная грамотность.
- Интернет-грамотность.
- Цифровая грамотность.
- Кинограмотность.
- Грамотность в использовании электронных игр.

Термин «медийная и информационная грамотность» определяет основные компетенции, необходимые для эффективного использования медиа и других поставщиков информации и развития навыков критического мышления и обучения на протяжении всей жизни для общения и реализации активной гражданской позиции.

Разработанная ЮНЕСКО учебная программа и система компетенций в сфере медийной и информационной грамотности объединила две различные области — медийную грамотность и информационную грамотность — под общим «зонтичным» термином «медийная и информационная грамотность» [7,8] .

Информационная грамотность

Медийная грамотность

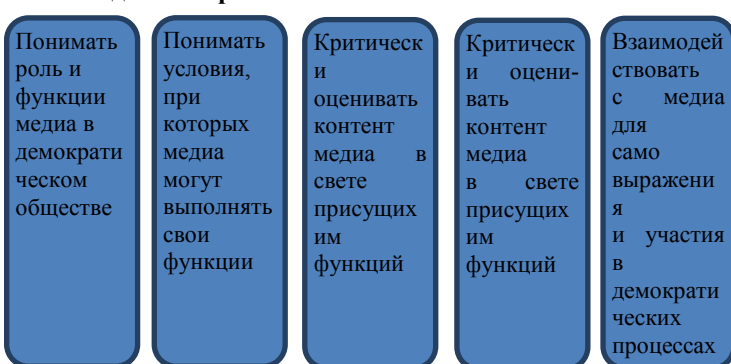

Рис. 1 Элементы информационной и медийной грамотности

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

Следуя с рисунка нужно отметить информационная грамотность подчеркивает важность доступа к информации, ее оценки и этичного использования, а медийная грамотность делает акцент на способности понимать функции медиа, оценивать качество выполнения этих функций и вступать в рациональное взаимодействие с медиа в интересах самовыражения.

Медийная и информационная грамотность позволяет людям более широко использовать свои фундаментальные права, в частности, право, предусмотренным Статьей 19 Всеобщей декларации прав человека, которая гласит: «Каждый человек имеет право на свободу убеждений и свободное выражение их; это право включает свободу беспрепятственно придерживаться своих убеждений и свободу искать, получать и распространять информацию и идеи любыми средствами и независимо от государственных границ».

ЛИТЕРАТУРА

1. American Library Association. Presidential Committee on Information Literacy. Final Report.(Chicago: American Library Association, 1989.)

2. National Research Council. Commission on Physical Sciences, Mathematics, and Applications. Committee on Information Technology Literacy, Computer Science and Telecommunications Board. *Being Fluent with Information Technology*. Publication. (Washington, D. C.: National Academy Press, 1999) http://www.nap.edu/catalog/6482.html_3.

Громова О. Развитие информационной грамотности учащихся в школьной и детской библиотеке// Библиотека в школе – первое сентября. -2006.-№17.-с.42

4. Медийная и информационная грамотность: программа обучения педагогов/ Под ред. А. Гриззл, К. Уилсон.

5. Bokova I. A New Humanism for the 21st Century. Paris: UNESCO, 2010. URL: <http://unesdoc.unesco.org/>

6. images /0018/001897/189775e. pdf (дата обращения: 24.07.2013).

7. Catts R., Lau J. Towards Information Literacy Indicators: Conceptual framework paper. Paris: UNESCO, 2008. URL:

8. http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/wp08_InfoLit_en.pdf

9. 3. Functional Literacy in Eastern and Western Europe: Report of UIE - UNESCO /EC/OECD-CERI Seminar, Hamburg,

10.20-22 November, 1990. Hamburg: UNESCO Institute for Education, 1991. URL: <http://unesdoc.unesco.org/>

Смирницький Г. О.

Україна, Донецьк, Донецький національний технічний університет

ОСНОВНІ ЗАСАДИ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПЛАТФОРМ, СТВОРЕНИХ ЗА КОНЦЕПЦІЄЮ «ОСВІТА 2.0»

The article analyzes the paradigm of “Education 2.0” which is a modern approach to education in post-industrial society. The essences of the concepts “Education 2.0” and “Web 2.0”, their basic principles and conditions of use in teaching practice are described. The necessity to develop, to implement and to enhance education platforms based on “Education 2.0” and “Web 2.0” is justified.

Більшість сучасних експертів у сфері педагогіки визнають, що нині настала криза освіти. Розгорнуту оцінку цієї кризи подано у роботі [1], і основні її причини автор вбачає у переході від індустріального до постіндустріального суспільства. Відповідно до цього переходу змінюються завдання, які покладено на сучасну освіту: суттєве прискорення розвитку і революційні зміни, що відбулися в кінці ХХ - початку ХХІ ст.ст. у галузі інформаційних технологій, безпосередньо доторкнулись до сучасної дидактики та технологій навчання. Одним з таких надбань сучасності у сфері навчання, якому не можна не приділити уваги, є концепція «Освіта 2.0».

Термін «Освіта 2.0» був введений письменником, засновником та генеральним директором видавництва комп'ютерної літератури “O'Reilly Media” Тимом О'Рейлі, який у 2005-му році опублікував знакову статтю під назвою «Що таке Web 2.0» [2]. У цій роботі О'Рейлі висвітлює сутність “Web 2.0” на прикладі середовища Wiki (популярної електронної енциклопедії), з виникненням якої можливість створення web-продуктів відкрилася майже для всіх користувачів мережі Інтернет. Ще одну особливість “Web 2.0” О'Рейлі розкрив на прикладі *блогосфери*. У блогах користувач може висловлювати свою думку з будь-якого приводу в довільній формі, а також залишати посилання, що дозволяє знайти його повідомлення тим, кому цікава певна тема чи її окремі аспекти. Більше того, у блогах є можливість легко посилатись на конкретні записи в інших джерелах і обговорювати їх. З часом дискусії розширювалися, їх ставало все більше, і таким чином із виникненням блогосфери з'явилося надзвичайно насичене середовище інформаційної взаємодії, де кожний

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

може створити новину (у широкому розумінні цього слова, від простого повідомлення про повсякденні події до інноваційного продукту творчого характеру) або обмінятися новинами з іншим блогером, який знаходиться у будь-якому місці земної кулі.

Слід зауважити, що “Web 2.0” – це не просто технологія: це певний концептуальний підхід до організації діяльності (спочатку – до організації бізнесу). “Web 2.0” виходить із того, що найцінніші речі (найуспішніші на ринку продукти) створюються у процесі поєднання зусиль великої кількості людей, тобто у процесі колективної сумісної творчості. Особливий акцент тут зроблено на сутнісній діалогічності людського світу і на тому, що відомий оглядач щотижневика “The New Yorker” Дж. Суріовеки назвав «мудрістю мас», тобто колективним розумом. О’Рейлі порівнює глобальну мережу Інтернет із глобальним мозком, який використовує колективний розум сукупності своїх користувачів, а блогосферу – із внутрішнім голосом, мисленням. Таким чином, блогосфера є відображенням людських думок і уваги, яка у свою чергу є своєрідною оцінкою якості інформації.

Наведені вище ідеї концепції “Web 2.0” виявилися дуже співзвучними із сучасними педагогічними підходами: методом проєктів, кейс-методом, ситуативним навчанням, школою-парком, педагогікою співпраці. Оскільки розвиток інформаційних технологій відкрив нові можливості для реалізації цих ідей, технологічні новації дуже швидко були виявлені і застосовані педагогами, що мислять творчо, як це висвітлено у статті [3].

У класичній роботі Деніела Белла [4] з’являється поняття «постіндустріальне суспільство». Постіндустріальним Д. Белл називає таке суспільство, у якому знання відіграють більш значну роль, ніж капітал; де домінуючим виробничим ресурсом є інформація, а найважливішими якостями працівника – здатність навчатись, креативність, здібність до безперервного самовдосконалення і підвищення кваліфікації протягом усього життя (описано детально в [5]). Поширена сьогодні класно-урочна система навчання, яка бере свій початок і мало змінилася з часів двохрічної Шарош-Патакської початкової школи, створеної Яном Коменським у 1652 році, була розвинена в епоху становлення індустріального способу організації суспільства, де від працівника вимагалось у першу чергу вміння працювати за відомою типовою програмою, складеною заздалегідь кимось іншим. Нині така система навчання майже повністю вичерпала себе. Сучасний постіндустріальний етап розвитку суспільства вступив у стан суперечності з класно-урочною парадигмою. Однією з інноваційних парадигм є «Освіта 2.0», що являє собою сукупність таких базових

принципів і побудованих на них освітніх систем, які адекватні меті та завданням освіти у постіндустріальну епоху [6], а саме:

- створенню умов для найбільш повного розкриття особистого потенціалу кожного учня (студента);
- розвитку в учнів (студентів) підприємливості та навичок самоосвіти;
- вміння приймати відповідальні рішення у ситуації вибору.

Суперечність між класно-урочною системою та концепцією «Освіта 2.0» є фундаментальною у розумінні проблем сучасної дидактичної системи. Один із способів зняття цієї суперечності – перехід до концепції «Освіта 2.0», яка останнім часом все частіше обговорюється педагогічною спільнотою [7].

Прикладна частина концепції «Освіта 2.0» безпосередньо пов'язана із технологією “Web 2.0”. Застосування web-сервісів нового покоління у освітньому процесі не тільки переозброїло педагогів технологічно, але й підказало нові принципи організації навчального процесу. Інтернет із фізичної сукупності пов'язаних між собою комп'ютерів давно перетворився на феномен культури, зокрема на освітнє середовище, тому аналогії між освітніми системами та мережею Інтернет не тільки доречні, а й досить глибокі. Компанія Google застосовує відому формулу:

«Освіта 2.0» = “Web 2.0” + «Освіта»

Слід зауважити, що зв'язки між поняттями “Web 2.0” і «Освіта» достатньо глибокі та породжують інноваційний феномен «Освіта 2.0».

Наведемо короткий аналіз сутності “Web 2.0”, базовими принципами якої зазвичай називають інтерактивність, синдикацію та соціалізацію [8]. Дамо короткий опис цих принципів.

Принцип інтерактивності. Термін “Web 2.0” використовується для позначення проєктів і сервісів, що активно розвиваються і покращуються завдяки роботі користувачів. Таким чином, згідно з концепцією “Web 2.0” застосовується така технологія наповнення інформаційного ресурсу вмістом, за умов якої він стає тим повнішим, чим більше людей ним користуються, активно формуючи вміст ресурсу, наповнюючи його і багаторазово редагуючи контент. До появи концепції “Web 2.0” вміст інформаційного ресурсу визначався його розробниками, а web-сайти здебільшого були носіями інформації, подібними до паперової книги. Платформи ж, що ґрунтуються на принципі інтерактивності, виступають лише посередниками між користувачами в обміні їхнім досвідом, тобто їхнім особистим живим знанням.

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

Принцип синдикації. Синдикація (англомовний аналог – “mash-up”, тобто «змішування») – повне або часткове використання у якості джерел інформації інших сервісів Інтернет (наприклад, RSS-каналів), завдяки чому користувачу надається нова функціональність для роботи. Отже, Інтернет-сервіси можуть одночасно і використовувати інші сервіси у якості інформаційних джерел, і бути так само використані іншими сервісами. Таким чином утворюється мережа незалежних один від одного сервісів, інтегрованих один із одним.

Принцип соціалізації. Соціалізація – використання певних технологій задля утворення спільнот та інтегрування до них користувачів. До основних завдань соціалізації зазвичай відносять:

- створення індивідуальних налаштувань сайту та особистої зони для користувача, щоб реалізувати його унікальність;
- заохочення, підтримка і довіра до «колективного розуму»;
- створення засобів, які дозволяють спільноті саморегулюватися і ставлять перед користувачем додаткову мету перебування на сайті (наприклад, елемент змагання, система репутацій тощо).

Наведені вище три принципи не нові для педагогів, що активно займаються інноваційною освітою. Цікавим є той факт, що ідеї подібних принципів виникли у різних країнах, в інший час і в іншій (проте досить близькій) сфері діяльності – освітній.

Перейдемо до розгляду базових принципів «Освіти 2.0». Ці принципи у різних видах формулювалися багатьма педагогами – як теоретиками, так і практиками, починаючи з класичної статті Л. Толстого «Воспитание и образование» [9] і закінчуючи роботами наших сучасників: І. Ілліча [10], М. Балабана [11; 12], А. Лобка [13], А. Тубельського [14] і багатьох інших. Ще раз зазначимо, що ці принципи практично повністю тотожні розглянутим вище базовим принципам “Web 2.0”, що і дає підставу називати їх принципами концепції «Освіта 2.0», серед яких виділяють три базових: суб’єктність, надлишковість, співпраця. Коротко розглянемо кожний з них.

Принцип суб’єктності. У класно-урочній системі навчання під змістом освіти зазвичай мають на увазі належну до засвоєння учнями частину соціально-культурного досвіду, відібрану та побудовану згідно з певною освітньою метою [15]. Отже, такий зміст освіти визначається освітньою програмою (в тому числі сукупністю навчальних програм з предметів та навчального плану). Згідно з концепцією «Освіта 2.0» зміст освіти – це діяльність, спрямована на ускладнення (зменшення невизначеності, структуризацію, підвищення членороздільності) особистої картини світу людини, що навчається, у тій чи іншій предметній області. У [16] пропонується термін

«фрактальне навчання» для такого підходу. Таким чином згідно з парадигмою «Освіта 2.0» не повинно існувати завчасно складених навчального плану та програм у відриві від тих, хто навчається. Зміст навчання завжди суб'єктивний, тобто формується не укладачами програм, а особами, що навчаються, у ході їхнього особистого руху світом культури за індивідуальними освітніми траєкторіями.

Безпосередньо з принципу суб'єктивності виходить теза про суб'єктивність будь-якого знання (у протизв'язку теорії «об'єктивного знання» Платона і пансофізму Я. Коменського, що були покладені в основу класно-урочної системи). Знання слід розуміти у першу чергу як надбудову над особистим досвідом, продукт психічної діяльності з осмислення і структуризації цього досвіду. Школа у широкому розумінні – це не заклад, де організується трансляція системи знань учням. Школа – це в першу чергу платформа для обміну особистими знаннями учасників освітнього процесу. Безумовно, у цьому обміні бере участь і особисте знання інших людей (віддалених у часі та просторі), закріплене в артефактах культури, в тому числі у спеціальній навчальній літературі. Але підручник із носія об'єктивного знання перетворюється лише на один з елементів освітнього середовища, одне з багатьох інформаційних джерел.

Принцип надлишковості є необхідним для реалізації принципу суб'єктивності. Особове знання тих, хто навчається, не формується за освітньою програмою, а розвивається у спеціально організованому надлишковому освітньому середовищі. Під надлишковістю слід розуміти насичення освітнього простору різними носіями знань. Різноманітність елементів освітнього середовища може бути забезпечена завдяки виконанню наступних умов:

- присутність осіб різного віку серед учасників освітнього процесу;
- наявність різноманітної літератури (а не виключно підручників);
- можливість роботи з експертами (не обов'язково з професійними педагогами);
- наявність доступу до телекомунікаційних мереж (Internet, локальних електронних ресурсів);
- організація предметно-практичної діяльності (робота з лабораторним устаткуванням, з артефактами культури; реальна продуктивна діяльність).

Такий завідомо надлишковий освітній простір надає можливість акумулювати необхідний для розвитку особистого знання досвід діяльності, побудувати особисту освітню траєкторію. Робота педагога

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

у освітній системі, побудованій на принципах «Освіти 2.0», полягає не у вивченні програми, а в ефективній організації різноманітної діяльності осіб, які навчаються, у освітньому просторі.

Принцип співпраці знаходить відображення у «Педагогіці співпраці», яка набула розвитку і визнання завдяки в першу чергу видатним педагогам Ш. Амонашвілі, С. Соловейчику. Класно-урочна система за своєю сутністю ґрунтується на насильстві, на примушенні: раніше інструментом насильства було фізичне покарання, тепер же – оцінка. В умовах, коли вчитель змушений «формувати» в учня знання за складеною у відриві від цього учня програмою, формування мотивів навчання, індивідуалізація навчання та співпраця вчителя з учнем рідко знаходять місце на практиці, а мотивом у традиційному навчанні є бажання отримати гарну оцінку.

В «Освіті 2.0» принцип співпраці слід розуміти набагато ширше і в першу чергу – як реальну рівноправність учасників освітнього процесу. Учитель є не стільки носієм знання, скільки рівноправним партнером з навчальної комунікації. М. Балабан називав такого вчителя «вчителем-лідером» у протилежність «вчителю-драйверу» [12]. Учитель (як і будь-який учасник освітнього процесу), приходить до школи навчатись, розвивати себе, для чого йому потрібна комунікація з учнями. В організованому таким чином освітньому процесі межа між поняттями «вчитель» та «учень» поступово стирається.

Другою складовою принципу співпраці після рівноправності є наявність у кожного учасника освітнього процесу (у тому числі вчителя) особистого статусу, неоднакового і динамічно змінного у різних предметних областях і у різних складових освітнього процесу. Зазвичай виділяють чотири рівня такого статусу: відвідувач (гість); клієнт; постійний член групи для занять; експерт. Варто зауважити, що, по-перше, статус не призначається, а природним чином визначається освітньою спільнотою; по-друге, у однієї людини може бути декілька статусів у різних предметних областях. Таким чином від біполярної ієрархії «вчитель-учень» ми переходимо до багатополярної структури рівноправних статусів. Конкретні процедури визначення статусу залежать від особливостей тієї чи іншої освітньої системи у межах «Освіти 2.0».

Третьою складовою принципу співпраці є заміна оцінок успішності (які базуються на співвідношенні навчальних результатів учня з освітніми стандартами) моніторингом особистих освітніх досягнень у формі відкритих резюме, що утворюють у сукупності певний портфель досягнень. Важливо, що предметом моніторингу є не досягнення з освоєння певних програм, а саме особисті досягнення,

причому йдеться не про оцінку учня вчителем, а про взаємну оцінку досягнень членами навчальної спільноти [17].

Обговоримо умови, яким має задовольняти освітня система, що базується на перерахованих вище принципах «Освіти 2.0». Таких необхідних умов дві: *відкритість* освітньої системи та наявність адекватної *когнітивної моделі* у цілому.

Відкритість освітньої системи означає можливість вільного (тобто самостійного і відповідального) вибору кожним учасником освітнього процесу групи для занять, пізнавальних об'єктів, видів діяльності і партнерів з навчальної комунікації. Зрозуміло, що таким чином відкритість ніяк не поєднується з навчальним планом та навчальною програмою: у концепції «Освіта 2.0» ці документи відіграють зовсім іншу роль, регламентуючи не діяльність учнів, а умови і порядок надання освітніх послуг.

Адекватна когнітивна модель, побудована на уявленнях про знання як про психічний орган, який базується на особистому досвіді індивіда і розвивається під дією навчальної комунікації у надлишковому культурно-інформаційному середовищі, є фундаментом для побудови відповідних освітніх технологій, що у сукупності складають ту чи іншу освітню систему покоління 2.0. Найбільш відомими когнітивними моделями цього ряду на сьогодні є модель живого знання В. Зінченко [18], модель знання-органу М. Балабана [19] і когнітивна модель А. Лобка у межах створеної ним системи імовірнісної освіти [13].

Розглянемо, який характер мають реформи у сфері освіти, що проводились протягом пострадянського часу. Майже безперервне реформування у системі освіти було спрямоване здебільшого на вирішення керівницьких, організаційних і частково організаційно-методичних питань. Реформаторські новації практично не торкнулись навчального процесу: майже не зазнали змін ні його зміст, ні методи, ні форми. У сучасних умовах має переважати орієнтація освіти на конкретні компетенції, на конкретні робочі місця; має переважати інформаційно-кодуюча педагогіка і фактологічний підхід замість того, щоб прищеплювати молодому поколінню вміння й навички самостійної добичі, синтезу чи генерації необхідних знань на підґрунті системних знань про навколишній світ.

Нажаль, сучасні вітчизняні освітні стандарти відстали від західних аналогів на декілька років, а мотивом навчання у навчальних закладах є в першу чергу отримання диплому, а не здобуття компетенції. Проте слід враховувати, що неможливо одразу зламати всю сучасну систему освіти: нині немає робочої моделі, яка може бути запропонована натомість; до

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

того ж сучасна освітня система надто консервативна для перебудови. Тому доречно паралельна розбудова середовищ, орієнтованих на самоосвітні процеси. За умови якісних розробки і впровадження нові освітні середовища стануть накопичувачами та генераторами нових знань і методик; послужать особі, що навчається, помічниками, провідниками в океані різнорідних знань; стануть місцями, де збираються володарі знань – професіонали своєї галузі діяльності. Освітнє середовище подібного типу, безумовно, стане центром притягнення учнів до нових знань, а освіта припинить існування у якості системи забезпечення соціальної стабільності й стане частиною діяльності. Завдяки цьому навчання більше не буде вимушеним, а стане цікавим і добровільним невід’ємним процесом у житті члена нового інформаційного суспільства.

Основна мета будь-якої інновації, яка впроваджується під прапором «Освіти 2.0», є розробка моделі освітнього середовища, у якому комфортно існувати і професіоналам, і вчителям, і учням.

Концепція «Освіта 2.0» пропонує:

- навчатися впродовж всього життя;
- навчатися тому, до чого є здібності або як мінімум інтерес;
- навчатись у професіоналів або хороших учителів;
- навчатись у наставників, за визначенням висококваліфікованих спеціалістів чи досвідчених працівників, у яких інші можуть отримати пораду чи підтримку.

Отже, в умовах сучасності актуальним завданням є розробка, впровадження і вдосконалення методів навчання, що допомагають як отримувати знання, так і демонструвати напрямки їх застосування, стимулюють самостійну пізнавальну активність, розвивають здібності учня.

У той же час не слід нав’язувати свої або ті методи, що сподобались: учні самі обирають методи (і відповідних вчителів), які їм ближчі. За власним бажанням учень може вчитись на своїх помилках, працюючи у проектах. Також учень може вчитись у того, хто покаже спектр альтернатив окрім власного рішення учня і навчить найбільш ефективно підходити до справи. Крім того учень може вчитись за звичною моделлю, яка передбачає теоретичне навчання і практику у перспективі. Варто сприяти у навчанні здібних учнів, які досліджують свої здібності і прагнуть їх усіляко розвивати. Варто впроваджувати різні методи професійної діагностики, які допомагають досліджувати і відкривати власні здібності. Не варто вчити тих, хто не хоче вчитися: необхідно побудувати освіту так, щоб прийшло бажання вчитися.

Прийняти всі ці виклики сьогодення у сфері сучасної освіти можливо завдяки розробці, впровадженню та вдосконаленню новітніх освітніх платформ, які ґрунтуються на концепції «Освіта 2.0».

ЛИТЕРАТУРА

1. Фещенко А., Крыжевич А. Концепция «Образование 2.0» в условиях модернизации школьного образования [Электронный ресурс] // Конгресс конференции «Информационные технологии в образовании». — URL: <http://ito.edu.ru/2010/Tomsk/II/II-0-64.html> (дата доступа: 01.12.2014).
2. О'Рейли Т. Что такое Веб 2.0 [Электронный ресурс] // Компьютерра Online: ел. журн. — URL: <http://www.computerra.ru/think/234100> (дата доступа: 01.12.2014).
3. Витковский А. Образование. Версия 2.0 [Электронный ресурс] // Первое сентября. Газета для учителя. — URL: http://ps.1september.ru/view_article.php?ID=201001214 (дата доступа: 01.12.2014).
4. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society.. // Basic Books. — 2001.
5. Иноземцев В. Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы. — М.: Логос, 2000.
6. Концепция модернизации российского образования на период до 2010 года: утв. распоряжением Правительства Российской Федерации от 29.12.2001 N 1756-р [Электронный ресурс]. — URL: http://www.edu.ru/db/mo/Data/d_02/393.html (дата доступа: 01.12.2014).
7. Гольдин А. Образование 2.0: взгляд педагога. [Электронный ресурс]. — URL: <http://old.computerra.ru/readitorial/393364/> (дата доступа: 01.12.2014).
8. Веб 2.0 [Электронный ресурс] // Википедия — свободная энциклопедия. — URL: http://ru.wikipedia.org/wiki/Web_2.0 (дата доступа: 01.12.2014).
9. Illich I. Deschooling Society [Электронный ресурс]. — URL: <http://www.ecotopia.com/webpress/deschooling.htm> (дата доступа: 01.12.2014).
10. Толстой Л. Н. Собрание сочинений в 22 т. — М.: Художественная литература, 1983. Т. 16. С. 29-65.
11. Балабан М. А. Лингвистические данные в автоматизированных системах. — М.: Изд-во МГУ, 1985.
12. Балабан М. А. Школа-парк: как построить школу без классов и уроков. — М.: Первое сентября, 2001.
13. Лобок А. М. Вероятностное образование // Народное образование. — 1995. — N 10. — С. 151-155; 1996. — N 1. — С. 26-31.

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

14. Тубельский А. Н. Два берега реки образования // Первое сентября. — 1998. — N 36. — С. 2.

15. Бим-Бад Б. М., Петровский А. В. Образование в контексте социализации // Педагогика. — 1996. — N 1. — С. 3–8.

16. Леонтьева О. М. Фрактальное обучение: вместо «прохождения» программ — членораздельность восприятия окружающего мира // Школьные технологии. — 1998. — N 1. — С. 137–141.

17. Леонтьева О. М. Деятельностная взаимооценка как условие становления инновационной образовательной модели: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01: Москва, 2000. — РГБ ОД, 61:01-13/220-3.

18. Зинченко В. П. Психологические основы педагогики. — М.: Гардарики, 2002.

19. Гольдин А. М. К построению модели знания в парадигме М. А. Балабана // Вопросы психологии. — 2002. — N 1. — С. 104–110.

Suleimenova S. S., Abdvakhitova G. N., Tileuzhanova G. T.

Kazakhstan, Almaty, Kazakh National University after al-Farabi

DEVELOPING STUDENTS' COMMUNICATIVE COMPETENCE IN UNIVERSITY

The development of communication abilities and foundation of speaking skills are considered in this article. As a source of information used by educational and scientific text on a specialty, which is determined on the basis of the formation of language skills and the development of communication skills.

The main goal of the subject «Russian language» is to form a communicative competence of the future specialists, that is to form skills to solve real communicative tasks in definite situations from the scientific sphere by the linguistic means. For the students of all majors the main study object is a scientific and professional speech. To our mind the scientific style must be present in such a form as it exists, functions in reality, at the same time it must be simplified and the lexical units must be arranged to provide their practical usage in real communication on professional topics.

The text as the main unit of study at the lessons of Russian as a general study in conditions of the credit technology teaching, we agree with the traditional point of view of the linguists that «using the educational-

scientific text in which all elements of the language system are integrated, united, synthesized gives a possibility to teach students to use the second language not only as a communication means but also as a means of learning world, mastering their future profession» (1,437). As the information source we use the educational-scientific text on the major on the basis of which we define forming of the speech skills and developing communicative skills.

Reading of the educational-scientific texts on the major at the lessons allows involving students into the sphere of their future profession, forming their need in reading. In the process of such reading students not only gain some definite speech abilities and skills but also extract some necessary information for their future profession which in its turn will develop their cognitive need. Reading of the scientific text demands forming scanning, skimming, close reading skills as all of them will be used by students during their study term on all subjects in University. Scanning is done after lexical pre-reading exercises and its goal is to answer the question: what is this text about? Moreover the main notional words are noted. Skimming is looking for specific information without the task to reproduce or remember that is integral text comprehension. This type of reading is used when one needs to entitle the text, to define the topic, main idea, single out the main informal parts. Close reading is a process of teaching text inclusion skills. It is based on the pre-reading teacher's questions as well as self preparation. Thus, reading (and its different types) is a component part of the student's communicative sphere and it is one of the main information source and their cognitive needs satisfaction.

For better text understanding on their major the students should know the specific character of the scientific speech, its language peculiarities, be able to operate logical and grammar categories. During such work it is necessary to develop students' skills to concentrate their attention on the main, basic information in the text, on the sense connection of the sentences, on the sense text structure analysis, etc. On reading any scientific text the main goal is to comprehend the content of the text that is to guess how the topic is revealed. Conveying the topic and the point of view the author very often goes slowly from one part to the other. Part of one common topic is called a micro topic. The part of the text united by the micro topic is called the sense part of the text. On analyzing the text it is necessary to divide it into meaningful parts. That is why to work with the educational-scientific text one should be able to analyze the content of the meaningful parts. The information of the meaningful part of the text can be not equal from the point of its significance in revealing the subtopic of the text. In the meaningful part of the text one can define the *main and additional information*. To the main information one should refer the facts which lead to losing the plot of the text if one does not understand the idea,

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

descriptions and other, the author's logics discourse. To the additional types we refer: *supplementing, illustrating and specifying, doubling, resuming information*. The *supplementing information* expands, deepens the main one by explaining, interpreting, revealing the notion of the studied in it phenomena. *The specifying and illustrating information* is in the text sentences where the author 1) gives some concrete examples that specify, support or interpret the said opinion; 2) asserts, illustrates their opinion giving the quotations or sayings of other scientists. Such information can be introduced by the words: for example; *so; so, as an example; such as; in particular*; etc. In the text we can see the *doubling information* (it is introduced by the words: *or, that is, in other words, etc.*) *In the resuming information* one can make a conclusion, resume, or summarize the main ideas of the text (it is introduced by the words: *hereby, thus, to sum up, these are, etc*).

We can suggest for the reader's attention some tasks that can help to define the basic and supplementary information (its types to be more exact) in the sentence, micro text and fragment of the educational-scientific text frame.

Task 1. In the given sentences single out the additional information, define its type. Point out the language means of its arranging.

1. In different societies and states the character of the government is different: in some of them the state authority is direct force, in others it is hidden compulsion, in the third ones it is managing.

2. Democracy that is people's power is the core of any democratic political regimes.

Task 2. Study the fragment «Social sanctions». Define the types of the additional information and the means of its expression.

The sanctions are called not only punishments but also encouragements which can lead to social norms following. Sanctions are guards.

Social sanctions are a well developed system of encouragements for following the norm that is for conformism, agreement with them and punishment for not following them that is deviation. There are 4 types of the sanctions: positive and negative, formal and informal. So, the social sanctions play the key role in the system of social control. At the same time along with values and norms they constitute its mechanism. Thus, social sanctions and norm are united in the whole. If some norm lacks its sanction complement it stops regulating real behaviour. So, social sanctions are a system of encouragements and punishments.

As a conclusion we can say that using the educational-scientific texts on major at Russian language lessons expands the outlook, appeals to students' interest to read scientific literature, stimulates to enrich their future professional knowledge, encourages developing students' communicative competence.

REFERENCES

1. Адскова Т. П., Бухарбаева К. Н. Концепция личностно ориентированного подхода и ее реализация при обучении второму языку. – Алматы, 2004.
2. Зимняя И. А. Психология обучения неродному языку. – М., 1989.

к. пед. н. Шевченко С. М.

Україна, Київ, Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України

РОЗВИТОК ШКІЛ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН У КОНТЕКСТІ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УРСР (50-60-ті роки ХХ ст.)

In the article the features of work of schools of national minorities are analysed in the context of differentiation of universal middle education in Ukrainian Soviet Socialistic Republic (50-60th of XX of item); the question of organization of educational process is exposed in schools with Russian of studies; development of network of educational establishments of national minorities is shown on territory of Ukraine.

Сучасна суверенна українська держава передбачає рівні права для всіх національностей, які проживають на теренах України. Розроблена за роки незалежності концепція етнонаціональної політики, що знайшла відображення в Законі про національні меншини в Україні (1992), Конституції України (1996), Рамковій конвенції Ради Європи про захист національних меншин (1997), Національній доктрині розвитку освіти (2002) та ін., є основою для забезпечення прав національних спільнот. Глибоке осмислення проблеми історії національних меншин України, зумовлене потребою розробки практичних рекомендацій з формування національно-культурних програм, підготовки законодавчих і нормативних актів, створення умов для всіх етносів в українському суспільстві.

Аналіз досліджень із проблеми розвитку шкіл національних меншин засвідчує, що питання організації цих навчальних закладів давно цікавили дослідників. Саме на середину 20-х – початок 30-х

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

років ХХ ст. припадає розквіт національно-культурного будівництва, розбудова мережі культурно-освітніх установ для національних меншин. Науковці проаналізували зроблені державою кроки у напрямі їх створення та фінансування в означений період (М. О. Авдєнко, Б. В. Чирко, В. А. Войнолович, Л. П. Войнолович, О. Б. Бистрицька). Заслужують на увагу дослідження сучасних науковців В. В. Недольської (1996), О. Б. Бистрицької (1998), В. М. Орлик (1998), О. В. Обидьонові (2000), Н. В. Рудницької (2002), І. П. Задерейчук (2005), Н. Л. Кротік (2007) та ін., в яких висвітлюються питання організації системи освіти для національних меншин.

Історіографічний аналіз показав, що у 50-60-ті роки ХХ ст. дослідники зверталися до проблеми діяльності шкіл національних меншин в УРСР. Зокрема, такі науковці, як М. Грищенко, С. Гутяньський, Н. Лещенко розкривали різні аспекти розвитку освіти шкіл національних меншин.

Одним з пріоритетних завдань у формуванні державної політики щодо етнонаціональних відносин є забезпечення освітніх потреб національних меншин та народів. Правовою основою виконання цього завдання є Декларація про державний суверенітет України, Конституція України, закони України «Про національні меншини в Україні», «Про мови», «Про освіту», «Про позашкільну освіту», а також деякі інші законодавчі акти. Національне законодавство і практика регулювання діяльності у сфері забезпечення прав національних меншин та народів на освіту будуються відповідно до міжнародних стандартів, викладених у Загальній декларації прав людини, Рамковій конвенції про захист національних меншин, Європейській хартії регіональних мов та Гаазькі рекомендації з прав національних меншин на освіту, Ословські рекомендації щодо мовних прав національних меншин або мов меншин відповідно до закону України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» та згідно з переліком національних меншин України, до мов яких застосовуються положення Хартії (білоруська, болгарська, гагаузька, грецька, єврейська, кримськотатарська, молдовська, німецька, польська, російська, румунська, словацька та угорська) [5, с.1; 5, с.42]. Водночас важливим питанням модернізації освіти на сучасному етапі України є диференціація. «Зауважимо, що поняття диференціація походить від лат. differentia, що означає різницю, відмінність» [3, с.11]. У розглядуваний період простежувалася різнотипність шкіл національних меншин, які відрізнялися за мовами навчання. «Зовнішня диференціація організації шкільної освіти

грунтувалася не на здібностях і нахилах учнів, а на їхній належності передусім до певної статі чи національності» [2, с.64].

Для нашого дослідження важливим є показати тенденцію розвитку шкіл національних меншин. У 1950/51 н.р. в Україні функціонувало 29025 шкіл, з них 26067 – з українською мовою навчання; 2632 – російською; 166 – молдавською; 101 – угорською; 13 – румунською; 1 – татарською та 39 шкіл з двома, трьома мовами навчання. На кінець 1952/53 н.р. в УРСР порівняно з 1950/51 н.р. діяло 28687 шкіл, у т.ч. 12563 – початкові, 11707 – семирічних, 4417 – середніх; за мовною ознакою 25464 – з українською мовою навчання, 2958 – російською, 175 – молдавською, 98 – угорською, 6 – польською [9, арк.1-2; 10, арк.2]. За даними Л.Д. Березівської, в 1953/54 н.р. усього налічувалося 29549 шкіл, у т.ч. 25192 – з українською мовою навчання, 4027 – російською, 173 – молдавською, 98 – угорською, 6 – польською [1, с.237]. Ці дані свідчать, що збільшувалася кількість шкіл з російською мовою навчання і зменшувалася – шкіл національних меншин.

Щодо розвитку організації навчально-виховного процесу то зазначимо, що зміст був єдиним для всіх шкіл [7, арк.120]. Однією з особливостей розвитку шкіл національних меншин в УРСР було те, що у школах з російською мовою навчання, зокрема в початкових і середніх, сільських і міських, двомовних і тримовних та школах-інтернатах, мали право навчатися всі бажачі. У них здобували знання діти різних національностей: білоруси, євреї, болгари, молдавани й гагаузи тощо. На відміну від школи з російською мовою навчання у школах з молдавською, угорською та польською мовами викладання навчалися лише діти молдаван, угорців і поляк [2, с.64].

Навчальні програми для 1 – 10 класів 1953 р. будувалися на постановах 30-х років і виховували учнів у душі радянського патріотизму. З аналізу навчальних планів та звітів шкіл з російською мовою навчання порівняно з школами молдавською та угорською мовами навчання за 1952/53 н.р. випливає, що на російську мову та літературу було виділено на 1 год більше [7, арк.178]. Зазначимо, що навчальні плани для шкіл з російською мовою навчання нічим, крім збільшенням кількості годин на російську мову та літературу та вивченням російської культури, не відрізнялися від навчальних планів шкіл з українською, польською, молдавською та угорською мовами навчання [8, арк.2; 10, арк.4-6]. Російська мова вивчалася в усіх школах Української РСР [Там само]. У школах з молдавською та угорською мовами навчання здійснювалося мовами національних меншин, вивчалися рідна мова, література, історія, географія та елементи національної культури. Крім того, підручники були надруковані національними мовами [6, с.165]. Зазначимо, що школи з

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

російською мовою навчання були найкраще забезпечені матеріально-технічним приладдям, підручниками, методичною та навчальною літературою. Водночас українській школі часто бракувало навіть підручників, а школи національних меншин були ще в гіршому становищі. Краще були забезпечені лише школи Закарпаття [6, с.165-166].

Аналіз звітів молдавських і угорських шкіл Закарпатської області на 1953/54 н.р. засвідчив, що з кінця 1953 р. в Закарпатті удосконалювалася мережа шкіл з угорською мовою навчання, а з 1954 р. запрацювали школи з румунською і словацькою мовами. Зазначимо, що в 1954/55 н.р. угорці, після росіян і українців, були чи не єдиною національною групою населення Закарпаття, задоволенню етноспецифічних потреб якої хоч якось сприяла влада.

У 1958/59 н.р. налічувалося 25380 шкіл з українською мовою навчання, 4054 – російською, 157 – молдавською, 99 – угорською, 3 – польською, 1 – українською і російською, 1 – з угорською і російською [1, с.269]. У 1959/60 н.р. функціонувало 25307 шкіл з українською мовою навчання, 4199 – російською, 148 – молдавською, 99 – угорською, 3 – польською, 304 – українською і російською, 8 – молдавською і російською, 1 – угорською і російською [1, с.269]. У 1960/61 н.р. шкіл з українською мовою навчання було 25377, російською – 4309, молдавською – 146, угорською – 99, польською – 3, українською і російською – 302, молдавською і російською – 10, з угорською і російською – 1 [1, с.269].

За даними аналізу навчальних планів для шкіл з польською, угорською та молдавською мовами навчання, вони відрізнялися від навчальних планів для шкіл з українською та російською мовами навчання тим, що з них взагалі було вилучено українську мову та літературу. Нові навчальні плани включали лише російську мову й літературу, рідну мову та літературу. Навчальні плани 1961/62 н.р. в УРСР для шкіл з російською, молдавською, польською та угорською мовами навчання відрізнялися від попередніх планів навчання кількістю годин, на вивчення рідної і другої мов, а також відсутністю предметів, як психологія і логіка. Замість них з'явилися виробниче навчання і практичні заняття в майстернях, уроки домоводства та ручна праця [8, арк.18-19]. Від сільських навчальних планів з вивченням сільського господарства міські відрізнялися вивченням міських заводів, виробництв тощо.

У 1966 р. були затверджені навчальні плани для шкіл з російською або українською мовою навчання й викладання низки предметів іноземною мовою; угорською, польською та молдавською мовами навчання [7, арк.1-5]. Навчальні плани для шкіл з польською,

угорською та молдавською мовами навчання відрізнялися від попередніх навчальних планів тим, що з них взагалі було вилучено виробниче навчання й практичні заняття в майстернях, уроки домоводства та ручну працю, а замість них уведено: трудове навчання, факультативні заняття, бесіди про суспільство та суспільствознавство.

Слід зазначити, що у 50-60-ті роки школи національних меншин функціонували там, де проживала найбільша етнічна група, а також поділялися за соціальною і національною ознакою і відрізнялися лише мовами навчання. На кінець 1966/67 н.р. в УРСР налічувалося 28977 шкіл: 23510 – з українською мовою навчання; 4723 – російською; 124 – молдавською; 73 – угорською; 2 – з польською та двома мовами навчання: українська і російська, угорська і російська, молдавська і російська та ін. [1, с.285].

Становище національних меншин у державі, врахування їхніх інтересів у суспільному житті є одним з показників розвитку демократії, забезпечення прав людини, відкриття неіснуючих шкіл у післявоєнний час та їх зростання, навчання рідною мовою за єдиними навчальними планами, програмами, підручниками, п'ятибальною системою оцінювання знань учнів та загальною структурою початкової і середньої школи.

Отже, показано, що освіта національних меншин у 50-60-ті роки декларувалася на рівності здобуття знань, умінь і навичок, гарантуванні вільного розвитку національних мов і культур, забезпеченні потреб етнічних меншин навчальною та методичною літературою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті: [монографія] / Л. Д. Березівська. – К. : Богданова А. М., 2008. – 406 с.

2. Березівська Л. Д. Державна політика щодо диференціації організації та змісту шкільної освіти в Україні (кінець 30-х – перша половина 50-х рр. ХХ століття) / Л.Д. Березівська // Освіта та педагогічна наука. – 2013. - № 4 (159). – С. 59-66.

3. Березівська Л. Д. Державна політика царату щодо диференціації організації і змісту шкільної освіти / Диференційований підхід в історії української школи (кінець ХІХ – перша третина ХХ ст.): монографія / авт.: Сухомлинська О. В., Дічек Н. П., Березівська Л. Д., Гупан Н. М., Бондар Л. С., Антонєць Н. Б.,

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

Філімонова Т. В., Антоненко М. Я, Куліш Т. І., Шевченко С. М. – К.: Педагогічна думка, 2013. – 620 с.

4. Бугаєв С. Освіта національних меншин та народів: загальноукраїнський контекст / С. Бугаєв. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: < www.ciet.org.ua/docs/.../231-233_bugaev.d> – Загол. з екр. – Мова укр. с. 1.

5. Європейська Хартія місцевого самоврядування та розвиток місцевої регіональної демократії в Україні: Наук. – практич. посібник / Упоряд. О. В. Бейко, А. К. Гук, В. М. Князев; За ред. М.О. Пухтинського, В.В. Толканова. – К. : Крамар, 2003. – 70.

6. Капітан Л. Етнонаціональний аспект організації шкільництва в повоєнному Закарпатті / Л. Капітан // Український історичний збірник. – 2012. – Вип. 15. – С. 165-173.

7. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі ЦДАВО України). - Ф.166. - Оп.15. - Спр. 1346. - Арк. 231.

8. ЦДАВО України. - Ф.166. - Оп.15. - Спр. 1347. - Т. II. - Арк. 207.

9. ЦДАВО України. - Ф.166. - Оп.15. - Спр.1544. - Арк.198.

10. ЦДАВО України. - Ф.166. - Оп.15. - Спр. 2130. - Арк. 146.

к. пед. н. Шевченко В. М.

Україна, Київ, Інститут спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України

РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСІБ З КОХЛЕАРНИМИ ІМПЛАНТАМИ В НІМЕЧЧИНІ – ВАЖЛИВИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

In the article the rehabilitation of persons with severe hearing impairment via cochlear implantation. The author gives a system of comprehensive rehabilitation of people with cochlear implants in Germany, shows statistics, annual measures on this issue, the role of government and organizations involved and play a significant role in the socialization of individuals with cochlear implants.

Згідно зі світовою статистикою, порушення слуху є найпоширенішою патологією у новонароджених. Одна-дві дитини з

тисячі народжуються із серйозними порушеннями слуху або з глухотою, ще у двох-чотирьох дітей спостерігається середній ступінь порушення слуху [1, с.17]. Глухота та глибокі втрати слуху суттєво впливають на розвиток особистості людини. Глухі люди, а особливо глухі діти, обмежені в реалізації свого життєвого потенціалу, оскільки зазнають значних труднощів у повсякденному житті, при навчанні, спілкуванні з родиною, з друзями та колегами [3, с.119].

На сьогодні в якості одного з найбільш перспективних технічних напрямків для реабілітації людей з порушеннями слуху, насамперед дітей, і наступної інтеграції їх в середовище чуючих, є кохлеарна імплантація (КІ) – революційний крок у слухопротезуванні, що здійснюється шляхом хірургічного втручання. Основна користь від кохлеарної імплантації полягає в тому, що у людини з порушеннями слуху з'являються всі умови для подальшого ефективного навчання, праці та відпочинку нарівні з чуючими людьми, для реалізації своїх устремлінь та бажань, повноцінного розкриття власних можливостей, покращання практично всіх сторін не лише свого життя, але й життя рідних, близьких і друзів. Діти, яким в ранньому віці встановили кохлеарний імплант та провели необхідну реабілітацію, досягають значних результатів у оволодінні мовою, що дозволяє їм вести активне соціальне життя [2, с. 7]. Тому застосування кохлеарних імплантів стало загальноновизнаним методом лікування сенсоневральної туговухості високого ступеня та глухоти (Богомільський М. Р., Дьяконова І. М., Дайхес М. А., Корольова І. В., Луцько К. В., Миронова Е. В., Мороз Б. С., Таваркіладзе Г. А., Овчінніков Ю. М., Ланцов О. О., Янов Ю. К., D. Dornan, B. McCormick та ін.).

Світовий досвід показує, що допомогти особам з тяжкими порушеннями слуху і соціалізувати їх у суспільство можна завдяки комплексу взаємопов'язаних компонентів. Їх основними складниками є:

- раннє виявлення (скринінг слуху) та діагностика порушень слуху;
- доопераційна абілітація дитини та навчання батьків;
- раннє бінауральне (двостороннє) слухопротезування адекватними СА (у віці 3-6 місяців) та КІ (оптимальний вік 9-18 місяців);
- аудіологічна підтримка для налаштування/переналаштування СА та звукових процесорів КІ;
- тривала кваліфікована психолого-педагогічна реабілітація;
- технічний пожиттєвий супровід;
- групи взаємодопомоги;
- громадські організації.

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

В Україні зазначені компоненти перебувають на різних етапах розвитку та реалізації, діють розрізнено, переважна їх частина локалізована в Києві, а деякі ще не створені. Внаслідок цього відсутня цілісна структура з надання комплексної допомоги дітям та дорослим з тяжкими порушеннями слуху та повною втратою слуху в усіх регіонах країни.

На Європейському континенті найбільший досвід в реабілітації осіб з порушеннями слуху має Німеччина. У Німеччині давно зрозуміли, що люди з порушеннями слуху за допомогою кохлеарних імплантів отримують можливість розвиватися, навчатися, працювати і соціалізуватися в суспільство, тобто жити повноцінним життям. Операції з кохлеарної імплантації почали робити в країні з 1988 року. І, як показав час, вони виправдали всі очікування, оскільки кохлеарна імплантація - це ефективний підхід у плані витрат. На сьогодні в країні сприймається як аксіома, що для людей з важкою вродженою та набутою глухотою відновлення слуху можливе лише за допомогою кохлеарних імплантів. В країні діє досить розгалужена, але чітко координована система надання необхідних послуг, а також прийняті закони, які регулюють весь процес: Закон про рівноправність, Закон про соціальні справа, Закон про медичні продукти.

Найважливішим моментом у всьому процесі є неонатальний скринінг новонароджених, який проводять на третій день після народження дитини. Потрібно враховувати, що Німеччина є федерацією і в різних землях діють свої умови щодо його проведення. При виявленні порушення слуху, яке не передбачає глухоти, дитина слухопротезується адекватними слуховими апаратами. Через 6 місяців відбувається повторне обстеження. Якщо його результати показують, що слухові апарати не допомагають, в такому разі дитина стає кандидатом на кохлеарну імплантацію.

За час до імплантування батьки мають змогу отримати всебічну інформацію: під час першої консультації їх інформують про можливий розвиток дитини, різні форми реабілітації та подальшу соціалізацію. Також батьки, як і дорослі з порушеннями слуху, можуть звертатися в різні Центри реабілітації, клініки та групи самопомоги для отримання якомога більшої інформації, щоб прийняти остаточне рішення. Якщо батьки приймають рішення про встановлення дитині кохлеарного імпланта, їх інформують про процес, у тому числі і про те, що протягом всього життя можливі 1-2 реімплантації, які не впливають негативно на сприйняття звуків і розбірливість мови.

У Німеччині працює близько 70 Центрив кохлеарної імплантації (CIC), які займаються до- та післяопераційною реабілітацією. Кожен Центр має договір з клінікою, в якій проводять операції з кохлеарної

імплантації (їх близько 20) та страховою компанією, за рахунок якої проводиться діагностика, консультації, операція та налаштування. Ці компоненти в різних Центрах можуть дещо відрізнятися. Також вони розрізняються для дітей і дорослих. Сама реабілітація, яка триває 2-3 роки, не включається до первинного договору зі страховою компанією, про неї потрібно домовлятися окремо, тому в різних Центрах вона може відрізнятися за тривалістю і кількістю сесій.

Процес слухомовленнєвої реабілітації дітей з КІ вимагає тісної взаємодії цілого ряду фахівців – сурдопедагога, сурдолога, логопеда, психоневролога та акустика. При цьому імплантовані після операції зберігають зв'язок з Центром практично протягом всього життя. Це викликано необхідністю вирішення багатьох питань, зумовлених особливостями експлуатації системи кохлеарної імплантації (СКІ): налаштування звукового процесора, заміною з пліном часу, за бажанням людини, зовнішніх елементів системи кохлеарної імплантації новими модифікаціями, необхідністю придбання елементів живлення, здійсненням контролю працездатності СКІ, періодичних консультацій фахівців і контролю за станом слухомовленнєвої реабілітації.

За рахунок налагодженої системи у Німеччині дуже швидко збільшується число носіїв кохлеарних імплантів. Це пов'язано з тим, що створена комплексна система реабілітації осіб з порушеннями слуху та тим чинником, що обмежень за віком не існує. Саме тому клініки виконують близько 3,5 тисяч операцій на рік, серед яких 60% становлять дорослі і ця кількість невпинно зростає. Загальна кількість носіїв кохлеарних імплантів в країні на сьогодні складає більше 33 тисяч чоловік. Серед них близько 20% мають комплексні порушення. Всі вони максимально соціалізовані у суспільство. Незважаючи на це, вони зберігають за собою статус інвалідів по слуху, але не отримують пенсії, а звільнені від сплати певних податків, не платять за реєстрацію автомобіля, мають знижки на квитки в кіно, театр і т.п.

Після операції з кохлеарної імплантації пацієнтам потрібна підтримка високоякісної спеціалізованої лікарської терапії. Тому після операції хірург відповідає за весь подальший процес: він тісно співпрацює з Центром реабілітації, аудіологом, ініціює та контролює всі необхідні дії і процеси. Подальшу роботу беруть на себе Центри кохлеарної імплантації, які мають штат всіх необхідних фахівців та обладнання. Центри поділяються на приватні, при клініках та організовані за ініціативи й підтримки релігійних організацій. Вони відповідають за всю мережу слуху: рекомендують додаткову підтримку, підтримують зв'язок зі службою раннього втручання,

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

групами, асоціаціями. Вони підтримують носіїв кохлеарних імплантів протягом всього життя.

Важлива роль у цьому процесі також належить службі раннього втручання, групам самодопомоги, асоціації «Acir», організації Schneckle і родині. Потрібно виділити і такі позитивні моменти як білатеральна імплантація, зростаюча кількість дітей з кохлеарними імплантами з сімей глухих, зростаюча кількість слабкочуючих і дорослих з кохлеарними імплантами, а також той факт, що хірург відповідає за весь процес - від передопераційної підготовки до реабілітації.

Асоціація з реабілітації осіб з кохлеарними імплантами «Acir» - це недержавна організація, яка представляє інтереси пацієнтів. Головна мета її роботи - якісна реабілітація, також вона організовує курси та тренінги для підвищення кваліфікації фахівців і допомагає розробляти нові модулі кваліфікації. «Acir» здійснює постійний моніторинг Центрів реабілітації щодо надання якісних послуг та видає відповідні сертифікати. Членами цієї організації можуть бути лише ті Центри, які мають такі сертифікати (на сьогодні 17 Центрів із близько 70-ти). Варто зазначити, що Асоціація «Acir» не дає жодних рекомендацій батькам або дорослим пацієнтам яку клініку або Центр реабілітації обрати.

Велику роль в процесі реабілітації відіграє Симпозіум з кохлеарної імплантації, який щороку організують громадські організації - Загальнонімецька асоціація кохлеарної імплантації та Асоціація кохлеарної імплантації середньої Німеччини. У ньому приймають участь вчені, керівники клінік і провідні хірурги, керівники Центрів кохлеарної імплантації, аудіологи, педагоги, логопеди, представники фірм-виробників кохлеарних імплантів, асоціацій, батьки з усієї країни. На цьому заході розглядаються важливі і нагальні питання, які потребують вирішення та втілення в практику.

У Німеччині вже давно зрозуміли, що метод кохлеарної імплантації є найбільш ефективним, безпечним і надійним методом реабілітації як дорослих, так і дітей з важкими порушеннями слуху і глухотою. Тому якщо дитині поставлено діагноз «глухота» - це не означає, що вона не зможе чути. Сучасні технології і правильно організована та проведена слухомовленнєва реабілітація дають справжню можливість людям значно покращити або повністю відновити слухове сприймання, отримати можливість для спілкування, а отже – можливості розвиватися і жити повноцінним життям.

Підсумовуючи потрібно зазначити, що на відміну від Німеччини, в Україні на сьогодні не створена система комплексної реабілітації осіб з кохлеарними імплантами, на досить низькому рівні знаходиться раннє виявлення порушень слуху у новонароджених та

раннє втручання, відсутнє наукове обґрунтування системи комплексної реабілітації осіб з кохлеарними імплантами.

Таким чином, викладена інформація буде сприяти поліпшенню ситуації в реабілітації дітей та дорослих з кохлеарними імплантами в Україні шляхом розуміння функціонування комплексної системи у Німеччині та створення для цього відповідних умов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Королева И. В., Пудов В. И., Жукова О. С. Кохлеарная имплантация -новое направление реабилитации глухих // Дефектология. - 2001. - № 1. - С. 17.
2. Мороз Б. С., Овсяник В. П., Луцько К. В. Корекційні технології у слухопротезуванні дітей. - Київ, 2008. - С. 7.
3. Пудов В. И. Кохлеарная имплантация в вопросах и ответах /Пудов В.И., Кузовков В.Е., Зонтова О.В./ - СПб, 2009. - С. 119.

Вільхова О. Г.

*Україна, Полтава, Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РАДЯНСЬКОЇ І СУЧАСНОЇ ВИХОВНОЇ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ПАРАДИГМИ

The article describes the features of parenting means folk dance in the USSR and identifies ways of bringing them to sectarian choreographic work in modern Ukraine. Also made a comparative analysis of Soviet and modern dance and educational systems.

Танець — найпопулярніший із видів мистецтва серед дітей. Вони охоче відвідують танцювальні колективи, виявляючи неабияку старанність у набутті танцювальних умінь і навичок. Систематичні заняття дітей у танцювальних об'єднаннях і їх зацікавленість у танцювальному мистецтві дають можливість керівнику проводити велику виховну роботу.

Формування хореографічної культури як гармонії фізичного, психічного, духовного та культурного розвитку особливо набуває значущості у дошкільних навчальних закладах і у школі, з огляду на

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

психо-фізіологічні потреби дитини в процесі пізнання, розвитку і трансформації, становлення її як особистості. Дослідження проблеми творчого розвитку дитини і управління дитячим хореографічним колективом народного танцю зумовлюється такими факторами: потреба у зростанні творчих ресурсів в умовах глобалізації суспільства; необхідність постійного росту творчої активності у всіх сферах конструктивної діяльності; провідна роль творчості як суб'єктивного і об'єктивного факторів розвитку загальної культури особистості.

Психологічний аспект формування хореографічної культури дітей представлений у головній меті: осмислення відчуттів тіла та супутніх переживань, зняття тілесних напружень, установлення невербальних контактів, підняття здатності до взаємодії, розвиток уміння знаходити своє місце у групі через сумісну діяльність, розширення діапазону та потенціалу рухів, підвищення самооцінки та настрою.

Оновлення всіх сфер діяльності суспільства породжує потребу в переорієнтації світоглядних орієнтацій, пошуку нових форм та методів навчально-виховної роботи з дітьми. У певній мірі спостерігається підвищена увага до проблеми формування особистості, розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Особлива роль у цьому процесі належить народній хореографії. Здійснення порівняльного аналізу розвитку дитячої народної хореографії УРСР і сучасної незалежної України дає змогу з'ясувати особливості виховання кожного періоду та виділити основні переваги і недоліки.

Аналізуючи основні джерела та літературу, що стосуються нашої проблеми, слід зауважити, що в Радянській Україні проблемами розвитку народної хореографії займалися В. Верховинець, К. Василенко, П. Вірський, А. Гуменюк, Ю. Станішевський. У сучасних умовах варто відмітити теоретичну і практичну діяльність таких науковців-практиків як А. Шевчук, Т. Вільчанська, О. Жиров, Т. Благова, О. Мартиненко, О. Таранцева, Л. Хоменко, А. Тараканова, Б. Колногузенко, С. Легка, В. Богута, Ю. Гончаренко та ін.

В УРСР після Великої Вітчизняної війни відбувалося відновлення усіх сфер суспільного життя — економічної, політичної, освітньої, культурно-мистецької. Велика увага громадськості приділялася розвитку ідеологічного навчально-виховного процесу в школі, а також формуванню культурної особистості. Однією з передумов відновлення і розвитку народної хореографії було створення широкої мережі її осередків, де проводилася позаурочна та позашкільна робота. Відновлення діяльності гуртків, аматорських колективів, ансамблів народного танцю, студій при навчальних закладах створювало сприятливі умови для подальшого розвитку танцювального мистецтва. Дитячі танцювальні колективи, в

основному, були народними, вивченню західно-європейських танців перевага не надавалася. Варто зазначити, що керівниками танцювальних гуртків були люди, які не завжди мали відповідну освіту.

На етапі розбудови незалежності України особливо важливим є відродження народної мистецької хореографічної традиції. Дитячий танцювальний колектив у цьому відношенні виступає найважливішою ланкою, без якої фактично не можливий цілісний розвиток танцювального мистецтва в нашій країні.

На жаль, співвідношення в розвитку народного, класичного і бального танців в Україні порушене. За останні роки позиції народного танцювального мистецтва в Україні, у порівнянні з радянським періодом, дещо послабилися. Бальна хореографія, а особливо нові для України естрадно-спортивні танцювальні форми стають все більше і більше популярними серед молоді. Народне танцювальне мистецтво, якоюсь мірою, законсервувалося на традиції виконавських форм і не встигає реагувати на динаміку сучасних мистецько-естетичних уподобань. Сьогодні тенденція до кращого розвитку естрадно-спортивного, бального танцю зберігається в усіх регіонах України. Популярності цьому надають також телепередачі («Танці без правил», «Танцюють всі», «Танці з зірками»), які приваблюють багатьох глядачів у міській і сільській місцевостях, як дорослих, так і дітей. Тому, на сучасному етапі, відродження і модернізація мистецьких форм народного танцю набуває особливої гостроти. Це зумовлює актуальність обраної нами проблеми, бо вивчення українського народного танцю в дитячих хореографічних колективах є досить важливим аспектом цілісного розвитку танцювального мистецтва.

Таким чином, запорукою подальшого розвитку народного хореографічного мистецтва є динаміка розвитку дитячих танцювальних колективів, які є центрами культурно-просвітньої діяльності. Провідні ідеї та досвід вивчення народного танцю в дитячих хореографічних колективах України, ще не повністю опрацьовані, узагальнені, пристосовані до потреб сучасного танцювального мистецтва. Насамперед, це творчий підхід до організації педагогічного та тренувального процесу, функціонування при колективах дитячих студій, створення системи неперервної практичної підготовки дітей. Важливим фактором у цьому процесі є глибокий аналіз розвитку дитячої народної хореографії в УРСР.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березова Г. Класичний танець у дитячих хореографічних колективах / Г. Березова — К.: "Муз. Україна", — 255 с.

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

2. Бондаренко Л. А. Методика хореографічної роботи в школі і позашкільних закладах. Вид. 2-е. / Л. А. Бондаренко — К.: "Муз. Україна", 1968 — С.5 — 80.
3. Василенко К. Лексика українського народно-сценічного танцю. / К. Ю. Василенко — К.: "Мистецтво", 1996. — С.16 — 17.
4. Верховинець В. Весняночка. / В. Верховинець — К.: "Муз. Україна", — 1989. — 341 с
5. Вірський П. У вихорі танцю. Репертуарний збірник. / П. Вірський — К.: "Мистецтво", — 1977. — 72 с.
6. Гуменюк А. І. Українські народні танці. / А. І. Гуменюк — К.: Вид-во АН УРСР. — 1962. —С.81 — 139.
7. Матусевич Н. І. Хореографічне мистецтво. / Н. І. Матусевич — К.: "Мистецтво". — 2007. С.3 — 15.

Батрак Т. В.

***Украина, Николаев, Николаевский государственный университет
имени В. А.Сухомлинского***

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ ПРИНЦИПОВ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ЗАРУБЕЖНОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ

The Content of the article reflects the author's dissertation research materials, in particular contains a compilation of data on the implementation of the developed in pedagogical experiment principles of aesthetic education of students, such as (understanding of foreign culture through the prism of the integration of national cultures into the world culture, immersion in contemporary art, on the bases of classical one, demonstration of social effectiveness of art, forming the aspirations to the beauty of communicating through the knowledge of cultural diversity, updating knowledge, technologization of education) in the learning process. The purpose of the article is to demonstrate the effectiveness of the developed principles for their further implementation in the teaching process while teaching arts. Scientific novelty are developed principles of aesthetic education of students, based on the need for the harmonious development of the modern individual, both on the basis of classical art, and modern.

Последние тенденции развития в мире требуют существенной модернизации системы эстетического воспитания, которое способствует совершенствованию морально-чувственной сферы личности, развитию ее творческих способностей, формированию нравственно-эстетических принципов, идеалов, вкусов, убеждений, стремлений, опираться на которые человек будет в течение всей последующей жизни.

Различные аспекты эстетического воспитания изучали Л. Акулова, О. Алавидзе, М. Бахтин, И. Бех, О. Буров, Л. Выготский, Д. Джола, И. Зязюн, Л. Коваль, А. Комарова, В. Корниенко, Н. Крылова, Ю. Крупник, С. Лановенко, Ю. Лотман, Н. Миропольская, Е. Помыткина, Ю. Поршнева, Л. Столович, М. Тофтул, Г. Хурошвили и др.

Специфику воспитания средствами художественной культуры изучали Л. Аристова, Н. Минасян, Н. Миропольская, Л. Михайлова, О. Просина, М. Ратко.

Анализ работ отечественных и зарубежных ученых позволил определить понятие эстетического воспитания как целенаправленный процесс, призванный на развитие общественно и творчески активного человека со сформировавшейся жизненной позицией и морально-эстетическими предпочтениями, сложившимися на примерах вечных человеческих ценностей и высокой культуры, способного критически воспринимать действительность и привносить красоту в процесс и результат жизнедеятельности во всех ее проявлениях.

Особую роль в этом процессе играет художественная культура человечества как отражение его общественного опыта во все периоды развития. Общаясь с произведениями искусства, студенты познают мир культуры, формируют представление о взаимодействии и взаимовлиянии культур в различных сферах жизни, учатся гордиться собственной культурой и ценить и уважать другие культуры, развивают чувственную сферу в процессе восприятия проявлений того или иного вида искусства (созерцая, анализируя, сопереживая), вдохновляются на собственное творчество во всех проявлениях жизнедеятельности.

Для повышения качества эстетического воспитания на лучших образцах искусства мира нами были разработаны и внедрены в учебный процесс принципы эстетического воспитания студентов в процессе обучения зарубежной художественной культуры: принцип воспитания понимания зарубежной культуры сквозь призму интеграции национальных культур во всемирную, погружения в современное искусство с опорой на классическое, принцип

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

демонстрации социальной действенности искусства, принцип воспитания стремления к красоте общения через познание культурного многообразия, принцип актуализации знаний, принцип технологизации образования. Их эффективность обеспечивалась учетом психологических особенностей молодежи, разработкой таких форм, как мастер-классы, урок-виртуальная экскурсия, внеклассные праздники и экскурсии, рубрики. Также для их реализации использовались методы: уважения к личности студента, обращение к чувству, метод проблемной ситуации, индивидуальной и групповой творческой работы, беседы и диспута.

Уровень эффективности внедрения принципов эстетического воспитания студентов в процессе обучения зарубежной художественной культуры определялся путем диагностики и сопоставления уровня сформированности у молодежи определенных в диссертационном исследовании критериев эстетической воспитанности (гносеологический, гедонистический, культурного самоопределения, готовности к межкультурному диалогу) до и после проведения формирующего эксперимента на основе методик, используемых на констатирующем этапе эксперимента.

При выборе диагностических средств мы придерживались основных психолого-педагогических требований: диагностические средства должны быть валидными (то есть диагностировать действительно то, что изучается), доступными для массового использования педагогами разной квалификации, экономическими (минимум времени и усилий), информативными (результаты диагностирования должны давать ответы на широкий круг вопросов относительно проблемы, которая изучается [1]).

Нами были использованы следующие педагогические методы: анкетирование, наблюдение, беседа, метод самооценки, творческих заданий, контрольного опроса.

Прежде всего, показателем результативности внедренной методики считаем сформированность гедонистического критерия, показатели которого в экспериментальной группе значительно выросли по сравнению с констатирующим этапом. Именно способность искусства приносить наслаждение человеку от созерцания, переживания, творения, обсуждения способствует развитию эстетической потребности. Последняя обуславливает стремление к прекрасному, которое в свою очередь, может и воспитать и научить. Как отмечает Л. Смерж, «произведение, которое не увлекает, не развлекает, не приносит наслаждения не может ни разогнать скуку, ни научить» [2].

Благодаря учету психологических особенностей юношеского возраста в эстетическом воспитании в ходе экспериментальной работы мы смогли подобрать интересующую студентов информацию и формы ее изложения, как следствие, в экспериментальной группе был увеличен процент молодежи, проявляющей некоторый интерес к искусству. В ходе опроса 46% студентов ответили, что искусство вносит в их жизнь разнообразие, им интересно узнавать что-то новое, получать впечатления, обмениваться мнениями с товарищами. 30% респондентов уверены, что искусство в их жизни - это призвание, они с радостью занимаются творческой деятельностью, развивая в себе новые таланты. 17% респондентов написали, что произведения искусства для них являются образцом мастерства, зрелости души, к которым необходимо стремиться. 3% опрошенных ответили, что не интересуются искусством вообще, оно для них ничего не значит. 4% студентов в целом оставили этот вопрос без ответа.

Что касается результатов опроса контрольной группы, 38% учащихся интересуются искусством, 20% респондентов нашли призвание в искусстве, 10% - отметили, что наблюдая произведения искусства, испытывают эстетическое наслаждение, 7% - ответили, что искусство необходимо изучать, чтобы быть образованным человеком, 25% - вообще не интересуются искусством.

На основе ответов учащихся можно сделать вывод, что большинство юношей и девушек нашли свое место в мире искусства в той или иной форме, интересуются им, увлекаются творческой деятельностью.

Во время проведения эксперимента все участники смогли почувствовать себя художниками, разделить радость творения. В результате, к концу года 30% учащихся из экспериментальной группы нашли призвание в искусстве и начали посещать художественные кружки. В контрольной группе этот процент составляет 15%. Интересен тот факт, что студенты начали с удовольствием делиться полученной собственными силами информацией по поводу последних достижений в науке и культуре, живо обсуждать образцы искусства, которые привлекли их внимание, но остались вне школьной программы. Считаем, что это является результатом внедрения в процесс воспитания принципа технологизации образования, благодаря которому учащиеся имеют безграничный доступ к новейшей информации в мире мультимедиа и могут выбирать сами, что им интересно, а что нет.

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

Таким образом, можем сделать вывод, что показатели гедонистического критерия эстетической воспитанности студентов экспериментальной группы изменились к лучшему.

Показатели гносеологического критерия также выросли. Учащиеся экспериментальной группы во время формирующего этапа эксперимента узнали много новых терминов (бельведер, аттики с балюстрадой, путти, стрит-арт и др.), стилей и технологий (motion capture, point-to-point, граффити и др.), хорошо усвоили понятия, поскольку постоянно оперировали ими во время дискуссий, ответов и выступлений. Это увеличило вербальный и искусствоведческий тезаурус учащихся, сделало язык богаче, суждения - убедительнее, анализ - более глубоким. Кроме того, необходимо отметить, что студенты обогатили свои знания сведениями о популярных сегодня художниках и их произведениях (Бэнкси, Гюстав Вигеланд, Пиджен Фордж и др.). В этом видим результативность использования таких принципов, как погружение в современное искусство с опорой на классическое, принцип технологизации образования.

Положительным моментом можно считать то, что при контрольном опросе студенты смогли определенным образом дать анализ культурных событий, которые происходят сегодня в мире. На вопрос «Как вы считаете, какое состояние развития культуры сегодня?» Учащиеся экспериментальной группы уже не ограничивались, как на констатирующем этапе эксперимента, однословными ответами, а упорно рассказывали о новых художниках, новых стилях; дополняли друг друга и даже дискутировали. В этом видится результат успешной реализации принципов погружения в современное искусство с опорой на классическое, принципа актуализации знаний и принципа воспитания понимания зарубежной культуры сквозь призму интеграции национальных культур во всемирную.

При опросе же учащихся контрольной группы было видно, что студенты довольно ограниченно могут оперировать информацией о последних событиях в мире культуры.

Важным достижением эксперимента является то, что учащиеся познакомились и заинтересовались морально-этическими особенностями представителей разных культур и поняли, что человечество объединяют общие и характерные для всех идеалы добра, справедливости, а различия в мировосприятии делают культуры уникальными, особенными. Понимание того факта, что в мире существуют различные виды культур, тонкости которых отражаются не только в искусстве, но и в быту, студенты получили благодаря изучению интересных традиций разных народов, что помогло им глубже понять

образцы мирового искусства, проникнуться уважением к представителям разных культур; понять, что каждая страна несет в себе что-то интересное, оригинальное, неповторимое.

По нашему мнению, это результат внедрения в процесс эстетического воспитания принципа формирования стремления к красоте общения через познание культурного разнообразия.

Изучая и сравнивая различные культуры настоящего студенты пришли к пониманию того, что существует национальное (присущее только представителям родного народа), зарубежное (присущее только представителям иностранных культур) и общечеловеческое (характерно большинству людей), что люди со всего мира имеют много разного, но еще больше общего, что культуры сосуществуют, взаимодействуют, влияют друг на друга, взаимно обогащаются и в то же время остаются уникальными. Это понимание сделало студентов более толерантными, терпимыми к чужому, другому, непонятному и тем самым подготовило их к активному участию в межнациональной жизни общества и межкультурному диалогу.

Для определения сформированности критерия готовности к межкультурному диалогу учащимся было предложено ответить на вопросы анкеты:

1. С носителями каких стран вам интересно было бы пообщаться?

2. Представителей какой страны вы бы хотели видеть среди своих
а) коллег, партнеров, друзей? б) родственников?

1. Представителей какой страны вы бы не хотели видеть среди
а) коллег, партнеров, друзей? б) родственников?

Отвечая на первый вопрос, студенты обеих групп выделили представителей следующих стран: Индия, Китай, Япония и племена Африки, аргументируя свой ответ интересом к экзотическому, новому, загадочному.

Среди коллег и партнеров учащиеся выразили желание видеть представителей Китая и Европы. Китайцев они описали, как трудолюбивых и ответственных, а европейцы, по мнению студентов, умеют жить по правилам, не нарушая закона, им можно доверять.

Большинство студентов выразили желание видеть славян среди родственников, лишь 3,5% в экспериментальной группе и 1,7% в контрольной ответили, что принадлежность к культуре не имеет значения, потому что всегда можно найти компромисс, если человек самодостаточный, образованный, интересный и интегрирован в современном мире.

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

В экспериментальной группе свое нежелание видеть африканцев среди коллег, партнеров, друзей выразили 1,2%, цыган - 3%, кавказцев - 7%, евреев - 1%, арабов - 2%. Последние 85,8% ответили, что для них не имеет значения, с представителем которой культуры общаться или сотрудничать, главное - понимание, ответственность и доверие.

В контрольной группе 72% опрошенных считали, что для них совершенно не важно какой национальности их коллега, главное - профессионализм. Негативное отношение к сотрудникам-африканцам выразили 6%, к цыганам - 9%, к кавказцам - 7%, к евреям 3%, к арабам - 3%

Однако среди родственников 76% опрошенных в экспериментальной группе и 82% в контрольной группе не хотели бы видеть представителей других культур, особенно выходцев из мусульманского мира. Объясняли студенты это тем, что с удовольствием пообщались бы с представителями различных культур в повседневной жизни, обмениваясь опытом, но семья - это другое. По их мнению, кардинальные различия в мировоззрении и семейных устоях могут расстроить отношения между родственниками.

Таким образом, можем сделать вывод, что большинство студентов готовы к общению и сотрудничеству с представителями других культур, выражают заинтересованность в изучении их традиций и быта, но не готовы воспринимать их в более интимной сфере своей жизни - семье.

Увеличились показатели эстетической воспитанности студентов в соответствии с критериями культурного самоопределения. По сравнению с результатами констатирующего эксперимента носителями культуры себя признало на 40% учащихся в экспериментальной группе и 23% в контрольной группе больше. Также в экспериментальной группе на 25% выросло количество тех, кто чувствует, что может влиять на развитие культуры, на 7% возросло количество учащихся, которые считают себя активными участниками культурных событий настоящего. В контрольной группе показатели остались на том же уровне, что и на констатирующем этапе эксперимента.

Подводя итоги использования предлагаемых принципов эстетического воспитания, приводим результаты. У учащихся экспериментальных классов показатели оказались выше по сравнению с контрольными (высокий уровень на 19,4%, средний уровень на 14,4%, низкий уровень уменьшился на 33,8%).

Количественный и качественный анализ результатов формирующего эксперимента позволяет сделать вывод об

эффективности разработанных принципов эстетического воспитания студентов в процессе обучения зарубежной художественной культуры.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. – 308с.
2. Сморгж Л. Естетика. Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2009. – 334с.

д. п. н. Сидорович М. М.

Укрр , ербо ербо с к М

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

та екологів. Проте в науково-методичній літературі з проблеми формування ДУ розглянуті насамперед засоби формування дослідних умінь на навчальних заняттях [1-3;5]. При цьому роль проблемних груп все ще залишається досліджуваною недостатньо. Тому метою даної роботи є висвітлення педагогічних умов щодо організації роботи проблемної групи з цитоекології пошуковим і дослідницьким методами для формування ДУ в майбутніх біологів і екологів. Особливістю функціонування цієї форми навчання є моделювання роботи науково-дослідної лабораторії НДІ, яка працює в єдиному науковому напрямку – фітотестування чинників довкілля для опису загальних клітинно-молекулярних реакцій організму на зовнішній вплив. Тому вона передбачає участь студентів у довготривалих комплексних наукових дослідженнях впродовж 2-5 курсів і, як її результат, не тільки оформлення курсових і випускних робіт. Головне, що студенти одержують нові знання у процесі наукового пошуку, здійснюють активну презентацію результатів своїх досліджень як виступи на наукових конференціях різного рівня, публікації, роботи на наукові конкурси. Тому вказаний підхід забезпечує студентам водночас з формуванням ДУ розвиток різноманітних базових і професійних компетенцій (Таблиця).

Особлива увага при плануванні роботи керівником групи приділяється добору методик дослідження, навички роботи з яких студенти реалізують під час наукового пошуку. Його критеріями стали простота оволодіння методиками, що сполучається з високим рівнем їх інформаційності; валідність методик, що зумовлює широке використання їх в дослідженнях з біотестування; спроможність методик дати кількісні дані про явища живого в репрезентативних об'єктах вибірок; відсутність складного технічного забезпечення для проведення експериментальної роботи з їх використанням. Виходячи з вище вказаного, були відібрані біометричні методики, що дозволяють урахувати макропоказники росту рослин як індикаторів впливу зовнішнього та клітинно-молекулярні параметри, якими можна одержати кількісні дані, що пояснюють механізми реакції організму на такий вплив. Організація навчання в межах пошукової групи студентів «Цитоеколог» дозволяє ефективно поєднати індивідуальну і групову форми їх діяльності. Так, виконання дослідження з теми «Визначення біологічних властивостей синтетичного стимулятора росту – похідної спірокарбону - засобами біотестування» «біологи» і «екологи» починають разом. Вимір біометричних показників роблять «екологи», «біологи» визначають клітинно-молекулярні параметри, тобто на цьому етапі студенти працюють у мікрогрупах. Далі під час оброблення

кількісних показників в середині цих мікрогруп керівник організує індивідуальну роботу. Так, стосовно біометричних показників один студент обробляє дані з лука ріпчастого, інший - озимої пшениці.

Таблиця 1 - Загальна схема організації навчання студентів в пошуковій групі експериментально-дослідної спрямованості

Етап навчання (курс/семестр)	Форми діяльності на етапі навчання		Результативність навчання студента
	керівника	студента	
2 к. / 4 с.	1. Відбір студентів до групи. 2. Визначення напрямку і теми дослідження. 3. Складання за нею повного змісту випускної роботи	1. Збирання літератури з теми. 2. Її підготовка до написання літогляду.	1. Знайомство з літературними першоджерелами з теми. 2. Повна підготовка до написання огляду літератури. 3. Теоретична підготовка до експеримент. роботи.
3 к. / 5-6 с.	1. Загальне керівництво роботою. 2. Консультативна допомога в оволодінні новими методика. 3. Консультативна допомога в оформленні курсової роботи	1. Оформлення огляду літератури з теми. 2. Освоєння методик дослідження та їх відпрацювання 3. Експериментальна робота: 1 частина.	<u>Курсова робота</u> (Огляд літератури, Матеріал і методи дослідження за змістом випускної роботи)
4 к. / 7-8 с.	1. Загальне керівництво роботою. 2. Консультативна допомога по окремих питаннях роботи.	1. Експериментальна робота: 2 частина. 2. Проміжне узагальнення результатів дослідження.	<u>Бакалаврська робота</u> (Курсова робота + Результати 1 ч.+2 ч. за змістом випускної роботи); презентація частини результатів.

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

Продовження табл. 1

5 к. / 9-10 с.	1. Загальне керівництво роботою. 2. Консультації по оформленню рукопису випускної роботи.	1. Експериментальна робота: 3 частина. 2. Повне узагальнення результатів дослідження, висновки. 3. Оформлення випускної роботи.	1. Оприлюднення узагальнених результатів роботи на конференціях. 2. Їх публікація 3. Розміщення публікації на сайті «Цитоєкологія». 4. Випускна робота (бакалаврська + результати 3 ч.)
-------------------	--	---	--

Відносно клітинно-молекулярних параметрів кожний з студентів також працює автономно, окремо вивчаючи вплив чинника на синтез білка, поділ клітини, мутагенез та активність ферментів. Наприкінці дослідження під час узагальнення результатів «біологи» та «екологи» знов об'єднуються. При цьому пояснення одержаних тенденцій росту рослин у експериментальних умовах здійснюється за допомогою одержаної динаміки клітинно-молекулярних параметрів. У такий спосіб при проведенні дослідження студенти не тільки реєструють реакції рослинного організму на зовнішній вплив, а і з'ясовують їх механізми. Робота студентів індивідуально та в групах змішаного складу є засобом організації інтерактивного навчання дослідницьким методом навчання. Формою організації інтерактивного навчання пошуковим методом є спонукання керівником до щільної взаємодії «молодших» і «старших» студентів під час оволодіння методиками дослідження. У цьому процесі «старші» члени групи навчають «молодших» за принципом «пояснював-пояснював сам зрозумів»: старшокурсники винаходять способи пояснення. Керівник відстежує постійне функціонування цього принципу взаємодії студентів. Саме в такий спосіб досягається підвищення рівня не тільки педагогічної майстерності старшокурсників, але і професійних та комунікативних компетенцій всіх членів групи. З такою ж самою метою студенти разом з керівником беруть участь у мастер-класах і презентаціях роботи групи під час «Днів науки», «Відкритих дверей кафедри» на факультеті.

Проведене дослідження довело, що педагогічними умовами ефективного втілення пошукового і дослідницьких методів у роботу проблемної групи під час формування ДУ є добір спектру методик дослідження, що забезпечує організацію самостійного наукового пошуку студентами; створення проблемних різновікових груп

студентів змішаного за фахом складу, які залучені до певного напрямку наукового дослідження взо; забезпечення поступовості і наступності роботи студентів за етапами наукового пошуку в межах таких груп для виконання випускних робіт з 2-го по 5-й курси і участі в різноманітних презентаціях; організація інтерактивного навчання студентів групи, котра забезпечується щільними комунікативними взаємодіями «старших» і «молодших» членів групи під час оволодіння новими методиками та сполученням індивідуальної та різноманітної групової (мікро- і макро-) діяльності під час проведення експериментального дослідження. Виокремлені педагогічні умови зумовлюють вибудовування індивідуальної траєкторію розвитку студента як фахівця і як особистості під час активного наукового пошуку. Предметом подальшої роботи є добір методичних прийомів щодо формування компонентів структури ДУ, розроблення їх поелементного складу, критеріїв і параметрів виміру сформованості компонентів і елементів структури дослідницьких умінь студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гловин Н. М. Вплив проблемного підходу до проведення практичних занять на формування дослідницьких умінь у майбутніх аграріїв на заняттях з хімії // Хімічна освіта в контексті Болонського процесу: стан і перспективи: Зб. наук.пр.конф. - К.: НПУ імені М. Драгоманова, 2006.- С.64-67.
2. Миргородська О. Л. Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів географії у процесі професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти" / О. Л. Миргородська. - К., 2008 - 22 с.
3. Рогозіна О. В. Формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів трудового навчання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. . - 13.00.02 „Теорія і методика трудового навчання" / О. В. Рогозіна. - К., 2007. - 19 с.
4. Сидорович М. М., Кистин Ю. А. К вопросу о формировании научно-исследовательских умений будущих биологов и экологов средствами активных форм обучения / Марина Михайловна Сидорович, Юлия Александровна Кистин // Биологическое и химическое образование: проблемы и перспективы развития: сборник статей. – СПб.-Махачкала, 2013. – С.252-262.
5. Фалько М. І. Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів музики у вищих педагогічних закладах освіти: дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / М. І. Фалько. - К., 2005. - 229 с.

HISTORY

**К. и. н. Zhappasov Zh. E., к. и. н. Tasilova N. A.,
докторант Ph. D. Shashayeva G., магистр истории Toguzbaeva A.**

Al-Farabi Kazakh National University

CULTURE VALUES IN ARCHEOLOGY MUSEUM

Currently, much attention is being paid to the spiritual and cultural heritage of nations. In recent years, cultural policies in Kazakhstan seek to promote the material and spiritual heritage, both within the country and at an international level. Efforts are directed to the preservation of these values in museums and specialized institutions, as well as to their cultural transmission in educational programs in colleges and universities. This paper presents some of these policies and shows the vital relation between the work in cultural heritage preservation developed in museums and educational processes. It also inquiries into how these relations might be made more productive by means of Information and Communication Technologies.

In recent years, the Republic of Kazakhstan is enforcing new strategies to establish stronger ties between cultural heritage institutions and higher education establishments, corresponding to the ideas of the appeal of the president of Republic of Kazakhstan Nursultan Abishuly Nazarbayev named “Kazakhstan-2050” new policy course of the country with determined strategy” introduced in December 14, 2014. According to social demands of this strategy, nationwide values should become leading force in the country where intellectuals play greater roles; moreover these values should be appropriate to epoch and seek to contemporary common national goals. According to Nursultan Abishuly Nazarbayev, “We must show and create the new heroes of our contemporary as an example to our youth helping them to face up to the difficulties.” These requests manifest the growing interest to cultural values.

Nowadays the cultural values are newly appreciated and it created a fresh new philosophy, a new point of view. According to article of Omirbekova Aliya named “Independence and spiritual values: Background of country’s development”, “Currently educational reforms held in the country are being directed to change educational institutions’ elements

completely. According to this reform, the growing concern to thrive nation's culture, to master it with world's values for its further prosperity, saving young generation's civilian features, increases our interests around this topic [1]. In this regard, the educational reform contemplates large innovations in some of its main components in order to establish a greater correspondence with contemporary needs. In particular, the reform places a great emphasis on the cultural aspects of education, since they contribute to the development of the inner consciousness and spiritual values of people and of their communities and nations". Thus, providing young generation with rich spirit and strong humanity relationship is a leading topic within the regulatory documents. The one and main resolution of this problem is to increase spiritual culture of young generation upbringing citizens according to this society. Therefore, spirituality as the great necessity of individuals and society, upgrades any culture and encourages society to step to the future. Thereby, if a bright future is the main goal, these problems should be solved immediately, setting educational programs for young generation putting cultural values as the main one. It is clear that the only place where material values are saved is archeology museums. Therefore, historical and cultural monuments and finding in archeology museums can be used in educational processes and they play a big role in introducing cultural values to young generation. According to article named "Problems of patriotism formation feelings on young generation" (2007) by authors Qaliev Zhabai and Sarsembina Baqytkul [2, 378 p.] educational laws in the Republic of Kazakhstan are contemplated in the Constitution, where the development of Kazakh history and Kazakh ethnic traditions are deeply embedded in the cultural ways of thinking, and correspond to common human values [3]. These cultural values can be achieved by enriching inner world of human and seeking spiritual wealth obtained by human being. Consequently, these values are the main instruments in the upbringing of the young generation. Values satisfy human wishes, needs and interests, and correspond to the particular environment surrounding the citizen and to his or her comprehension of these things. Hence, Shamshatuly Ibrahim claims in his article named "Spiritual culture and sapiential values" (2007) that cultural values can be formed by human understanding surrounded things according to his needs. [4, 75 6]. Thus, we can state that world's cultural heritage has a right to reveal itself among cultural values collections in the museums, as cultural heritage is a creative product and material and cultural wealth of humanity. Therefore, it is beneficial to investigate cultural basics within educational programs.

The history of the Kazakh culture is one of the most important components of the national history. It reflects the process of scientific

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

cognition of the rich history of the quest for national ideals. Kazakh culture is a solid base and a teaching aid for deep understanding the history of the nation. From this point of view it is extremely important to introduce the world community to the historically authentic culture of the Kazakh nation, its genuine customs and traditions [6, p.272].

The role of museums in formation of all cultural spheres, especially in formation of institutions of science, society, national culture, psychology, literature, philosophy is huge. Museums are not only scientific and educational institutions, but they are one of the state symbols. Cultural values are human dignity related to one nation as well as to whole human being. Consequently, it is relevant that world's values which are artistic works and material and cultural findings developed through generation, always reveal in archaeology collections. For this reason, museums are perfect location to be considered as an educational institution to teach and educate young people in the richness of the cultural heritage. Thus, museum archives can be complementary resources in the education of the young generations in order to encourage their aesthetical interest in the cultural values of the past. From this perspective, museums are spiritual welfare centers. In the education of the young generations, museums are close to folk pedagogy. The upbringing basis of folk pedagogy pays attention to religious studies, education, and life and contributes to introduce young people to the sociopolitical climate in particular societies [5, 320 p.]

Thus, it is particularly important to find ways of bonding the activities developed in museums with educational practices. Consequently, at the time while stepping into informational century, visiting museums will be one of the new teaching methods for young generation. Until recently, investigating rich archives in the museums as educational institutions was not set in an appropriate way. This article will be one of the directions of scientific and methodical research. In the course of studying the educational and pedagogical influence of museums it has been revealed that they facilitate learning motivation in young people, and they also train their scientific research skills. On these grounds, Kazakhstan laws are putting in practice intensive ways of academic process management at educational institutions in order to start modernizing pedagogical techniques. As reforms of Republic of Kazakhstan from 2007.2.003-2009 follow Constructivist principles of “from particular to general”, “from close to distant” in order to provide the opportunity for learners to develop their general world outlooks based on their individual life experiences [7].

According to the themes such as human interrelationships, kinship relations, family trees, the cities of Kazakhstan, and the historical places of homeland an excursion to the museum as an extra-curricular analytical work

on topic “The archeological museum as the national cultural center” can be offered as a planned event within a “Cultural Studies”, “The History of Kazakhstan” syllabus, so that after visiting museums learners can acquire the information about the tribes that populated the territory of Kazakhstan, or enrich their knowledge of the material culture of the steppe dwellers, as well as learn about the historical changes in their homeland and their relations to seasonal patterns and region particularities, or behavioral changes in the work patterns of people. Thus, extra-curricular educational activities of young generation with the help of archeology museum materials will be done successfully. However, it is necessary to define the didactic conditions of training lectures and teachers how to perform these extra-curricular pedagogical activities. Cultural values are known as cultural heritage and basic of every nation and every ethnos.

This extra-curricular activities, connected for instance with subjects such as “History of Kazakhstan” or “Cultural studies” are aimed to raising the learners’ motivation to study the historical and cultural relics, and to help them develop aesthetic taste and sensitivity, as well a research techniques. In organizing the extra-curricular activities the most important things to be considered are to have good timing, to raise the learners’ motivation to conduct the activity, and to plan the appropriate amount of activity. On the one hand, this provides with teaching of the history and culture continuously, on the other hand, exposition to the historical and cultural legacy of Kazakhstan can also help raise the spiritual values of the society. Therefore, teaching of history and culture to young generations with extra-curricular works using materials of archeology museum is going to be one of the complicated problems requiring continuous research, practice, and comprehensive searches. In order to improve teaching of history and culture according to demands of current days it is necessary to implement its principles continuously, because it is required to organize museums investigating course as a subject for students and these are the main goals of Kazakhstan government for the XXI century agenda.

REFERENCE

1. Altayev J., Gabitov T., Kasabekova A. 1998. Philosophy and Cultural studies.-Textbook.-A.:Zheti Zhargy, 272 p.-B.176
2. Abadanova G. “Innovational processes in developing education”//In a world of education.5/2/2013.,50p. Almaty
3. About Knowledge/Regulations of Republic of Kazakhstan,// Egemendi Kazakhstan, 3/1/1999., Almaty

4. About knowledge./Regulations of Republic of Kazakhstan, //Litera, 5/3/2000., Almaty
5. Zharykbayev K. Kaliev S. 1995. Kazakh education.- Almaty:Sanat,352p.
6. Raimkhanova K. Katran D. Theory and practice of museum business. Textbook. Almaty,2002,-3p
7. Anthology of Kazakh educational thought. 1988, Almaty.88p

**соц. ғ. к., доцент Айтуарова Б. М.,
фил. ғ. к., доцент Сандықбаева Ө. Д.,
оқытушы Мажикқызы Н.**

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті

НАЙМАНДАР, КЕРЕЙІТТЕР, ЖАЛАЙЫРЛАР

Наймандар, Керейіттер, Жалайырлар ерте кездердегі мемлекеттері Орталық Азияның шығысында, Қазақстанға шектесіп жатқан Монғолия аумағында пайда болса да, олардың тарихының Қазақстан тарихына тікелей қатысы бар.

Найман тайпалары одағы VIII ғасырдың орта шенінде Жоғарғы Ертіс пен Орхон аралығында сегіз-оғыз (яғни «сегіз тайпаның одағы») деген атаумен пайда болған. Сегіз-оғыздар Хангайдың батысынан Тарбағатайға дейінгі жерді, яғни өзіміз кейіннен наймандар деп атайтын жерлерді алып жатты. Қидандардың Лиану әулеті кезеңінде «Ляо-ши» беттерінде «найман» атауы пайда болады. Түрікше мағынасында «сегіз тайпаның одағы» деген баламасы бар, яғни найман деген монғол атауын да оларға Лиану әулеті кезінде моңғол тілдес қидандардың бергені даусыз. Найман тайпалар одағы XII ғасырдың бірінші жартысында Елюй Даши бастаған қидандардың Жетісу жеріне кетуіне байланысты аталады [1].

Найманның батыстағы көршісі Ертіс өзені бойында тұрған қаңлылар, ал солтүстігінде қырғыздар, шығысында Тола алқабын, Орхонның орта ағысы және оң жақ бетін алып жатқан меркіттер мен керейіттер, оңтүстігінде ұйғырлар болды. Алайда бұл қоныстар тұрақты болмады. Себебі өзара талас-тартыстар, соғыс пен шапқыншылықтар кезінде тайпалар бір жерге тұрақтай алмай, жаңа жерлерге көшіп отырды. Оның үстіне наймандар мен керейіт тайпалары көшпелі мал шаруашығымен айналысқан.

X-XII ғасырлардың басында наймандар Лиану империясына тәуелді болды. Сол кезде олар батыс аймақта, нақтырақ айтқанда Шығыс Қазақстан мен Батыс Монғолия жерінде тұрған. Жетісуда қарақытайлар мемлекеті құрылғаннан кейін наймандардың жері солардың иеліктерімен көрші болды. Рашид ад-Дин наймандар жөнінде «бір бөлігі өте тау-тасты жерлерді, ал келесі бөлігі жазира жазықты мекендеген көшпелілер» дейді.

XI ғасырларда найман тайпалары Селенга мен Орхон өзендерінің сағасынан Алтай тауларының шығыс сілемдеріне дейінгі шығыстан батысқа қараған аумақты алып жатқан. Наймандар мен керейлерде ертедегі феодалдық қатынастардың орнығуы ұлыстардың құрылуымен қатар жүрді. «Ұлыс» деген сөз ол кезде «халық» деген ұғымды білдірген. Әрбір ұлыстар белгілі бір жерлерге ие болды. Оны белгілі бір рудың өкілі, хан басқарды.

Наймандар мен керейлер XII ғасырда іс жүргізуде ұйғыр жазуын пайдаланды. Ханның «алтын мөр» болып, онымен қажетті құжаттарды куәландырып отырған.

Найман елінің билеушілері Күшлік хан, Бұйрық хан деп аталды. «Күшлік хан»-айбынды әмірші деген мағынаны білдіреді. Ал Бұйрық хан-«әмірші, жарық шашушы» деген мағынаны білдіреді.

Біз баяндап отырған дәуірде өмір сүрген наймандардың өз заманына сай мәдениеті мен мәдениет орталығы саналатын қалалары болған. Алайда түрлі шапқыншылық кезінде олардың бәрі қираған. Әйгілі ғалым Ә. Марғұланның пікірінше, наймандардың оңтүстік Алтайдағы бір қаласы «Ақбалық», енді бірі Шам өзені бойындағы «Шамбалық», Жоңғар Алатауындағы қаласы «Кіші Талас» болған. Наймандардың батыс Моңғолиядағы ордасы, әкімшілік сауда орны «Найман сүмбе» қаласы. Ал енді Жоңғар тауының етегіндегі бір қаласы «Тарсакент» деп аталған [2].

Наймандар ерте кезде орхон жазуын, одан кейін көне ұйғыр жазуын қолданған. Абахан өзені бойындағы Ашурадан табылған орхон жазуы жазылған таста найман елінің тарихы суреттелінген. Онда: «Ел ұлысы Инаных Білгі (Бұқа хан) оғлы аты Күш Оры Оғлан, ер атыңыз Өзбег, еліңіз ушун қазғану яғыға тегмиш сутеги, ети бың оғлан ерти» деп жазылған. Бұл қазіргі қазақ тілінде «Ел атыңыз өзбек, еліңіз үшін күресіп, жауына тиіскен әскерлеріңнің тегі жеті мың ұлан еді» деген сөз. Мұндай көне мәдениет куәліктерінің тасқа басылған таңбалары наймандарды «моңғол тілдес тайпадан шықты» деген пікірлерді жоққа шығарады.

Шыңғысханның жаулап алуына дейін наймандар Орталық Азия жеріндегі ең күшті ұлыстардың бірі болған. Шыңғысханның әкесі Ясукайдың тұсында наймандарды Иналых Білгі Бұқа хан билеген.

Білгі Бұқа өлген соң, оның балаларының арасында тақ таласы болып, соның салдарынан найман ұлысы екіге бөлінеді.

1199 жылы Шыңғысхан керейлердің билеушісі Оң ханмен одақтасып, найманның ханы Бұйрық ханға шабуыл жасайды. 1204 жылы керейлерді жаулап алған Шыңғысхан найман Таянхан мен меркіт билеушісі Тоқтабектің біріккен әскерін шабуылдайды. Осы шайқаста Таянхан қаза тауып, баласы Күшлік қырғыз еліне қашып кеткен әкесінің інісі Бұйрық ханға кетеді. 1206 жылы моңғолдар Бұйрық бастаған наймандарды Бұқтырма өзенінің бойында талқандап, Бұйрық ханды өлтіреді. Күшлік пен Тоқтабек Ертіс бойына қашады.

1208 жылы Күшлікхан бастаған наймандар Шыңғысханның шабуылына төтеп бере алмай, наймандардың бір бөлігі Алтайдан Жетісуға, екінші бөлігі Шығыс Қазақстанда қалып қояды. 1218 жылы моңғолдар Жетісу жеріндегі наймандарды талқандайды. Қашпақ болған Күшлік хан Бадахшамда өлтіріледі. Енді бүкіл Шығыс Түркістан мен Жетісу жерлері моңғолдардың қолына көшеді [3].

Керейіт тайпасының шығуы туралы пікірлер әртүрлі. Тайпаның аты Керулен өзенінің бойында қоныстанғандықтан керілер (керілгендіктер) деп атаған. Жазба деректерде керілер тайпалары Орхон, Керулен, Селенгі, Аргун өзендерінің бойында тұрған. Кей деректерде керейіттер туралы алғашқы мәліметтер XI ғасырдың алғашқы ширегінде шыға бастады делінеді. Бұл олардың христиан дінін қабылдауына байланысты делінеді. Ал енді бір зертеулерде керейіттер туралы жазба деректердегі ең ерте мәліметтер X ғасырдың бас кезіне жатқызылады. Орта ғасырдағы жазба деректерде «Моңғолдардың құпия шежіресі», «Моңғолдардың алтын тарихы» сияқты кітаптарда «керей» атауы «кереит» деп берілген. Ал «Иуан патшалығының тарихында» «кіле», «хыле», «клейі», «хлейы» деп жазылған. Ал парсы және түркі тілдерінде жазылған «Жамих-ат-тауарих», «Шежіре түрік» жазбаларында «керейіт» деп жазылған. Ғалымдардың пікірінше «т» қосымшасы «лар», «лер» деген көптік мағынада жұмсалған. Демек, «керейт»- керейлер деген сөз.

«Керей» сөзінің шығу тегі мен ұлыстың атауы жөнінде ғылымда әртүрлі пікірлер, аңыздар бар. XIV ғасырдың бас кезінде парсы тарихшысы Рашидин «Жамих-ат-тауарих» атты кітабында керейлер туралы мынадай аңыз-әңгіме баяндалады: «Ерте заманда бір хан болыпты. Оның жеті ұлы бар екен. Ұлдарының өңдері кер болғандықтан «керейлер» атанған екен. Кейін бұл балалар өсіп-өрбіп тайпа ел болыпты да, «керей» сол тайпаның атына айналыпты. Ең ақырында «керей» деп хан шыққан ру ғана аталатын болған. Басқа тайпалар осы ханға бағынған».

Осыған ұқсас аңыз Әбілғазы әл-Хорезмидің «Түрік шежіресі» кітабында да кездеседі. Автор ағайынды жеті адамның кер түсті болғандықтан, олардың ұрпағы «керей» деп аталып кеткендігі туралы аңызды алға тартады. Сонымен қатар Әбілғазы әл-Хорезми керейлерді оғыз тайпасынан шыққан деп көрсетеді.

Қазақ тілінде «кер» деген сөз екі түрлі мағынаны білдіреді. Бірінде заттың түсін білдірсе, ал екінші мағынасында ер, биік, асқақ деген синоним сөз болып табылады. «Қазақтың көне тарихы» (1993) кітапта «кер» деген сөз хандар руының аты деп көрсетіледі. «Керей» этнонимі алғашқы тайпалық одақтың көсемі Керін, яки Хылей (керей) ханның есіміне байланысты тууы да мүмкін.

Керейіттер конфедерациясының этникалық құрамы біртекті болмаған. Олар түрік тілді және моңғол тілді жұрттан құралған. Лиану және Жин патшалықтары тұсында олар Ханхай тауы мен Гінте (Бұрқан) тауының аралығында, Тола өзенінің аңғарын, Орхон өзенінің орта ағысы ауданын және Онгын өзенінің аңғарын алып жатты. Олардың батыс жағындағы көршілері меркіт және қырғыз тайпалары болған. Ол кезде керейлер жан саны көп, күші мығым ұлыс болған. Сол кезде олар соғды жазуын (көне ұйғыр жазуын) қолданған. Шыңғысханның шапқыншылығына дейін керейіттер қазіргі Моңғолия мен Алтай аумағында үстемдік еткен. Тіпті моңғолдар да олардың қол астында болған. Керейіттердің батысында-наймандар, солтүстігінде - меркіттер, шығысында - татарлар, оңтүстігінде – таңғұттар мекендеген [4].

Керейіт тайпа көсемдерінің екі ордасы болған. Солтүстік ордасы- Орхон өзені бойындағы Қатынбалық қаласы, ал оңтүстік ордасы Хуанхэ өзені бұрылысының теріскейіндегі Қара-Хото қаласы. Орхондағы бас орда өте қолайлы жерде орналасқандықтан, онда көршілес және алыс елдерден көпестер, саудагерлер, діни миссионерлер көбірек жиналатын. 1007-1009 жылдары керейіттер наймандармен бірге христиан дінінің несториандық тармағын қабылдайды.

Ақырында христиан діні кейіннен Шыңғыс хан әулетіне де енеді. Шыңғыс хан ұлдарының бірі Төленің әйелі, керейіттер билеушісі Ван ханның жиені Мөңке мен Құбылай ханның анасы христиан қызы болғаны мәлім. Мұндай жағдай наймандар мен керейіттерде болып қойған жоқ, христиан діні орта ғасырдағы ұйғырлардың мәдениетіне де ықпал еткен.

Дүние жүзілік діндердің біреуіне тартылуы да, әлеуметтік қатынастар дамуының белгілі бір деңгейінің айғағы болып табылады.

Тарихи деректерде керейіттердің Марғұзхан, Құршақұз, Бұйрық хан, Горхан және Оңхан деген билеушілерінің есімдері аталады. Бұлардың ішінде ең әйгілісі Бұйрық ханның баласы - Оң хан. Шын аты

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

Тұғырыл. Ол Шыңғысханмен замандас болған. Оның Оң хан деген лауазымы «Уаң хан» деген сөзден шыққан. Мағынасы-бір елдің әміршісі.

Тұғырыл өз кезінде Жұңғоны билеген Жин патшалығына (Алтан ханға) көмектесіп, татар тайпаларын бағындырған. Бұл еңбегі үшін Алтан хан оған «уаң» атағын берген. Бара-бара «уаң хан» деген сөз «Оң хан» болып кеткен.

Бұйрық ханның немересі Тұғырыл ханның билігі тұсында Керейіттер ұлысы солтүстікте - Селенганың жоғары бойынан, оңтүстікте - Хуанхэге дейінгі, батыста - Хангай тауынан, шығыста-Халкин Голге дейінгі жерлерді еркін жайлаған. Оң ханның жазғы жайлауы Талан-Құлсаыр, Дабан, Науһыр деген жерлер болатын.

Оң ханның атасы Марғұз, оның лауазым атағы Бұйрық хан. Осы Марғұз- Бұйрық хан керей елін билеп тұрған кезде татар тайпалары күшейіп, керей еліне зорлық-зомбылық жүргізеді. Татар тайпаларының билеушісі Науыр Бұйрық хан Марғұзды қолға түсіріп, шүршіттердің патшасына апарып береді. Шүршіт патшасы Марғұзды «ағаш есекке» шегелеп, қинап өлтіреді. Марғұз ханның әйелі (Оң ханның әжесі) Құтұқты Күл-қыз күйеуінің кегін қайтармақ болады. Татар тайпасының патшасы Науыр ханның бір салтанатты тойға дайындалып жатқанын естіген ханым, оған елші жіберіп, сый апаратындығын жеткізеді. Жүз түйе, жүз кой, жүз саба қымызды алып Науыр ханның еліне аттанады.

Құтұқты Күл-қыз жүз сабаның ішіне жүз қарулы батырларын жасырады. Татар ханның ордасына жеткен соң, әкелген жүз малын күтушілеріне табыс етеді. Ал қымыз сабалары тиелген арбаларды қонақасы беріліп жатқан жерге алдырттады. Дәл осы сәтте жүз сабаға жасырынған батырлары татар тайпаларының ханы мен мен нояндарын тарпа бас салады. Осындай айламен Құтұқты Күл-қыз күйеуінің кегін қайтарады.

Марғұздың екібаласы болған. Үлкен ұлы- Құршақұз, кіші ұлының аты Горхан. Құршақұздың үлкен баласы – Тұғырыл (Оң хан). Құршақұз қайтыс болғанда, оның үлкен ұлы Тұғырыл шекара жұмысымен елде болмай қалады. Ағаларының жоқтығын пайдаланған інілері Темір Тайшы мен Бұқа Темір хандық орынға отырып алады. Мұны естіген Тұғырыл дереу шекарадан қайтып келіп, екі інісін өлтіріп, хан тағына өзі отырады. Құршақұздың інісі Горхан бұл хабарды естіген соң, әскерімен Тұғырылға шабуыл жасайды. Жеңілген Тұғырыл Шыңғысханның әкесіне қашып барады. Ясукай батыр оны қолдап, өз әскерімен Горханды талқандап, Тұғырылды қайта хан тағына отырғызады. Осыдан кейін Тұғырыл хан Шыңғысханның әкесі Ясукаймен достық қатынаста болған [5].

Шыңғысхан билік үшін талай тартыстарда бәсекелестерінің бәрін жеңіп, моңғол тайпаларының басын біріктірген. Тоғырыл екеуі дос болып, талай жорықтарға бірге аттанған. Алайда уақыт өте келе екеуінің арасына іріткі салынады. Мұның соңы керейлер мен моңғолдар арасындағы үлкен қақтығысқа ұласады. Ақыры Шыңғысхан 1202 жылы керейлердің билеушісі Оң ханның елін шауып, өзін өлтіріп, жерін тартып алады. Шыңғысханнан жеңілген керей ұлысы оған тәуелді болады. Осыдан кейін керейлердің билеушісін Моңғол қағаны тағайындап отырған.

Керейіттер найман, қаңлы, ұйғыр, меркіт, моңғол, қаракытай, танғұттармен тығыз саяси және этникалық-мәдени байланыс жасап тұрған.

Лиану (907-1125), Жин (115-1234) патшалықтары кезінде керей ұлысы көптеген тайпалар мен руларға бөлінген. Олар: керейхан, жырхын, тонхайт, сахиат, тобарыт, албат.

Керей хандары Керейхан тайпасынан шыққан. Олар өзге тайпаларға үстемдік еткен. Ал басқа тайпалар Керейханның бұйрығына бағынатын болған. Керейлер ерте заманнан бері келе жатқан түркі тілдес тайпалардың бірі. Шығыстанушы ғалым Г. Гржимайло керейлерді IX ғасырлардан бастап белгілі бола бастады десе, Н. Аристов: керейлердің жан саны X ғасырда 900 мың адамға жеткен деп көрсетеді. Г. Н. Потанин керейлерді «сары үйсіннің ұрпағы» дейді.

XIX Алтай аймағындағы керей тайпасынан шыққан Мәми шежіресінің айтуынша, керей ұлысының арғы тегі мынадай сегіз тайпадан тарайды: шөп, сеп, байлау, койлау, елдей, күлдей, изен, жусан. Шежіресінің көрсеткен тайпалары 7-8 ғасырлардағы қытай жылнамаларында кездеседі. Кейбір этнографтар керей ұлысын сары керей, қара керей және уақ керей деп үшке бөледі.

Әйгілі ғалым Ә.Марғұланның айтуынша, керей елінің мал шаруашылығы да, егіншілігі де, орталық қалалары да болған [6]. Оң ханның орталық қаласы Исақ моңғол Алтайында тұрған. Екінші астанасы Борысқатар өзені бойындағы Қара-Хато болған. Кеңес одағы кезінде Б. К. Козлов осы қаланың жұртына археологиялық зерттеу жүргізген. Ондағы христиан дініне табынатын шіркеу абаттардан қағазға, жібекке жазылған орхон, ұйғыр, сирия жазулары табылған. Керейлер ғұн әдеті бойынша бұғы-маралды ерекше қадірлеген. Оған табынған.

Алтай, Жоңғар даласында, Енисейде орхон жазуы бар құлпы тастар табылған. Олардың көпшілігі керей мен оңғыттарға (уақтар) тән. Керейлерден қалған орхон жазуы бар құлпы тас Биук-тұран

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

өзенінің бойында тұр. Оған: «Алтын ілгек кісені білімге бұғұндым» (Алтын ілгекті кісені беліме буындым) деп жазылған. Бұл жазулар керейлердің түркі тілінде сөйлегендігін дәлелдейді

Керейіттер, наймандар мен жалайырлар әлеуметтік саяси дамудың бір деңгейінде тұрған. Олар дербес мемлекеттік құрылым-ұлыстар болып ұйымдасты. Әрбір ұлыстың өз территориясы болған. Оның шекарасының ең маңызды жерлері күзетке алынып отырған. Ұлыстарда ханның тікелей басқару органдары, әскері мен жасауылы бар басқару аппараты жұмыс істеген. Наймандар мен керейттерде кәдімгі хұқ низамы қолданылған.

Жалайырлар туралы алғашқы тарихи деректер X ғасырларда белгілі бола бастады. Қ. Жалайридің 1602 жылы жазылған «Жылнамалар жинағында» Оғыз ханнан бастап Шыңғысханға дейінгі кезең баяндалады. Жалайырлар оғыздың дулу, шұмуғун руларымен бірге түрік қағандығының құрамында болған дейді бірқатар ғалымдар.

Жалайырлардың шығу тегі туралы ғалымдар әлі біржақты пікірге келген жоқ. Яғни олардың арғы тегі моңғолдар, әлде түріктер екені беймәлім. Кебір ғалымдар парсы тарихшысы Рашид-ад-диннің «Жамих-ат-тауарих» атты еңбегіне сүйеніп, жалайырларды түріктерден шықты деген болжам жасайды. XII ғасырларда жалайыр тайпалары құрамында түріктенген ру-тайпалардың болғаны айтылады.

Көне жазбалар бойынша жалайырлардың арғы атасы мерке, одан шуанақ пен сырманақ тарайды. Ағайынды екі рудың бірі Сырдарияның, екіншісі Шу мен Таластың бойын мекендеген.

Лиану империясы және Қытайдағы Жин әулеті кезінде жалайырлар Моңғолиядағы белді ұлыстардың бірі болған. Оның үстіне сол тұста жалайырлар халқының саны жағынан да басқа тайпалармен салыстырғанда әлдеқайда көп болды. Халқының санына сәйкес олардың алып жатқан территориясының да аумағы үлкен болды. Территориясының бір шеті Онан бойында болса, енді бір шеті Моңғолияның орталық аймағы Қарақорымға дейін жеткен. Бұл кездегі жалайыр ұлысы он тайпаға бөлінген. Олар: жат, тоқырауыт, қаңқауыт, құмсауыт, оят, нылқын, қорқын, төлеңгіт, торы және санғұт. Кейін осы тайпалардан бірнеше рулар өрбіп шыққан.

XIII ғасырларда Шыңғысхан моңғол тайпаларын бір орталыққа бағындырған кезде, оған бағынышты жалайырлар Шыңғысханның басты әскери күштерінің бірі болғандығын айта кету керек. Шыңғысхан жасақтарының қатарында жалайырдан шыққан көптеген қолбасы, түмен басы, мың басы және белгілі батырлар болды. Мәселен Шыңғысхан әскерінің сол қанатының қолбасшылық еткен, әрі Шыңғысханның ең сенімді серіктерінің бірі болған, жат руынан

шыққан Мұқалы батыр. Мұқалы ақылды, әрі сөзге шешен батыр адам болған. Шыңғысханның жалайыр тайпасының ішіндегі ең жақын адамы. Шыңғысхан өзіне көрсеткен адал қызметі үшін, оған «күй үн чінсан тәйжі» деген атақ беріп, сол қанаттың түменін (әскерін) басқарған. Шағатай мыңдаған қолын басқарған Мұқанойын Сартак Жалайыри және оның баласы Оба Жалайыри. Басқа да белгілі жалайырлар жайында «Темір тарихында», «Бабырнамада» жазылған.

Қорытып айтқанда, моңғолдар талқандағаннан кейін наймандар мен керейіттер, жалайырлар Қазақстан жерінде қалыптасып жатқан көптеген түрік халықтарының құрамына, соның ішінде қазақ халқының құрамына кіріп, біртіндеп сіңісе берді. Наймандар моңғолдар дәуірінде қазақ даласына қоныс аударып, Сырдарияға дейін жетіп, қазақ халқының қалыптасуына өз үлесін қосты.

Керейіттердің бір бөлігі батысқа, Еділ бойына жетіп, өзінің керейіт деген этнонимін сақтап қалды. Керейіттердің ендігі бір бөлігі Солтүстік Қазақстанда қалды. Бұрынғы атауындағы «іт» жалғауын жоғалтып, керей (қара керей, абақ керей) деген атпен Орта жүз қазақтарына қосылды.

Наймандардың, керейіттердің, жалайырлардың шаруашылығын натуралды шаруашылық деп сипаттауға болады. Ақша сауда қатынасы нақты орын алмасады, сауда айырбас түрінде жүргізілді. Алайда натуралды шаруашылық жүргізуші көшпелілер дегенмен, аз ауқымды болса да халық аралық сауда аясына тартылды.

Наймандарға керейіттерге жалайырларға қажетті бұйымдардан жетіспейтін қару – жарак және тағам басқа өнімінен – үн, маталар еді.

Деректемелерде сол кезде наймандар, керейіттер, жалайырлар жүргізген сауда туралы алуан түрлі айырбас сауда мәлеметтері туралы хабарлар өте аз. Дегенмен де, сол кезде Орта Азия далаларына Орат Азиядан мұсылман көпестерінің келгені туралы бірсыпыра деректер бар.

«Моңғолдардың құпия шежіресінің» мәлеметтеріне қарағанда наймандарда, керейіттерде, жалайырларда өндірістегі белгілі бір саралану байқалған. Бұл деректерде «темір ұсталары», «ағаш шеберлері» жайында айтылады[7].

Наймандар, керейіттер, жалайырлар негізінен мал шаруашылығымен айналысқан. Олар өз малына жайылым іздеп, бір жерден екінші жерге бірнеше рет көшіп отырған. Көшіп-қонудың екі түрі болған. Оның бірі тайпалық ірі-ірі топ болып көшу болса, екіншісі кішігірім рулық топ құрып көшу. Бұлай көшіп-қонуға сол кездегі жаугершіліктен сақтану басты себеп болған. Көшпелі тайпалардың басты байлығы үйірлі жылқы болды. Көшпелілер үшін жылқы басты қатынас құралы, соғыста және аң аулағанда мінер аты болды. Көшпелілер оның етін жеп, сүтін ішіп, терісі

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

мен қылын пайдаға асырды. Ірі қара да көлік ретінде пайдаланылды. Күркелі арбаға өгіздер мен сиырларды жекті. Ал қой малы еті, терісі және жүні үшін өсірілді.

Наймандар, керейіттер, жалайырлар мал шаруашылығымен қоса аңшылықпен, өзен-көлдерден балық аулаумен де айналысты. Олар аңды құс салып аулауды ұнатты. Көшкенде олар доңғалақты арбаларды пайдаланылды. Орталық Азия көшпелілерінде арбалардың екі түрі болған. Бірі көшкенде әр түрлі заттарды алып жүру үшін қолданылған. Екіншісі киіз үйлерді алып жүру үшін пайдаланылған.

Аталған тайпалар колөнер ісімен де айналысқан. Олар жүннен киіз басты. Киіз үйдің шаңырақ, уық, кереге секілді саймандарын, арба, ертоқым, қару-жарақтың түрлерін - садақ, жебе, найза жасады. Бұл кәсіппен айналысатын арнайы темір ұсталары, ағаш шеберлері болды. Ал жетіспейтін қажетті бұйымдарды: қару-жарақ, әр түрлі әшекейлерді, тағам өнімдерін Орта Азиядан келген мұсылман көпестерінен мал және мал өнімдерімен айырбастап алып отырған. Сондықтан наймандардың, керейіттердің, жалайырлардың шаруашылығын-көшпелі өмір салты үстем, тауар ақша айналымы жете дамыған, натуралдық шаруашылық түрі басым көшпелі мал шаруашылығы деп сипаттауға болады.

Дегенмен Алтай жақтан ығыса келіп өздерінің мемлекеттік бірлестіктерін құрған Наймандар, Керейлер, Жалайырлар қазақ халқының тарихына, мәдениетіне және этникалық құрамына елеулі әсерін тигізді. Найман, Керей, Жалайыр тайпаларының атауы сол күйінде қазақтың генеологиялық құрылымына енді.

ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИТТЕР ТІЗІМІ

1. Чапай М. Қазақстан тарихы., Алматы,2008.
2. Марғұлан Ә. Тамағалы тас жазуы. // «Жұлдыз» №1,1984.
3. Мыңжан Н. Қазақтың көне тарихы. Алматы,1993.
4. Қазақстан тарихы. 1 том, Алматы,1996.
5. Рашид ад-Дин. Сборник летописей . 1том, М.-Л.,1952.
6. Марғұлан Ә. Тамағалы тас жазуы. // «Жұлдыз» №1,1984.
7. Владимирцев Б. Я. Общественный строй монголов. Л.,1934.

Ibragimova M. N., Nusupbaeva S. A., Akhmetzhanov D. G.

Kazakhstan, Almaty, al-Farabi Kazakh National University

HISTORY OF THE TRIBES OCCUPIED IN CENTRAL ASIA IN THE MIDDLE AGES

Studying the history of Kazakhstan in the 14 th and 15 th centuries goes hand in hand with creative use of the extensive historical material accumulated over the years. And especially valuable parts of this legacy are manuscript sources of that period written in the Persian language.

It is known that Kazakhstan as a country didn't appear at once. It is closely connected with the history of ancient tribes, clans and also people who lived in its vast territory.

The process of Kazakh state formation beginning with the Sak, Uisin, Kanly, Karakhan, Kypchak era lasted long years, for this the language, religion, customs and traditions of people who lived in that state had to be common. In the middle century in the East Deshti Kypchak ethnic territory began to form where unified kypchaks lived. However lead by Shyngyz khan mongol invasion was the reason of its adjourning.

In the beginning of the XIII-th century they began to recover from mongol invasion, but in the second half of the XIV -th century because of Master Temir's military campaign tribes settled in Kazakhstan became alienated. Military campaigns carried out by Temir and his generation uncoordinated ethnic groups who lived in Kazakhstan. There were facts that these groups had frequent confrontations with Temir troops, some of them participated in political events.

We mustn't seek in Temir's works the answer to the question when and in what century "kazakh" tribes lived. On the contrary, kazakh before being kazakh nationality was included into three zhuz (tribal union of kazakhs) and we won't be mistaken if we consider information concerning the history of long ago appeared tribes. There is much information about these tribes and clans in Temir's works. Now we are going to explain why we consider one of the big tribes-zhalayr tribe described in Temir's works to be ancestor of zhalayr as members of great zhuz.

As was pointed out by researchers there was no much information about zhalayrs in an ancient Chinese writings, even in IX-X centuries in the Arabic. The first information appeared during mongol era in the writings of the XIII-XV centuries [1, 76].

Kh. Argynbayev, V. Vostrov, S. Mukanov said "N. Aristov as one of the researchers on the base of Zhalayr tribe names suggested that they were not

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

originated from Mongols, their ancestors were turk-mongols. It was confirmed by S. Amanzholov. Martha Olcott professor from Colgate university, USA said: “Zhalayrs and Ysty left their trace In Central Asia for the first time in the XIII century [2, 58-59]. O. Ismailov predicted their place to be North Mongolia (VIII-IX) c. banks of rivers Selenga, Orkhon, Tola [3, 15].

M. Tynyshbayev said: “Zhalayrs supported lame Temir when he was winning, in 1370 zhalayrs took Dulat’s side, for that they were destroyed and routed. “Persian groups played an important role in Iran, zhalayrs clan once ruled North Iran later in Baghdad. In 1370 refugees –Shu manaks joined them [4, 77].

After that, zhalayrs moved to the Zhoshy tribe and supported Ezhen khan, served in the army of Oryz khan. There was some information about zhalayr hero- Adilshah Bahram in Temir’s source. Master Temir and historians of his generation while telling events repeated each other. It is clear, because their used information was common, some events they witnessed.

Events of 1376 were described as follows: From Nizgam addin Shamid information, Temir attacked Horezm three times. Sary Buga, Adilshah, Hitai-bahadur and Messenger Buga with 30 thousand troops were sent to fight with Kamar ad-Din [5, 104].

Mirhond facts said, using the time Temir’ attack to Horezm, masters of zhalayr and kypchak tribes revolted and went to Samarkand [6, 144]. More interesting fact, that in Nizam ad-din Shami and Sharaf ad –Din ali Iezdi writings, zhalayrs were called- people. We notice zhalayr people rose against Temir. As Isin informed, “ It wasn’t easy for Zhahanger troops to press rebels” [7, 37]. It proves there was fierce fight, nobody wanted to give up easily.

Being defeated by Temur army, rebellers ran away. Sarybuga and Adil shah asked Orus khan for shelter. “Most people in Orus khan disliked Sarybuga and Adil shah, especially those who considered they were to keep peace with Temir. Orus khan also suspected them. Perhaps in Saganak palace they were kept as prisoners”, wrote Isin [7, 37].

Sharaf ad –Din ali Iezdi in his “Zafarname” wrote, that zahalayrs lived on the banks of the Syrdaria (Huzhand) river [8, 43]. He wrote “zhalayr people”, it meant, there were many people. As an example , we can mention frequent confrontation between Temir troops and zhalayr- kypchak soldiers. Remember, it was difficult for Zhahanger to win them and it was the reason that Temir turned off the road to Horezm.

Oraz Ismailov described the life of zhalayr rulers in “Babynama” during Babyr era. They helped much when Babyr ruled Central Asia, at that time zhalayrs were spread from Ferghana to Zhetisu. Babyr wrote in his “Babynama” that Seitkasym always supported and helped him, and he was one of zhalayrs.

Babyr trusted Seitkasym and respected him, gave a responsible post and called (younger brother). Younger brother, wiser - the most respectable post in Temir's palace [9, 437].

In 1592 Kadyrgali Kosymuly Zhalayr who was from zhalayr tribe or clan wrote an "Annual collection" telling about the Kazakhs' history [3, 66].

Later the history of zhalayrs who were one of the members of Kazakh zhuz, was described in Temir's works.

In conclusion, we want to say, there was much information about zhalayrs who lived in Kazakhstan in Temir's sources. Research results show that information of Temir and his generation on zhalayrs was about zhalayr tribe who lived in the middle centuries in Kazakhstan. As was mentioned above, historians of Temir generation wrote only about big, powerful, numerous tribes. In their works leaders of tribes had the name of the tribe. For example, Bahram Zhalayr, Adil shah Zhalayr, Seitkasym younger brother Zhalayr and etc. These names were often reminded in works of Temir generation historians and also about people who lived under their leadership. We are glad these things were kept for future generation to know about the life of middle century Kazakh tribes. Those brave, powerful tribes doing positive things glorified their people. So, reading and researching Temir works, we know not only about medieval Kazakh tribes, but also about historical statesman.

LITERATURE

1. Argynbayev X., Mukanov S., Vostrov V. About Kazakh chronicle. Compiled by: A. Pirmanov. Almaty, 2000. P.464.
2. Yesmaganbetov K. L. Kazakhs in foreign literature. A., 1994. P.240.
3. Ismailov O. Zhalauyrs in the world history. Almaty. 1999. P.528.
4. Tynyshpayev M. The history of kazakh people: (compiler and the preface author professors A.Takenov and B. Baygaliev). Text- book. Almaty.1998.P.224.
5. Materials on the history of kirghiz and Kirghizia. Editor A. A. Romodina. Moscow., 1973. Part 1. P.280.
6. Tulibayeva Zh. M. Persian sources on the history of Kazakhs and Kazakhstan in XII-XIX centuries. Doctoral dissertation. Almaty, 2003. P.406.
7. Isin A. I. Heroes against Master Temir (Rising of dulat, zhalayr, kypchak, argyn, kereit at the end of the XIV century) // Abay, 1999, №1, PP 34-42.
8. Sharaf ad -Din ali Iezdi. Suz boshi, tabdil, izohlar va kursatkichlar mualliflari: B.Eshpulatov. Tashkent, 1997. P.383.
9. Babyr Zahir ad-din Muhammed. Babyrnama. Kazakh version by Bayuzak Kozhabekuly. Almaty. 1993. P.448.

PHYSICS AND MATHEMATICS

Ембергенова К. Р., Дауытова Ж. К.

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың оқытушылары

ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ АРҚЫЛЫ САБАҚТЫҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ

«Модуль – қандай да бір жүйенің, ұйымның анықтайтын дербес бөлігі».

Модульдік технологиялардың ерекшелігі: тек білімді меңгерту емес, оқушының танымдық қабілетін және танымдық процестерді жадының алуан түрлерін есту, көру, қимыл ойлауды, ынтаны қабылдау қабілетін дамытып, оны бекіту, шығармашылық деңгейін арттыру.

Сабақтың қызықты, сапалы өтуі тікелей оқытушының шеберлігіне байланысты болады. Осы орайда белгілі ғалым Ахмет Байтұрсынұлы «Шеберліктің белгісі – түрлі әдісті болу», - деген өткен ғасырда айтылған сөздері ойға оралады. Бір сабақтың әр кезеңдері түрлі әдістері орнымен пайдалану арқылы көп нәтижеге жетуге болады.

Модульдік оқыту технологиясының негізі – модуль. Осы технологияны басшылыққа ала отырып, бағдарламада берілген тақырыптарды логикалық бір жүйеге келтіріп, модульдерге бөлдім. Бұл модульдік оқытудың негізгі идеясы – жаңғырту. Оның мазмұны:

1. оқытудың жалпы мақсатын қою;
2. жалпы құрылған мақсатты нақтыландыруға көшу;
3. тыңдаушылардың білім деңгейін алдын-ала бағалау;
4. оқу әрекеттерінің жиынтығы;
5. нәтижені бағалау

Оқыту модулі үш құрылымдық бөлімнен тұрады:

1. кіріспе (модульге, тақырыпқа енгізу)
2. сөйлесу бөлімі (оқушылардың өзара сөйлесуін ұйымдастыру)
3. қорытынды бөлімі (бақылау, тест)

Әрбір оқу модуліндегі сабақ санының ауытқуы тақырыпқа байланысты бестен тоғызға дейін тиімді деп есептеймін, себебі сөз

қорының молаюы аз мөлшермен беріліп қайта-қайта жаңартылып, өз пікірін ортаға сала алатындай болуы керек.

Сөйлесу бөлімін педагогика және психология ғалымдарының жетістіктерін басшылыққа ала отырып, оқушылардың қабылдау деңгейлері мен қабілеттеріне қарай ұйымдастырамын. Міндетті түрде, сабақ барысында, оқушының іс-әрекетінің төрт түрін: тыңдау, оқу, жазу және әнгімелесуді қолданамын. Модульдердің нәтижелі болуын көздеп, сөйлесу сабағының түрін өзгерте отырып, әртүрлі белсенді формаларды пайдалану арқылы іске асырамын. Олар:

- топтық;
- жұптық;
- жеке топтық;
- ұжымдық;

Оқытудың басты ерекшелігі – оқушылардың қарым-қатынасы арқылы тіл дамыту, тұлғаның дамуына жағдай жасау.

Оқушы + оқушымен + топпен + ұжыммен + мұғаліммен қатынаста болуына жағдай тудыру. Сөйлесу сабағы үстінде тапсырманың жеңілдігімен күрделіге қарай бірнеше іс-әрекет формалары ауысып отырады.

Модульдік технология оқытушының алдында тұрған көптеген мәселелерді шешуге көмектеседі:

- жалпы білім сапасын жоғарылату;
- сабақтың тиімділігін жоғарылату;
- дарынды оқушылармен жұмыс жүйесін жасау;
- оқушылардың мақсаттарына жету жолындағы жетістіктерін есепке алу жүйесін жасау;
- жеке тұлғаның өзін-өзі реттеуі, өзін-өзі тәрбиелеуі, өзін-өзі дамытуы.

Модульдік технология алға қойған мақсатқа оқушылармен бірлесе отырып проблемаларды шешуге мүмкіндік береді.

Модульдік оқыту технологиясының тұлға қажеттіліктерін қанағаттандыруда және оны дамытуға ықпалы

Әлемдік деңгейге сандаған саңылақтар шығарған дарынды елдің жастарының математика саласында да, физика саласында да жұлдыздардың жарқырауына қолымыздан келген көмегімізді аямауымыз керек. Әлемдік деңгейге сандаған саңылақтар шығарған дарынды елдің жастарының математика саласында да, физика

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

саласында да жұлдыздардың жарқырауына қолымыздан келген көмегімізді аямауымыз керек

ART CRITICISM

Доцент Корнішева Т. Л.

Україна, Херсон, Херсонський державний університет

ДИРИГЕНТСЬКА МОВА ЯК СКЛАДОВА ТВОРЧОГО АСПЕКТУ ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ДИРИГЕНТА

This article explores the specific aspects of the conductor's language, expressed by plastic movements with an emphasis on individual musical elements. This musicality of movements is the relationship of music and movement (gesture) that arose in the process of a certain musical experience - were one of the grounds of professional principles of conducting.

Виконавський аспект хорового мистецтва має місце, насамперед, у мистецтві хорового диригування, що сформований історичною еволюцією музичного мислення, музичної культури, тому дослідження виконавсько-диригентських традицій можливе лише в контексті цих змін. Саме диригент конструє виконавський стиль хорового колективу, розвиває та зберігає його традиції, стає засновником певної диригентсько-хорової школи з її виконавськими принципами.

Диригентська технологія в сучасному хоровому мистецтві ґрунтувалася на цінних надбаннях визначних представників диригентсько-хорових шкіл. З цієї точки зору слід звернути увагу на наукову працю М. Малька, відомого диригента та педагога, зокрема, його посібник «Основи техніки дирижування» [3], ґрунтовні праці І. Мусіна «Техніка дирижування» [4], де концептуально обґрунтовано систему виховання професійного диригента. Питання технічної сторони диригування знайшли глибоке теоретичне обґрунтування в працях С. Казачкова [1], М. Колесси [2] та багатьох інших дослідників і дає змогу зробити висновок, що мистецтво диригування – одне з найскладніших. Воно вимагає від людини, яка присвятила себе цій діяльності, виняткових здібностей і ґрунтовних музично-теоретичних знань. На диригента покладається відповідальність за правдиве відображення ідейно-художнього задуму композитора та якість виконання. Диригування, будучи процесом музичного узагальнення,

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

займає особливе місце в ряді музично-виконавських мистецтв і може бути охарактеризоване як специфічний вид музичного виконавства. Диригент у процесі виконання твору безпосередньо не створює звукової матерії, а на основі проведеного раніше сприймання та декодування музичної інформації, закладеної композитором у творі як специфічний знаковий системі, і створеної ідеальної моделі (внутрішньо-слуховому уявленні музики) передає музичну інформацію виконавцям із метою безпосереднього відтворення музичної звучності, здійснюючи при цьому музично-виконавське спілкування. Диригент як вищий тип музиканта-виконавця, що не видає жодного звуку в процесі виконання – це візуалізація (видиме втілення) і матеріалізація беззвучного експресивного континууму, який виник як музичний феномен тільки завдяки розвитку нотного листа. Диригент знадобився в історії розвитку виконавства як втілення двоїстої, тобто, письмової природи музичної матерії. Структура диригентської сітки, адекватний пластичний образ якої завзято шукався майстрами протягом усього XIX ст., є реалізацією експресії, безперервності, пульсаційності й агогічності тимчасового потоку, вираженого завдяки тактовій системі нотації. В історії керування колективним музичним виконанням використовувалися різні засоби інформації, які можна розділити на два види: акустичні й візуальні. Акустичні й візуальні засоби в різний час перебували в різних співвідношеннях, але історичною тенденцією розвитку диригентського мистецтва з'явилося прагнення до поступового витіснення акустичних засобів керування візуальними. Ляскіт у долоні, відстукування метра за допомогою ноги або батути поступово поступалося місцем керуванню за допомогою мануальних рухів (хейрономія) і міміки. Сучасне диригування, що склалося остаточно лише в середині XIX ст., допускає акустичні засоби інформації лише як допоміжний спосіб у процесі репетиційної роботи. Тут можливий показ за допомогою співу або гри на інструменті, відстукування або відліку вголос метра, словесного пояснення. У концертному ж виконанні акустичні способи інформації нині не використовуються. Провідними засобами керування колективом виконавців є візуальні – жест і міміка. Закономірно, що саме ці засоби інформації витиснули акустичні способи керування. Це пояснюється насамперед тим, що акустичні засоби є певною перешкодою для сприйняття. Відбивання, наприклад, метричних часток, накладаючись на звучну тканину твору, створює чуже для твору шумове тло. Природно, що виконавська практика прагнула до звільнення процесу виконання від будь-яких сторонніх для твору звуків. По-друге, з

підвищенню складності звукової тканини зростала і складність тієї інформації, яку диригент прагнув передати виконавцям. Акустичні засоби виявилися мало ефективними, тому що були здатні передати, переважно, лише вказівки, котрі стосуються метроритмічної сторони виконання. Необхідною була мова, яка дала б змогу передати максимально гнучко й точно досить складну інформацію, не використовуючи при цьому ніяких звукових ефектів. Саме тому, виконавська практика звернулася до мови, здавна використовуваної людством там, де за якимись причинами виключається можливість словесної, або будь-якої іншої акустичної комунікації, навіть пантоміми. Практика диригування за тривалий час диригентського мистецтва виробила низку технічних прийомів і правил, узагальнення яких становить основи техніки диригування. Особливе місце відведено диригентській техніці як необхідному компонентові диригування і засобу передачі колективній творчій волі диригента. Диригентська техніка не обмежується лише технікою рук, хоча руки є основою диригентського апарату. Вона включає виражальні можливості обличчя диригента (міміку), його очі, поставу корпусу і взагалі всю поведінку диригента за пультом. Техніка диригента не повинна бути самоціллю, але без неї не можна досягти справжнього професіоналізму у диригентському мистецтві. При недостатній технічній підготовці диригент навряд чи зможе керувати хором. Отже, сучасна диригентська мова – мова міміки й жестів – склалася далеко не випадково, не як результат чийогось винаходу, а як використання одного з перевірених багатовіковою практикою способів людського спілкування. Мова жестів і міміки загальнозрозуміла, красномовна й емна. Вона жваво викликає безпосередній емоційний відгук. Ці її властивості визначаються переважно тим, що вона здатна викликати у спостерігача багаті асоціації різної властивості. І. Сеченов слушно наголосив: «Найменший зовнішній натяк на частину веде за собою відтворення цілої асоціації. Якщо та чи інша, наприклад, асоціація зорово-тактильно-слухова, то при найменшому зовнішньому натязку на її частину, тобто під час найслабшого збудження зорового, або слухового, або дотикального нерва формою або звуком, що полягають в асоціації, у свідомості відтворюється вона цілком...» [7, 89]. На цьому й заснована виразність мови жестів і міміки. Кожне «слово» цієї мови – натяк на ту або іншу життєву асоціацію, тому що жест і міміка, супроводжуючи людину протягом усього її життя, міцно пов'язують її з безліччю навколишніх явищ. За кожним рухом руки або мускулів обличчя стоїть певне життєве явище: емоція, характер, та або інша життєва ситуація. Мова жестів і міміки має найбагатшу життєву

основу, спирається на життєві асоціації й тому природна. Але не менш природним є і використання її для керування колективним музичним виконанням, тому що споконвіку жест був пов'язаний не тільки із загальножиттєвими, але й зі специфічно музичними асоціаціями [5]. Загальновідомо, що музика активізує моторно-м'язові відчуття, впливає на нервові рецептори, що керують руховими реакціями. Найбільш наочно нерозривний зв'язок музики й рухів людського тіла втілюється у прадавньому й вічно живому мистецтві танцю, який дає змогу побачити принципову можливість відбиття «потоків звуків» в «потокі рухів», тобто своєрідного «перекладу» мови музики на мову жестів. Але, очевидно, можливий і зворотний переклад: за характером жестів і міміки можна приблизно уявити собі й відповідну їм музику. На цій можливості й засноване диригентське керування візуальними засобами. Природність диригентської мови, й закоріненість у загальножиттєву й специфічно музичну асоціацію роблять її зрозумілою і музикантам-професіоналам, і малопідготовленим учасникам самодіяльних колективів, і навіть, певною мірою, слухачам [6]. Останню обставину не слід недооцінювати. Диригентська інформація адресована насамперед виконавцям, але в умовах сучасного концерту вона, як правило, уходить і в інформацію, адресовану слухачам, багато в чому визначаючи їх сприйняття. Сприйняття рухів диригента для більшості слухачів служить ніби керівним ланцюжком при збагненні музики. Увесь комплекс диригентських рухів виявляється для слухача істотним елементом сприйняття й особливо акцентується момент збігу зорового відчуття зі слуховим, відповідність того або іншого диригентського жесту характеру даного звучання. Цей момент важливий не тільки для слухачів, але й для виконавців. Жести, які неточно відбивають характер звучання, сприймаються ними як «фальшиві жести», подібно фальшивим звукам. І перша вимога, пропонується до диригентської інформації, – це відповідність характеру жестів і міміки характеру виконуваної музики, адекватність перекладу музики на специфічну диригентську мову. Проте завдання диригента не зводиться лише до того, щоб за допомогою жестів і міміки відбити звучання музики, тому що тоді диригентське мистецтво було б усього лише слабкою копією балетного. Специфіка диригентського відбиття музики в рухах полягає в тому, що це «випереджальне відбиття» – не лише рухова ілюстрація музики, а інформація про майбутнє, мета якої – домогтися необхідної якості звучання. Виразність диригентських жестів і міміки не можуть бути самоціллю. Співвідношення жестів і міміки у диригентів проявляються по-різному. Можна стверджувати, що міміка переважно передає необхідний емоційний стан, а рухи рук

керують технічними деталями виконання. Утім, таке розмежування відносне. Наприклад, така важлива деталь, як загальний вступ, визначається лише відповідним мануальним рухом, але й об'єднуючим поглядом диригента. Досвід показує, що зовсім байдуже, якою рукою (правою або лівою) показується жест вступу. Увага виконавців, як правило, у цьому випадку найбільшою мірою зосереджене на погляді диригента, ніж на його руках. Міміка є наслідком чіткості і яскравості образного мислення диригента. Вона – незмінний супутник виразного жесту, тому що погляд, супроводжуючий жест, не тільки одухотворює, підсилює його ефективність, але й дає жесту адресу, точно вказує, кому насамперед з виконавців цей жест адресований. Міміка виражає образно-емоційний зміст музичної фрази, інтонації або слова. Не випадково історія виконавства знає багатьох сліпих інструменталістів і співаків, але не знає сліпих диригентів. В окремих випадках міміка навіть виходить на перший план, відстороняючи жестикуляцію. Американський диригент Дін Діксон якось ушкодив собі праве плече й ліву руку. Щоб не скасовувати черговий концерт, він продиригував його тільки за допомогою рухів очей і брів. Після концерту музиканти заявили, що дуже добре розуміли гримаси свого диригента.

Таким чином, професійна спрямованість диригентської мови і її складової – диригентського жесту полягає в тому, щоб максимально сконцентрувати увагу музикантів на мануальній техніці та міміці диригента, забезпечити рефлекторність їх реакції на диригентський жест, точний і зрозумілий показ темпу і вступів тощо. Художня мета, що досягається завдяки диригентському жесту, полягає у способі керування творчим колективом, що забезпечує необмежені можливості щодо вирішення художньо-творчих завдань у реалізації композиторського задуму, а також обумовлює повноцінне, позбавлене штучних перешкод сприйняття твору. Передаючи колективу виконавців те звучання, яке подумки уявляється у всіх деталях, диригент руховими засобами передає своє внутрішнє відчуття, власну модель жесту й міміки: так слухова модель перетворюється на зриму. Із цього погляду диригування можна визначити як своєрідний переклад музики на мову жестів і міміки, переведення звукового образу в зоровий з метою керування колективним виконанням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Казачков С. Дирижерский аппарат и его постановка / С. Казачков. – М. : Музыка. 1967. – 110 с.

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

2. Колесса М. Основи техніки диригування / М. Колесса. – К. : Муз. Україна, 1981. – 206 с.
3. Малько Н. Основы техники дирижирования / Н. Малько. – Москва–Ленинград : Музыка, 1965. – 219 с.
4. Мусин И. Техника дирижирования / И. Мусин. – Ленинград: Музыка, 1967. – 352 с.
5. Назайкинский Е. О психологии музыкального восприятия / Е. Назайкинский. – М. : Музыка, 1972. – 381 с.
6. Ольхов К. А. Вопросы теории дирижерской техники и обучения хоровых дирижеров / К. А. Ольхов. – Ленинград: Музыка, 1979. – 200 с.
7. Сеченов И. Избранные произведения / И. Сеченов. – М. : Изд-во АН СССР, 1952. – Т. I. – 772 с.

GEOLOGY

аспірант Тимків М. М.

*Україна, Івано-Франківськ, Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу*

УМОВИ ФОРМУВАННЯ РЕЖИМУ ПІДЗЕМНИХ ВОД ПІД ВПЛИВОМ МЕТЕОРОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ У МЕЖАХ ПОЛІССЯ (РІВНЕНСЬКА ОБЛАСТЬ)

The results of the study of the formation of groundwater under the influence of basic meteorological factors: temperature and precipitation. The features of the study area hydrological conditions. Using the methods of statistical analysis (correlation analysis) regularities and features of formation regime of groundwater under the influence of climatic factors.

Загальна характеристика об'єкта досліджень. Рівненська область розташована на північному заході України. Її площа – 20052 км², що становить 3,1% від загальної території країни. В цілому Рівненщина характеризується рівнинною поверхнею з абсолютними висотами від 372 м на крайньому південному заході до 134 м на півночі. За середньою висотою (184 м над рівнем моря) досліджувана територія є найнижчою серед областей України.

У Рівненській області нараховується 165 малих річок довжиною понад 10 км, загальна довжина яких становить 4451 км. Всі річки області відносяться до басейну Прип'яті. Живлення річок області загалом визначається як мішане з перевагою снігового. В області є 52 озера, площа водного дзеркала яких становить 1 га і більше. Загальна площа цих природних водойм становить 266,25 км², а сумарний об'єм води в них сягає майже 131 млн. м³. Більша частина озер зосереджена у поліській частині області.

Особливості формування поверхневих та підземних вод області зумовлені як природними умовами, так і дією антропогенного навантаження. Якісні та кількісні показники цих вод значно коливаються у часі і по площі поширення. Якість поверхневих та підземних вод залежить від рівня антропогенного навантаження.

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

Не зважаючи на це, залишаються маловивченими питання впливу метеорологічних факторів на формування режиму підземних вод річок Полісся і насамперед зв'язку річних значень атмосферних опадів і температурних показників.

Тому метою даного дослідження було дослідити вплив метеорологічних факторів на формування режиму підземних вод м. Рівне та м. Сарни. При проведенні досліджень було використано дані метеорологічних і гідрологічних спостережень метеостанції Сарни упродовж останніх 5 років. При виконанні теоретичних і прикладних досліджень використовувались методи: аналізу, порівнянь польових спостережень кореляційного і регресійного аналізу. У відповідності до поставленої мети вирішувались наступні питання:

- вивчення природних умов та геолого-геоморфологічної будови району досліджень;
- аналіз даних моніторингових гідрогеологічних досліджень за рівнем підземних вод;
- оцінка впливу метеорологічних факторів на режим підземних вод.

Формування режиму підземних вод під впливом природних факторів

Як відомо, до складу природних факторів входить цілий комплекс кліматичних факторів, які мають вагомий вплив на формування режиму підземних вод. Основними з них є температура повітря, температура, атмосферний тиск та опади. В якості основних факторів для статичного аналізу були обрані два: атмосферні опади (середньомісячне значення за період дослідження) та середня річна температура повітря. За цими даними побудовано графіки залежності середньомісячних показників РПВ та температури відповідно за час спостережень (рис.1) Обробка за допомогою методів статистичного аналізу даних моніторингу дозволила виявити деяку залежність одних показників від інших у часовому вимірі, а саме те, що РПВ у вересні – жовтні, та у квітні – травні є майже однаковий, що безпосередньо пов'язано з сезонними опадами. У результаті аналізу отримали можливість побудувати чітку лінію тренду та зробити висновок, що протягом досліджуваного періоду температурний режим змінювався у циклічному порядку. Проте, про пряму залежність рівня підземних вод від опадів та температури стверджувати не можна.

Візуально з графіків видно, що існує пряма залежність між температурою повітря та кількості опадів, що підтверджується результатами кореляційного аналізу. Величини коефіцієнтів кореляції дорівнюють: 0.48, 0.49 по станції Рівне та 0.35, 0.39 по станції Сарни відповідно.

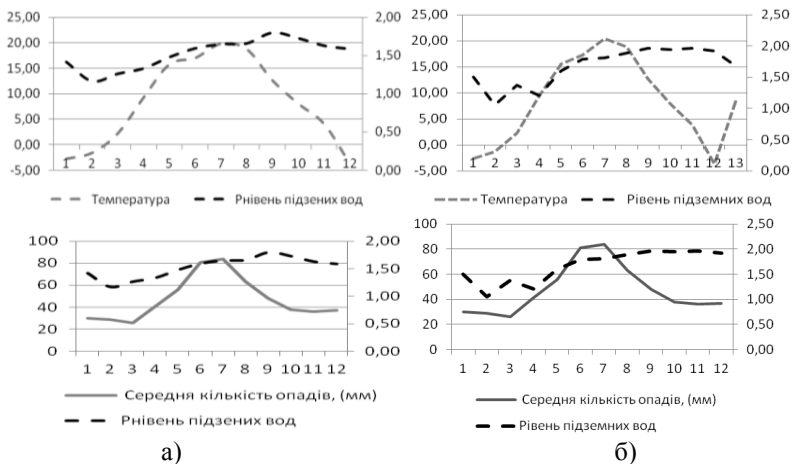
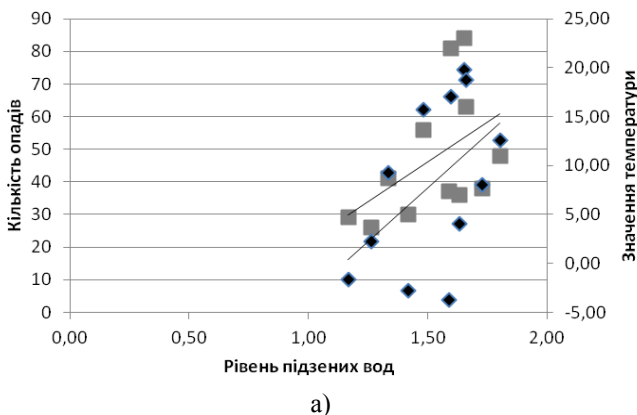
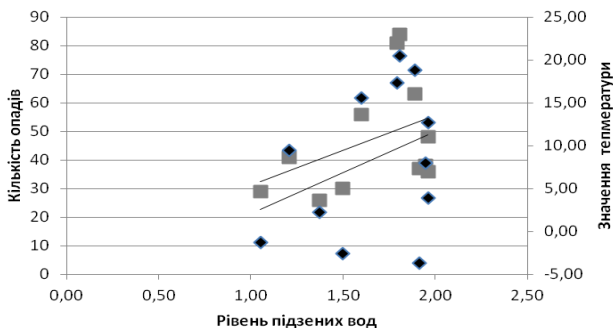

Рис. 1 Графіки залежності рівня підземних вод, температури повітря та середньомісячної кількості опадів за дослідний період: а) м. Рівне, б) м. Сарни.

Наступним кроком був аналіз впливу цих метеорологічних факторів на режим підземних вод. З метою представлення даних було побудовано графіки залежності середньомісячних рівнів підземних вод від зміни температури та кількості опадів (рис. 2).

б)

Рис. 2 Графіки залежності середньомісячних рівнів підземних вод від зміни температури та кількості опадів:

а) м. Рівне, б) м. Сарни.

З аналізу наведених графіків та за даними проведеного кореляційного аналізу випливає, що на ділянці дослідження м. Рівне можлива залежність рівня підземних вод від метеорологічних факторів на відміну від другої ділянки спостережень. При цьому наявність кореляції підтверджує теорію про вплив метеорологічних факторів на динаміку підземних вод на ділянках з слабопорушеним режимом.

Висновки.

У даній статті було проведено аналіз впливу метеорологічних факторів на формування рівнів підземних вод. На підставі статистичних режимних спостережень за рівнем підземних вод у межах ділянок з слабопорушеним режимом все ж таки встановлена певна залежність від обраних двох кліматичних чинників: середньомісячної температури повітря та середньомісячної суми атмосферних опадів. Відсутність певної залежності та залежність лиш одного або іншого фактора в деяких випадках потребує подальших досліджень та детальнішого аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Водообмен в гидрогеологических структурах Украины. Водообмен в естественных условиях/ [Шестопапов В. М., Дробноход Н. И., Лялько В. И. и др.]. – К.: Наукова думка, 1989. – 284 с.
2. Давибіда Л. І. Дослідження геоінформаційної структури синхронності багаторічного природного режиму рівнів ґрунтових вод як основа підвищення вірогідності довгострокових прогнозів (на

прикладі території Дніпропетровської області)/ Л. І. Давибіда, Е. Д. Кузьменко// Геоінформатика. – 2011. – № 2. – С.68-80.

3. Козлов М. В. Гидрогеология Припятского Полесья / Козлов М. В. – Минск: Наука и техника, 1977. – 272 с.

4. Козловський Б. І. Меліоративний стан осушувальних земель західних областей України. Л.: Євросвіт, 2005. 394 с. **2.** Методы долговременных региональных прогнозов экзогенных геологических процессов /Под ред. А. И.Шеко и В. С.Круподерова – М.: Недра, 1984.166 с. **3.** Тимчасові методичні положення щодо геологічного забезпечення на державному і регіональному рівнях урядової інформаційно-аналітичної системи надзвичайних ситуацій (УІАС НС). Сучасні екзогенні геологічні процеси (інструкція) – Сімферополь-Київ, 2001. 77 с.

5. Ресурсы поверхностных вод СССР. Т. 6. / [под ред. Каганера М.С.]. – Л.: Гидрометеорологическое издательство, 1971. – (Украина и Молдавия). Вып.2: Среднее и Нижнее Поднепровье. – 654 с.

6. Рубан С. А. Гідрогеологічні оцінки та прогнози режиму підземних вод України. Монографія / С. А. Рубан, М. А. Шинкаревський – К.: УкрДГРІ, 2005. – 572 с.

7. Рубан С. А. Ґрунтові води України. / Рубан С. А., Шинкаревський М. А., Ніколішина А. В. – К.: УкрДГРІ, 2005. – 426 с.

8. Руденко Ф. А. Гідрогеологія Української ССР / Руденко Ф. А. – К.: Вища школа, 1972. – 176 с.

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

For notes

For notes

Scientific and Practical Results in 2014. Prospects for Their Development

For notes

SCIENTIFIC EDITION

WORLD SCIENCE

Proceedings of the International
Scientific and Practical Conference
"Scientific and Practical Results in 2014.
Prospects for Their Development
(December 22-24, 2014, Dubai)"

Vol. II

Passed for printing 30.12.2014. Appearance 06.01.2015.

Format 60x84 1/16. Typeface Times New Roman.

Conventional printed sheets 7,6. Circulation 500 copies.

Order 155.

ROST - Ajman - United Arab Emirates 2014.